

UCHWAŁA NR XIX/144/16
RADY MIEJSKIEJ W SKWIERZYNIE

z dnia 23 marca 2016 r.

**w sprawie zmiany uchwały w sprawie przyjęcia dokumentu "Strategia Rozwoju
Społeczno - Gospodarczego Gminy Skwierzyna na lata 2016 - 2022"**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2015 r., poz. 1515 ze zm.) uchwała się, co następuje:

§ 1. W uchwale nr XV/109/15 Rady Miejskiej w Skwierzynie z dnia 26 listopada 2015 r. w sprawie przyjęcia dokumentu "Strategia Rozwoju Społeczno - Gospodarczego Gminy Skwierzyna na lata 2016 - 2022" wprowadza się następujące zmiany:

1. Załącznik nr 1 otrzymuje brzmienie jak załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.
- § 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Skwierzyny.
- § 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodnicząca Rady
Miejskiej w Skwierzynie

Zofia Zawłocka

Skwierzyna Miasto otwarte

Załącznik nr 1

do uchwały nr XIX/144/16

Rady Miejskiej w Skwierzynie

z dnia 23 marca 2016 r.

Strategia Rozwoju
Społeczno-Gospodarczego
Gminy Skwierzyna
na lata 2016-2022

Opracowanie:

Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Gospodarczych DELTA PARTNER

Zespół redakcyjny:

Marcelina Gabryś, Sylwia Kopek, Marzena Manowita, Ewa Mrowiec, dr Bożena Sikora, Bartosz Tyrna,

Mateusz Werpachowski

Cieszyn, 2015 r.

Spis treści

1. Wprowadzenie	5
1.1 Sposób i metody przygotowania Strategii.....	5
1.2 Obszar i okres realizacji Strategii	8
2. Diagnoza strategiczna	9
2.1. Ogólna charakterystyka Gminy Skwierzyna	9
2.2. Uwarunkowania wewnętrzne	10
2.2.1. Sfera społeczna.....	10
2.2.2. Sfera gospodarcza	29
2.2.3. Sfera przyrody i ochrony środowiska.....	36
2.2.4. Sfera kulturowa	53
2.2.5. Infrastruktura techniczna i komunalna.....	58
2.3. Uwarunkowania zewnętrzne	63
2.3.1. Analiza ustaleń podstawowych dokumentów o charakterze strategicznym i kierunkowym	64
2.3.2. Analiza spójności z powiatowymi i gminnymi dokumentami strategicznymi	65
3. Analiza wyników badań ankietowych.....	69
4. Analiza SWOT	77
5. Wizja rozwoju Gminy Skwierzyna.....	80
6. Cele strategiczne i główne wyzwania	82
7. Cele operacyjne. Zadania realizujące cele operacyjne	86
8. System zarządzania Strategią	90
8.1 Monitorowanie, ewaluacja i system aktualizacji.....	95
8.2 Wskaźniki realizacji Strategii	98
Spis rysunków	107
Spis tabel.....	107
Spis wykresów.....	108

1. Wprowadzenie

Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Skwierzyna na lata 2016-2022 jest podstawową deklaracją samorządu, w której sformułowane zostały kluczowe kierunki i założenia rozwoju gminy. Wizja rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Skwierzyna zawarta w niniejszym opracowaniu jest efektem połączenia prac warsztatowych, eksperckich oraz wyników uzyskanych w ramach badań społecznych. Przyjęty program działania jest spójny z opracowaniami szczebla regionalnego oraz krajowego. Równocześnie w ramach niniejszej Strategii zostały uwzględnione możliwości wykorzystania zewnętrznego finansowania projektów rozwojowych, w szczególności w ramach perspektywy budżetowej Unii Europejskiej na lata 2014 – 2020.

Podstawą prawną dla opracowania i wdrażania dokumentu jest Ustawa o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r., która w artykule 18 ust. 2, pkt 6 wskazuje na kompetencje Rady Gminy w zakresie uchwalania planów gospodarczych. Ustawa pozostawia samorządom dowolność w kwestii metody i formy opracowania tego rodzaju dokumentu.

Istotą niniejszej Strategii jest wyznaczenie głównych, najważniejszych kierunków działań krótko i długofalowych oraz opisanie sposobu ich realizacji. Strategia jest zatem kompleksowym dokumentem wspomagającym zarządzanie gminą. Głównym elementem jej przygotowań były spotkania warsztatowe, w których udział wzięli Radni, przedstawiciele Urzędu Miejskiego w Skwierzynie i instytucji samorządowych, przedstawiciele organizacji społecznych, przedsiębiorcy oraz mieszkańcy. Zawarte w niniejszym dokumencie zapisy wynikają zatem wprost z postulatów i ocen sformułowanych przez liderów społeczności lokalnej Gminy Skwierzyna, a także stanowią wyraz aspiracji i dążeń samorządu jako wspólnoty mieszkańców.

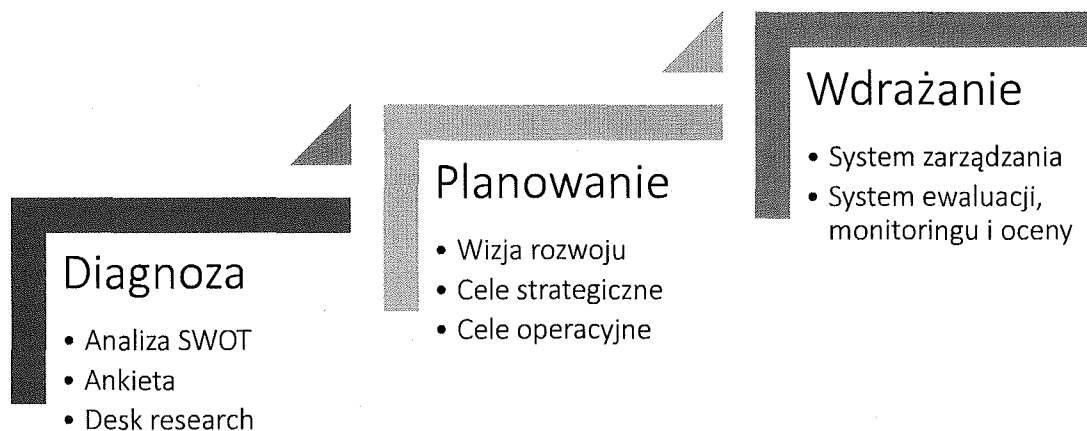
1.1 Sposób i metody przygotowania Strategii

Powszechnie przyjęte teorie planowania i zarządzania na poziomie lokalnym wskazują na cztery główne funkcje dokumentów strategicznych:

1. Wybór priorytetów rozwoju oraz głównych metod i instrumentów lokalnej polityki gospodarczej, społecznej i przestrzennej,
2. Racjonalizację bieżących decyzji podejmowanych przez organy samorządu (podporządkowanie ich długookresowym priorytetom),
3. Przewidywanie zjawisk krytycznych i punktów zwrotnych (w sensie szans i zagrożeń),
4. Identyfikowanie i aktywizację różnorodnych potencjałów lokalnych na rzecz rozwoju (np. inwestycje publiczne i prywatne realizowane na danym terenie, wykorzystujące kapitał zewnętrzny).

Strategia jest zatem podstawowym narzędziem służącym efektywnemu zarządzaniu w jednostce samorządu terytorialnego. Poniższa grafika prezentuje klasyczne elementy dokumentu strategicznego jako instrumentu planowania i zarządzania:

Rysunek 1 Elementy Strategii jako narzędzia planowania i zarządzania

Źródło: opracowanie własne

Prezentowany dokument obejmuje zatem zbiór kompletnych informacji dotyczących założeń dla działania Gminy Skwierzyna do 2022 roku w zakresie:

1. Wizji rozwoju – głównego założenia rozwojowego Gminy Skwierzyna,
2. Kluczowych problemów strategicznych,
3. Celów strategicznych – kierunków aktywności samorządu,
4. Celów operacyjnych – programów działania na rzecz urzeczywistnienia wizji,
5. Systemu monitoringu i aktualizacji planów wdrożeniowych.

Pierwszym etapem podjętych prac było sprecyzowanie wizji rozwoju Gminy Skwierzyna, która określa horyzontalny kierunek jej rozwoju. Cele oraz poszczególne zadania strategiczne stanowią narzędzia skutecznego urzeczywistnienia wizji. Następnie zidentyfikowano ograniczenia i szanse rozwojowe (analiza SWOT). Opracowano je przy wykorzystaniu dokumentów i danych z lat poprzednich (zarówno na bazie statystyk publicznych, jak i danych udostępnionych przez Urząd Miejski w Skwierzynie oraz w oparciu o wnioski wypracowane podczas spotkań warsztatowych). Analiza zawiera dane możliwie szczegółowe, a zarazem aktualne, które zostały również wstępnie uporządkowane na potrzeby ich prezentacji. Równocześnie w ramach prac diagnostycznych przeprowadzono badania społeczne metodami sondażowymi, dzięki czemu mieszkańcy gminy mogli bezpośrednio wypowiedzieć się na temat oczekiwań, identyfikowanych problemów rozwojowych, pożądanego kierunku działania samorządu. Kolejnym krokiem było określenie celów strategicznych dla Gminy Skwierzyna, wskazujących na obszary planowania (domeny

strategiczne) oraz wyznaczających ogólne ramy dla prac nad kierunkami działań. Osiągnięcie celów strategicznych stanowi podstawowy wskaźnik stopnia realizacji misji gminy. Cele te wyznaczają obszary dla formułowania planów operacyjnych i wskazywania konkretnych działań. Na etapie definiowania celów strategicznych wyodrębnia się tzw. domeny planowania strategicznego, które wyznaczają linię demarkacyjną pomiędzy poszczególnymi kierunkami rozwoju.

Precyzyjne wytyczenie kierunków rozwoju zakłada możliwie szerokie wykorzystanie potencjału gminy zarówno w sensie przestrzennym, jak i społecznym czy infrastrukturalnym. Główny nacisk położono na opracowanie planów wdrożeniowych (operacyjnych), co do których można określić termin realizacji, określenie środków, które będą wykorzystywane do realizacji danego zadania oraz podmiotu realizującego konkretny plan. Plany te zostały opracowane na warsztatach metodą „burzy mózgów” i podane do weryfikacji zespołowi SWIG DELTA PARTNER, a także pracownikom Urzędu Miejskiego w Skwierzynie. Strukturę planu strategicznego przedstawia poniższy rysunek.

Rysunek 2 Struktura planu strategicznego

Źródło: opracowanie własne

Podsumowując, *Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Skwierzyna na lata 2016-2022* została przygotowana z uwzględnieniem następujących, podstawowych założeń metodologicznych:

- Charakter wieloletni – planowanie w odniesieniu do prognoz i trendów, w okresie spójnym z dokumentami programowymi wyższego szczebla,
- Analiza mikro i makro otoczenia wykonana metodą PEST (analiza otoczenia: politycznego, ekonomicznego, społecznego, technologicznego) - badania desk research (analizy na bazie danych GUS oraz udostępnianych przez Urząd Miejski w Skwierzynie),
- Analiza SWOT – określenie zasobów i barier rozwojowych,
- Uczestnictwo (otwartość) – zaangażowanie w pracę nad Strategią różnych środowisk, mieszkańców i zainteresowanych podmiotów,
- Praca warsztatowa – organizacja spotkań gwarantujących wypracowanie rozwiązań w toku wymiany poglądów i opinii lokalnych liderów.

1.2 Obszar i okres realizacji Strategii

Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego jest podstawowym narzędziem służącym efektywnemu zarządzaniu na poziomie lokalnym. Celem działania samorządu gminnego jest w pierwszej kolejności zaspakajanie potrzeb mieszkańców, a także stymulowanie rozwoju gospodarczego i społecznego gminy. Samorząd lokalny posiada narzędzia służące realizacji tych celów (zarówno w wymiarze finansowym, jak i instytucjonalnym), napotyka też różnorodne bariery i ograniczenia (wewnętrzne i zewnętrzne), które obniżają skuteczność podejmowanych działań. Planowanie strategiczne w wymiarze wieloletnim daje możliwość optymalnego wykorzystania zasobów do realizacji najbardziej potrzebnych z punktu widzenia rozwoju lokalnego zadań.

Niniejszy dokument obejmuje cele oraz zadania strategiczne Gminy Skwierzyna – samorządu rozważanego jako całość, lecz przy uwzględnieniu niejednorodnego charakteru potrzeb mieszkańców. Tym samym Strategia będzie realizowana w granicach administracyjnych samorządu i musi uwzględniać specyfikę problemów, z którymi stykają się jej mieszkańcy. Głównymi podmiotami odpowiedzialnymi za realizację Strategii będą Burmistrz Skwierzyny oraz Rada Miejska w Skwierzynie, której skład odpowiada także wewnętrznej strukturze terytorialnej gminy.

Ramy czasowe jakie przyjęto dla realizacji Strategii Rozwoju Gminy Skwierzyna to lata 2016 – 2022. Wybór takiego przedziału czasowego pozwala na realne wdrożenie precyzyjnie zaplanowanych i określonych celów strategicznych (w tym horyzoncie czasowym możliwe jest skuteczne zarządzanie). Tym samym dokument spełniać będzie inną istotną funkcję – będzie stanowić pierwotne źródło uzasadnienia w kontekście procesu pozyskiwania środków pomocowych w ramach podejmowanych projektów i zadań. Strategia stanowi również dokument, który ma charakter operacyjny – oznacza to, że może stanowić narzędzie wspierające systematyczne wdrażanie zaplanowanych celów i zadań. Wraz ze skutecznym systemem monitoringu Strategia ma służyć strukturom samorządu do efektywnego zarządzania rozwojem Gminy Skwierzyna, w oparciu o własny potencjał i możliwości, w bezpośredniej relacji do zidentyfikowanych w toku prac diagnostycznych potrzeb mieszkańców, a także znacząco wpływać na skuteczność sięgania po dostępne środki zewnętrzne, głównie w ramach programów pomocowych Unii Europejskiej.

2. Diagnoza strategiczna

2.1. Ogólna charakterystyka Gminy Skwierzyna

Gmina Skwierzyna położona jest w zachodniej części Polski, w województwie lubuskim, w północnej części powiatu międzyrzeckiego. Jest to gmina miejsko-wiejska, której siedzibą jest miasto Skwierzyna, położone na pograniczu Pojezierza Wielkopolskiego i Pradoliny Toruńsko-Eberswaldzkiej, przy ujściu rzeki Obry do Warty. W jej skład wchodzi 7 sołectw (obejmujących swym zasięgiem 9 wsi). Są to:

- Dobrojewo,
- Gościnowo,
- Krobielewko,
- Murzynowo,
- Świniary,
- Trzebiszewo,
- Wiejce.

Obszary wiejskie Gminy Skwierzyna rozciągają się na północ od miasta. Największym i najbardziej zaludnionym wśród sołectw gminy jest Murzynowo, z kolei najdalej wysuniętym na wschód i najmniej zaludnionym – sołectwo Wiejce. Większość (niemal 80%) mieszkańców gminy zamieszkuje na terenach miejskich (w mieście Skwierzyna).

Siedziba gminy położona jest w stosunkowo niedalekiej odległości od większych miast, jak Gorzów Wielkopolski – 30 km (w latach 1975-1998 gmina położona była w województwie gorzowskim), Zielona Góra – 80 km (w latach 1950-1975 miasto Skwierzyna administracyjnie należało do województwa zielonogórskiego) czy stolica Wielkopolski – w której Skwierzyna osadzona jest historycznie i kulturowo – Poznań (100 km). Ze Skwierzyny jest również blisko do oddalonego o 82 km niemieckiego Frankfurtu nad Odrą oraz przejść granicznych w Kostrzynie nad Odrą –70 km, Słubicach – 80 km i Świecku – 90 km. Ze stolicą Niemiec, Berlinem, dzieli Skwierzynę zaledwie 150 km.

Grafika 1 Mapa gminy Skwierzyna

Źródło: Urząd Miejski w Skwierzynie

2.2. Uwarunkowania wewnętrzne

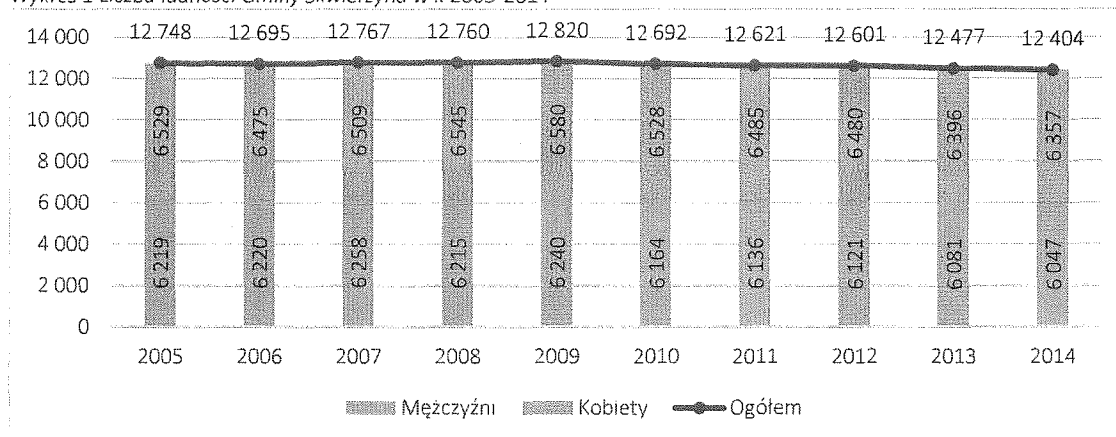
2.2.1. Sfera społeczna

Analiza procesów demograficznych oraz ich wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy miasta

Według danych GUS Gminę Skwierzyna w roku 2014 zamieszkiwały 12 404 osoby, z czego 48,75% stanowili mężczyźni, a 51,25% kobiety. Ludność Gminy Skwierzyna stanowi 21,1% mieszkańców powiatu międzyrzeckiego i w ostatniej dekadzie utrzymuje się na ustabilizowanym poziomie.

W strukturze demograficznej gminy widoczna jest nieznaczna przewaga liczby kobiet nad liczbą mężczyzn, utrzymująca się na zbliżonym poziomie w ostatnich dziesięciu latach. Taka nieznaczna przewaga nie stanowi jednak zagrożenia dla zachowania równowagi w proporcji pomiędzy liczbą kobiet a liczbą mężczyzn na tym terenie.

Wykres 1 Liczba ludności Gminy Skwierzyna w l. 2005-2014

Źródło: dane GUS

Stabilny poziom zaludnienia ma duże znaczenie dla potencjału demograficznego gminy i warunkuje dobre perspektywy dla jej rozwoju. Można wnioskować, że w ocenie społecznej zamieszkiwanie na terenie Gminy Skwierzyna jest korzystne i stanowi konsekwencję postaw społecznych, takich jak przywiązanie do miejsca zamieszkania, więzi społeczne, poczucie stabilności i chęć angażowania się w działania wpływające na rozwój społeczno-gospodarczy.

Stały poziom zaludnienia determinuje również stabilną wartość wskaźnika gęstości zaludnienia. W Gminie Skwierzyna jest on nieco wyższy niż w powiecie międzyrzeckim, ale już znacznie niższy od wskaźnika dla województwa lubuskiego i średniej krajowej.

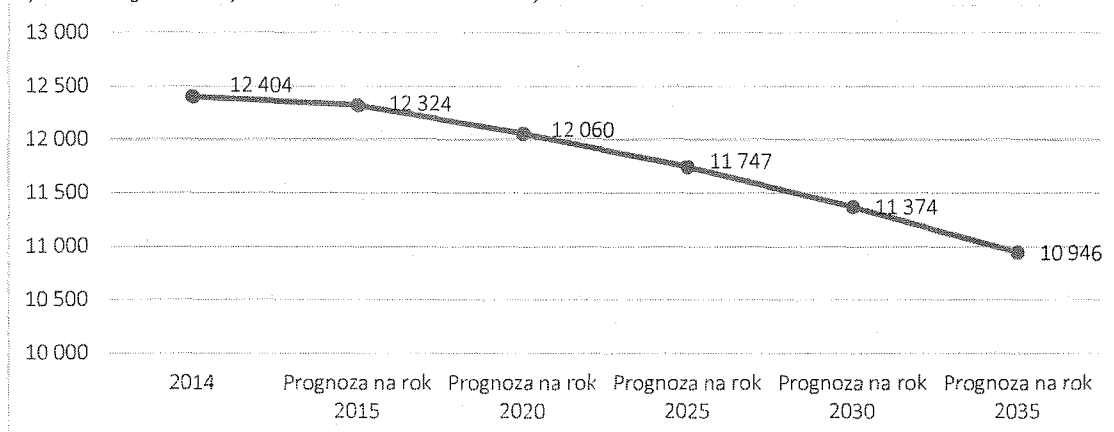
Tabela 1 Wskaźnik gęstości zaludnienia w l. 2005-2014

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	122	122	122	122	122	123	123	123	123	123
woj. lubuskie	72	72	72	72	72	73	73	73	73	73
pow. międzyrzecki	42	42	42	42	42	42	42	42	42	42
Gmina Skwierzyna	45	45	45	45	45	45	44	44	44	44

Źródło: dane GUS

Prognozy Głównego Urzędu Statystycznego do roku 2035 przewidują obniżenie liczby mieszkańców w powiecie międzyrzeckim, z obecnych 58 640 osób do 51 747. Zaś w odniesieniu do Gminy Skwierzyna (na podstawie symulacji, biorąc pod uwagę obecną liczbę mieszkańców i prognozy GUS dla omawianego powiatu) liczba mieszkańców spadnie o prawie 12% - z obecnych 12 404 osób do 10 946 os.

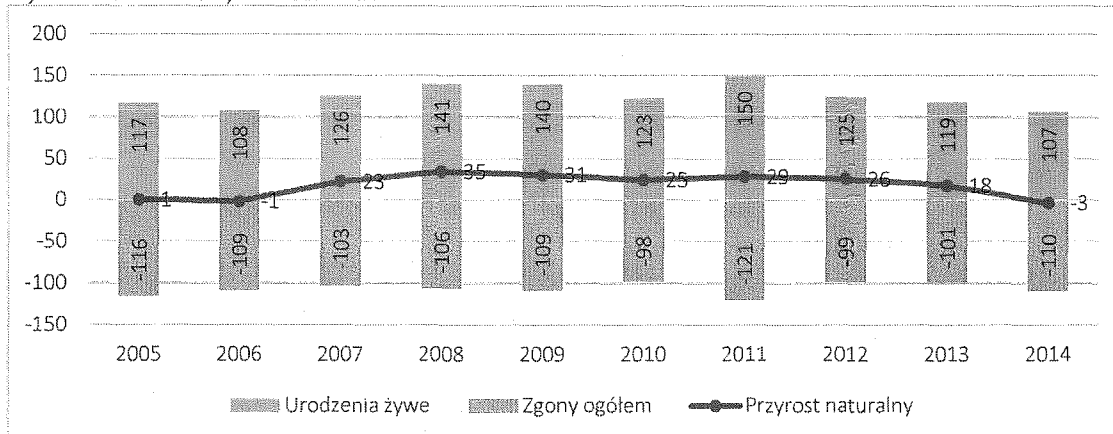
Wykres 2 Prognoza liczby mieszkańców w Gminie Skwierzyna do 2035 r.

Źródło: dane GUS

Przyrost naturalny w Gminie Skwierzyna w latach 2005-2014 był zróżnicowany i w zaprezentowanym okresie osiągał w większości wartości dodatnie. Począwszy od 2011 roku zauważyć można spadek przyrostu naturalnego, co wpływa na proces starzenia się społeczeństwa.

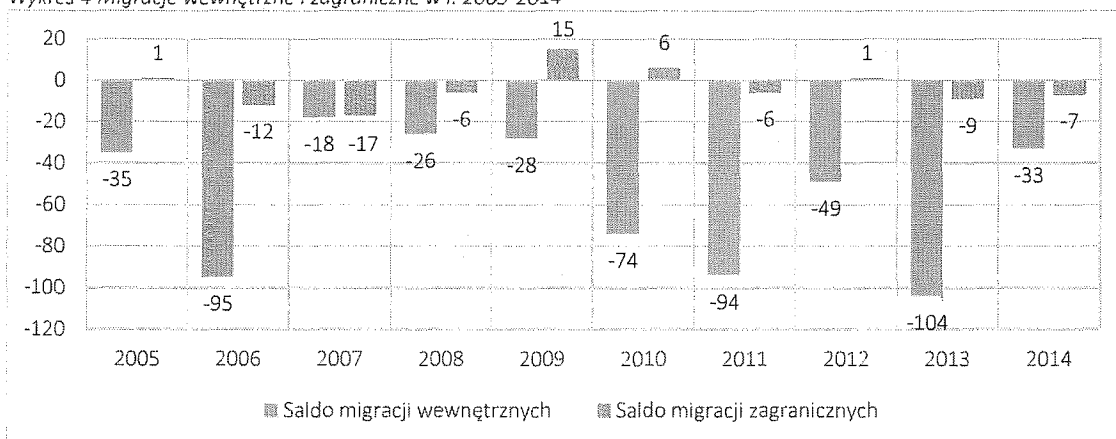
Wykres 3 Ruch naturalny w l. 2005-2014

Źródło: dane GUS

Obecny i prognozowany spadek liczby mieszkańców wynika zarówno z ujemnego przyrostu naturalnego, jak również niekorzystnego salda migracji, które w latach 2005 – 2014 przyjmuje wartości ujemne. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych ludności Gminy Skwierzyna na pobyt stały w 2014 roku wyniosło -40, na co składał się napływ (zameldowania) w wymiarze 140 osób oraz odpływ (wymeldowania) ogółem 180 osób.

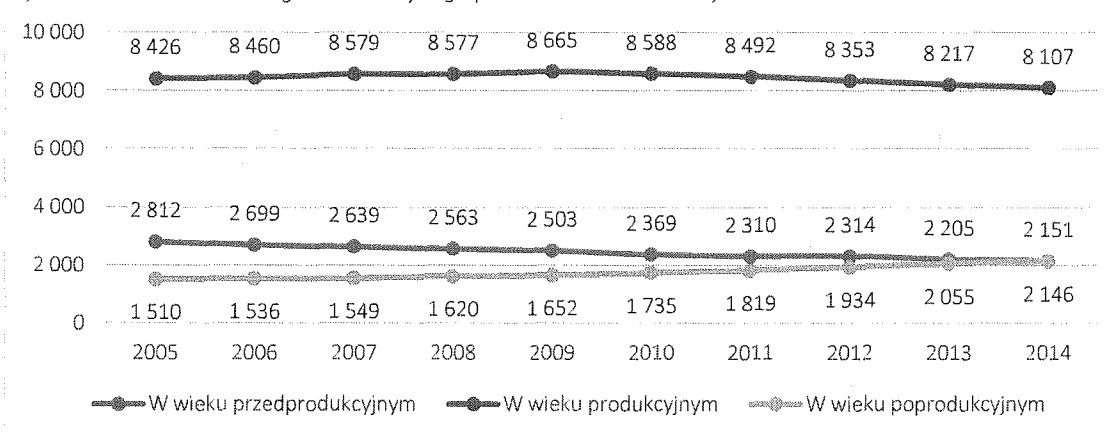
Wykres 4 Migracje wewnętrzne i zagraniczne w l. 2005-2014

Źródło: dane GUS

Wiedza dotycząca struktury ludności według ekonomicznych grup wieku pozwala na bardziej szczegółową analizę potencjału demograficznego gminy. Grupę dzieci i młodzieży do 17 roku życia klasyfikuje się jako grupę osób w wieku przedprodukcyjnym. Wiek produkcyjny dla mężczyzn przypada na okres między 18 a 64 rokiem życia natomiast kobiet 18 a 59 rokiem życia. Wiek poprodukcyjny dla populacji mężczyzn określono powyżej 65 roku życia, a kobiet powyżej 60 roku życia.

Wykres 5 Struktura ludności wg ekonomicznych grup wieku w Gminie Skwierzyna w l. 2005-2014

Źródło: dane GUS

Analizując strukturę ludności według ekonomicznych grup wieku, zauważyć można malejącą liczbę osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym oraz rosnącą liczbę mieszkańców w wieku poprodukcyjnym.

Wartości wskaźników udziału ludności w wybranych kategoriach wiekowo-ekonomicznych dla Gminy Skwierzyna w porównaniu ze średnią ogólnopolską, średnią dla województwa lubuskiego oraz powiatu międzyrzeckiego przedstawiają się korzystnie.

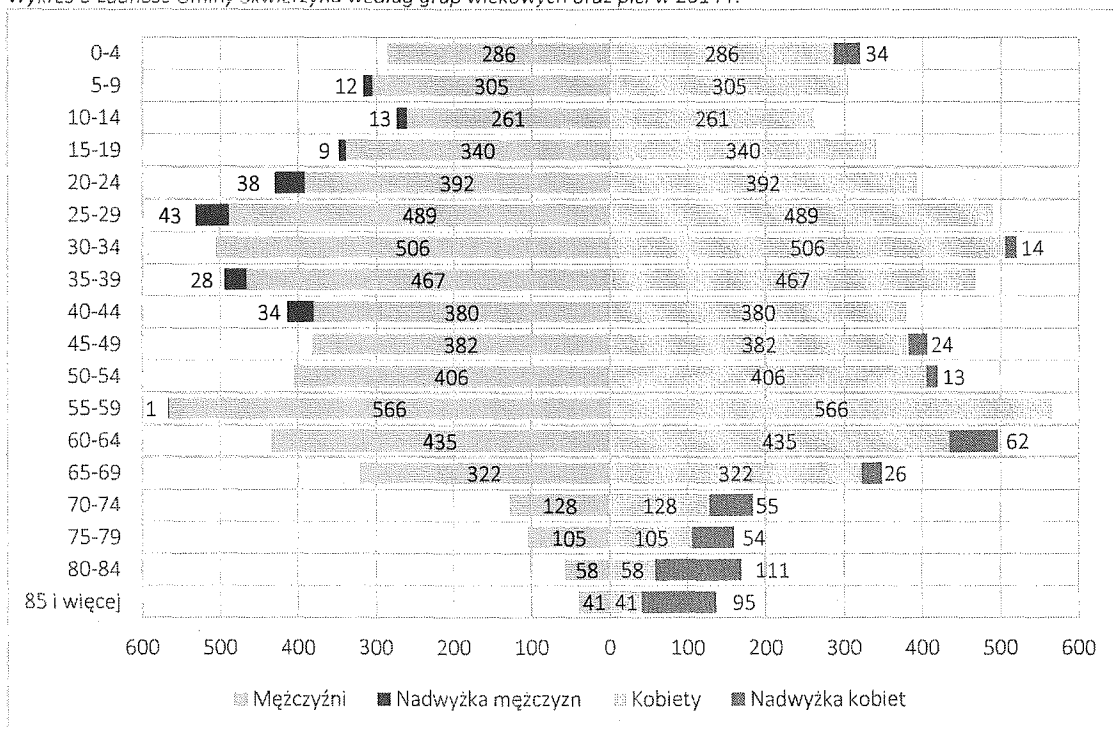
Tabela 2 Udział ludności w wybranych kategoriach wiekowo - ekonomicznych w 2014 r.

Wyszczególnienie	Gmina Skwierzyna	powiat międzyrzecki	województwo lubuskie	Polska
Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w stosunku do ludności ogółem	17,3	17,8	18,3	18,0
Udział ludności w wieku produkcyjnym w stosunku do ludności ogółem	65,4	64,6	63,8	63,0
Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w stosunku do ludności ogółem	17,3	17,6	18,0	19,0

Źródło: dane GUS

Poniżej zaprezentowano podział ludności Gminy Skwierzyna według grup wiekowych oraz płci w 2014 roku. Zaprezentowano piramidę zastojową charakterystyczną dla społeczeństw rozwiniętych. Jej kształt jest spowodowany mniejszą dzietnością (tradycyjny model rodziny, z jednym lub dwojgiem dzieci), a także postępem medycyny, dzięki której ludzie dożywają sędziwego wieku (ok. 80 lat). Sama nazwa piramidy wskazuje na to, iż panuje "zastój", innymi słowy ludzie rodzący się, liczbowo zastępują osoby umierające (zjawisko reprodukcji prostej). Zaletą tej struktury jest duża liczba osób w wieku produkcyjnym, co wpływa na funkcjonowanie zjawiska renty demograficznej.

Wykres 6 Ludność Gminy Skwierzyna według grup wiekowych oraz płci w 2014 r.

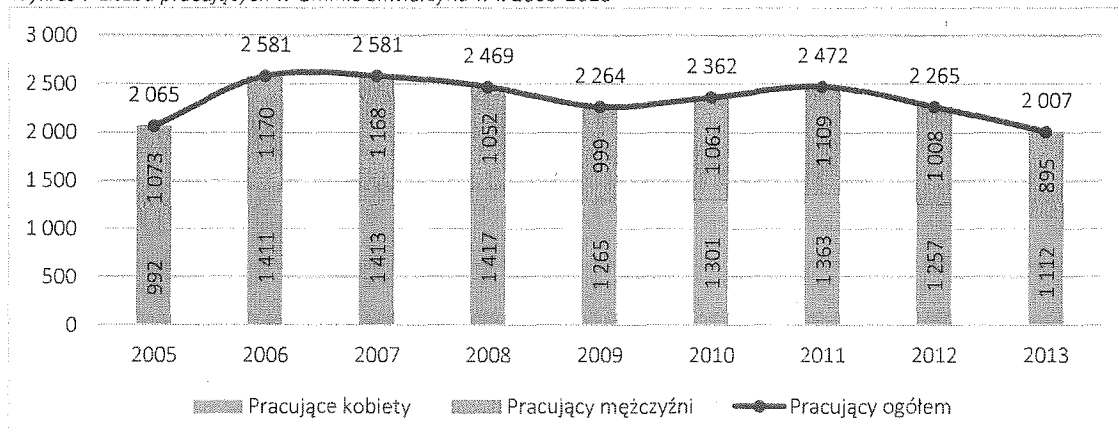
Źródło: dane GUS

Analiza struktury zatrudnienia i rynku pracy w mieście i regionie

Liczba pracujących w latach 2005-2013 zmalała o 2,8%. Należy zauważyć, iż wzrosła liczba pracujących kobiet (o 12,1%), natomiast zmalała liczba pracujących mężczyzn (o 16,6%).

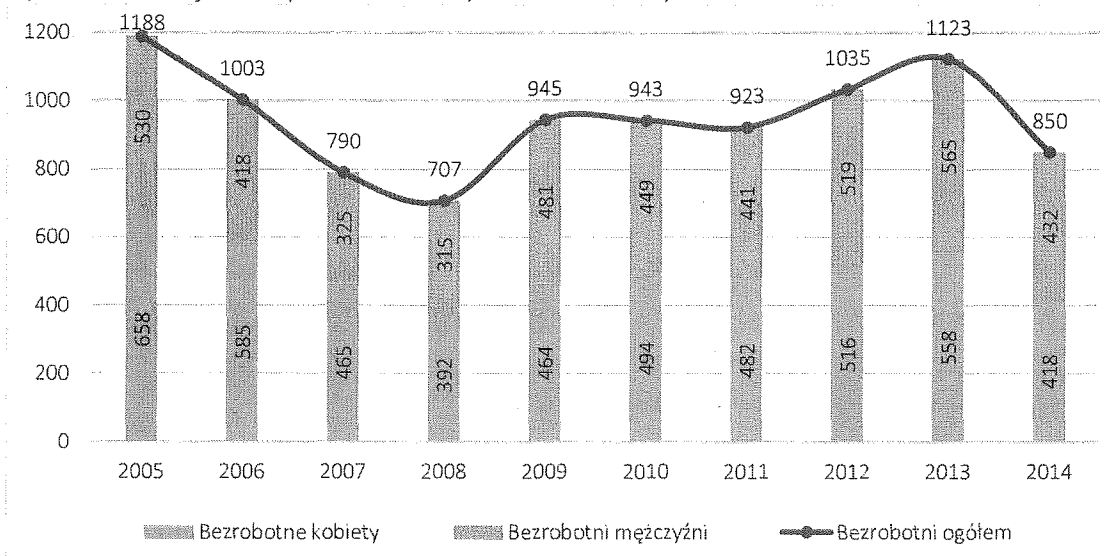
Wykres 7 Liczba pracujących w Gminie Skwierzyna w l. 2005-2013

Źródło: dane GUS

Liczba bezrobotnych mieszkających w Skwierzynie, a zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Międzyrzeczu maleje. W latach 2005-2014 odsetek bezrobotnych zmniejszył się o 28,5%. Najkorzystniejsza sytuacja miała miejsce w 2008 roku, kiedy to liczba bezrobotnych wynosiła tylko 707 osób. Warto zwrócić uwagę na malejącą liczbę bezrobotnych kobiet (spadek aż o 36,5%).

Wykres 8 Liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych w Gminie Skwierzyna w l. 2005-2014

Źródło: dane GUS

Analizując dane Powiatowego Urzędu Pracy w Międzyrzeczu zauważyć można negatywne zjawisko, jakim jest wzrastający odsetek osób długotrwale bezrobotnych w stosunku do liczby zarejestrowanych bezrobotnych w Gminie Skwierzyna z poziomu 52,6% w 2010 roku do 62,0% w 2014 roku. Równocześnie wzrósł odsetek osób bez kwalifikacji zawodowych z poziomu 25,8%

w 2010 r. do 41,6% w 2014 roku oraz liczba bezrobotnych powyżej 50 roku życia (z 25,9% na 33,5%). Jedynie bezrobocie w grupie osób młodych poniżej 25 roku życia charakteryzuje tendencja spadkowa (z 20,9% na 13,1%).

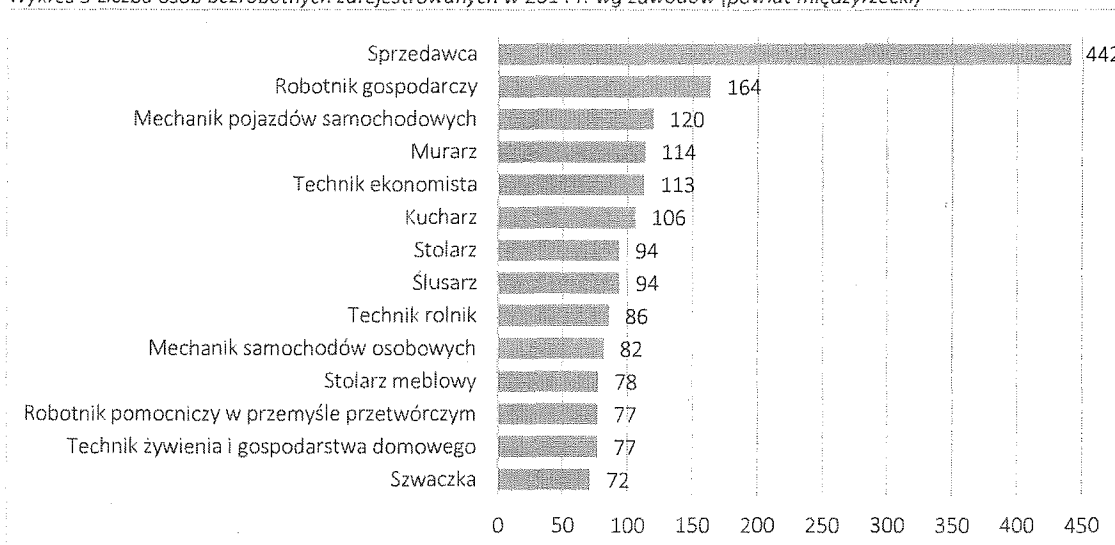
Tabela 3 Bezrobotni wg zamieszkania w l. 2010 – 2014

Liczba bezrobotnych	Ogółem	W tym kobiety	Z prawem do zasiłku	Do 25 roku życia	Powyżej 50 roku życia	Długotrwale bezrobotni	Bez kwalifikacji zawodowych
2014 r.							
Gmina Skwierzyna	850	418	159	111	285	527	354
Skwierzyna – obszar miejski	592	298	118	79	207	369	244
Skwierzyna – obszar wiejski	258	120	41	32	78	158	110
powiat międzyrzecki	3 981	1 997	727	556	1 214	2 392	1 415
2013 r.							
Gmina Skwierzyna	1 120	557	208	196	306	655	481
Skwierzyna – obszar miejski	809	406	159	136	227	467	339
Skwierzyna – obszar wiejski	311	151	49	60	79	188	142
powiat międzyrzecki	5 085	2 535	1 075	848	1 343	2 846	1 837
2012 r.							
Gmina Skwierzyna	1 030	514	236	198	271	534	416
Skwierzyna – obszar miejski	764	377	185	147	206	376	290
Skwierzyna – obszar wiejski	266	137	51	51	65	158	126
powiat międzyrzecki	4 873	2 448	1 079	922	1 205	2 599	1 725
2011 r.							
Gmina Skwierzyna	923	482	191	173	244	495	358
Skwierzyna – obszar miejski	655	348	141	114	172	339	235
Skwierzyna – obszar wiejski	268	134	50	59	72	156	123
powiat międzyrzecki	4 587	2 454	920	900	1 088	2 542	1 588
2010 r.							
Gmina Skwierzyna	943	494	225	197	244	496	243
Skwierzyna – obszar miejski	683	366	165	144	180	343	164
Skwierzyna – obszar wiejski	260	128	60	53	64	153	79
powiat międzyrzecki	4 713	2 529	1 043	1 067	1 062	2 411	1 387

Źródło: dane Powiatowego Urzędu Pracy w Międzyrzeczu

Analizując liczbę osób bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Międzyrzeczu według grup zawodowych zauważyć można, że najwięcej napływających osób bezrobotnych zarejestrowanych w 2014 roku można odnotować w zawodzie sprzedawca, tj. aż 442 osoby.

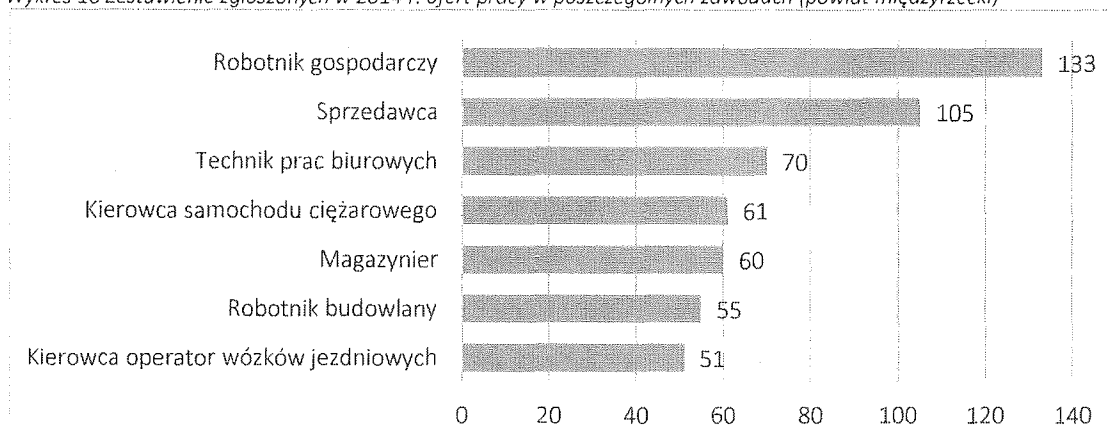
Wykres 9 Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w 2014 r. wg zawodów (powiat międzyrzeczki)

Źródło: Raport z monitoringu zawodów deficytowych i nadwyżkowych za rok 2014 (PUP w Międzyrzeczu, marzec 2015 r.)

Ważnym elementem oceny lokalnego rynku pracy jest analiza ofert pracy wpływających do Powiatowego Urzędu Pracy w Międzyrzeczu. W 2014 roku wpłynęły 2 164 ofert pracy i stażu, co w porównaniu do 2013 roku (1 705 ofert) stanowi wzrost o 26,9%. Poniższe zestawienie obejmuje 7 zawodów z największą liczbą ofert pracy (535 ofert) to jest 24,7 % wszystkich pozyskanych przez Powiatowy Urząd Pracy.

Wykres 10 Zestawienie zgłoszonych w 2014 r. ofert pracy w poszczególnych zawodach (powiat międzyrzeczki)

Źródło: Raport z monitoringu zawodów deficytowych i nadwyżkowych za rok 2014 (PUP w Międzyrzeczu, marzec 2015 r.)

Niedostosowanie systemu kształcenia do potrzeb rynku pracy, a także zachodzące procesy restrukturyzacyjne w gospodarce mają wpływ na to, że na niektóre zawody istnieje większe zapotrzebowanie ze strony pracodawców, z kolei na inne mniejsze. Kiedy na rynku jest więcej osób bezrobotnych w danym zawodzie niż zgłaszane zapotrzebowanie przez pracodawców w postaci ofert pracy - są to tzw. „zawody nadwyżkowe”. Poprzez „zawód deficytowy” należy natomiast rozumieć zawód, na który występuje na rynku pracy wyższe zapotrzebowanie niż liczba osób

poszukujących pracy w tym zawodzie. Poniższe zestawienie prezentuje ranking zawodów nadwyżkowych oraz deficytowych.

Tabela 4 Ranking 10 zawodów nadwyżkowych oraz najbardziej deficytowych w 2014 r. w powiecie międzyrzeckim

Zawody nadwyżkowe	Zawody deficytowe
Technik mechanik	Kierowca operator wózków jezdniowych
Technik ekonomista	Specjalista do spraw sprzedaży
Malarz - tapeciarsz	Kasjer handlowy
Robotnik pomocniczy w przemyśle przetwórczym	Drukarz
Pozostali rolnicy upraw polowych	Dekarz
Technik budownictwa	Pracownik przygotowujący posiłki typu fast food
Piekarz	Pozostali pracownicy obsługi biura gdzie indziej niesklasyfikowani
Mechanik samochodów osobowych	Pozostali drukarze
Betoniarz	Asystent nauczyciela przedszkola
Robotnik placowy	Portier

Źródło: Raport z monitoringu zawodów deficytowych i nadwyżkowych za rok 2014 (PUP w Międzyrzeczu, marzec 2015 r.)

Ważnym aspektem na rynku pracy jest edukacja osób młodych. Bardzo często wybierając kierunek kształcenia ludzie młodzi nie zwracają uwagi na rynek pracy, który ulega częstym zmianom. Ponadto oferta edukacyjna również nie nadąża nad zmieniającą się sytuacją.

Analiza kierunków kształcenia w szkołach ponadgimnazjalnych z terenu powiatu międzyrzeckiego wskazuje, iż najwięcej absolwentów (266 osób) 48,9% zdobyło wykształcenie średnie ogólnokształcące, następnie 34,7% (189 osoby) wykształcenie średnie techniczne, zaś 16,4% (90 osób) ukończyło zasadnicze szkoły zawodowe.

W przypadku Gminy Skwierzyna, na terenie której funkcjonują dwie placówki kształcące na poziomie ponadgimnazjalnym, tj. Zespół Szkół Ogólnokształcących oraz Zespół Szkół Technicznych im. Stanisława Lema w Skwierzynie, najwięcej absolwentów 55,1% (140 osób) zdobyło wykształcenie średnie ogólnokształcące, następnie 31,5% (80 osób) wykształcenie średnie techniczne, zaś 13,4% (34 osoby) ukończyło zasadnicze szkoły zawodowe.

Tabela 5 Szkoły ponadgimnazjalne i kierunki kształcenia w powiecie międzyrzeczkim w l. 2013/2014

Nazwa i adres szkoły	Kierunek kształcenia	Liczba osób
I Liceum Ogólnokształcące ul. Staszica 22 b, 66-300 Międzyrzecz	- profil matematyczno-przyrodniczy - profil humanistyczny	100
Zespół Szkół Ekonomicznych ul. Libelta 4, 66-300 Międzyrzecz	- technik ekonomista	41
I Liceum Profilowane przy Zespole Szkół Ekonomicznych ul. Libelta 4, 66-300 Międzyrzecz	- profil ekonomiczno-administracyjny	26
Technikum przy Zespole Szkół Budowlanych ul. Marcinkowskiego 26, 66-300 Międzyrzecz	- technik budownictwa	11
Zasadnicza Szkoła Zawodowa przy Zespole Szkół Budowlanych ul. Marcinkowskiego 26, 66-300 Międzyrzecz	- fryzjer - 4 osób - murarz – 1 osoba - mechanik pojazdów samochodowych – 8 osób - stolarz – 2 osoby - ślusarz – 6 osoby - elektryk – 6 osoby - technolog robót wykończeniowych w budownictwie – 20 osób - monter instalacji i urządzeń sanitarnych – 1 osoba - piekarz – 1 osoba - cukiernik – 1 osoba	52
Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego ul. Międzyrzeczka 7a, Bobowicko, 66-300 Międzyrzecz	- technik rolnik – 10 osób - technik żywienia i gospodarstwa domowego – 15 osób - technik architektury krajobrazu – 9 osób	34
Technikum przy Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych ul. Armii Czerwonej 8, 66-320 Trzciel	- technik żywienia i gospodarstwa domowego – 18 osób - technik usług fryzjerskich – 5 osób	23
Zasadnicza Szkoła Zawodowa przy Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych ul. Armii Czerwonej 8, 66-320 Trzciel	- elektromechanik pojazdów samochodowych – 1 osoba - mechanik pojazdów samochodowych – 2 osoby	3
Zespół Szkół Ogólnokształcących ul. Mickiewicza 1, 66-440 Skwierzyna	- profil przyrodniczo-integracyjny - profil humanistyczny - profil matematyczny	67
Zasadnicza Szkoła Zawodowa Specjalna ul. Konstytucji 3 Maja 60, 66-300 Międzyrzecz	- kucharz małej gastronomii - ogrodnik	0
Policealna Szkoła Zawodowa „AWANS” ul. Libelta 4, 66-300 Międzyrzecz	- technik logistyki	0
Zasadnicza Szkoła Zawodowa przy Zespole Szkół Technicznych ul. 2-go Lutego 23, 66-440 Skwierzyna	- piekarz – 1 osoba - stolarz – 5 osób - kucharz – 3 osoby - sprzedawca – 3 osoby - fryzjer – 3 osoby - lakiernik – 1 osoba - elektromechanik – 21 osób	34
Technikum przy Zespole Szkół Technicznych ul. 2-go Lutego 23, 66-440 Skwierzyna	- technik mechanik – 23 osoby - technik pojazdów samochodowych – 18 osób - technik hotelarstwa – 22 osób - technik administracji – 17 osób	80
Razem		544

Źródło: Raport z monitoringu zawodów deficytowych i nadwyżkowych za rok 2014 (PUP w Międzyrzeczu, marzec 2015 r.)

Struktura zawodowa absolwentów szkół technicznych z terenu powiatu międzyrzeczkiego sugeruje, że największą liczbę osób, które ukończyły technikum uzyskało tytuł technika ekonomisty - 41 osób (co stanowi 21,7% ogółu osób, które ukończyły technikum). Natomiast struktura zawodowa

absolwentów zasadniczych szkół zawodowych wskazuje, iż w powiecie międzyrzeczkiem największą popularnością cieszy się zawód elektromechanika pojazdów samochodowych (22 osoby) oraz technologa robót wykończeniowych w budownictwie (20 osób).

Tabela 6 Struktura zawodowa absolwentów powiatu międzyrzeczkiego w 2014 r.

Nazwa zawodu	Liczba osób
Szkoły średnie i technika	
Technik żywienia i gospodarstwa domowego	33
Technik ekonomista	41
Technik budownictwa	11
Technik rolnik	10
Technik architektury krajobrazu	9
Technik pojazdów samochodowych	18
Technik mechanik	23
Technik hotelarstwa	22
Technik administracji	17
Technik usług fryzjerskich	5
Razem	189
Zasadnicze szkoły zawodowe	
Monter instalacji i urządzeń sanitarnych	1
Stolarz	7
Piekarz	2
Cukiernik	1
Kucharz	3
Fryzjer	7
Mechanik pojazdów samochodowych	10
Ślusarz	6
Elektromechanik pojazdów samochodowych	22
Murarz	1
Lakiernik	1
Elektryk	6
Technolog robót wykończeniowych w budownictwie	20
Sprzedawca	3
Razem	90

Źródło: Raport z monitoringu zawodów deficytowych i nadwyżkowych za rok 2014 (PUP w Międzyrzeczu, marzec 2015 r.)

Analiza wpływających do Powiatowego Urzędu Pracy w Międzyrzeczu w 2014 roku ofert pracy pokazuje, iż szkoły w powiecie nie mają dostosowanych kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy. Szkoły średnie zawodowe kształcą młode osoby w zawodach, które znajdują się w grupie zawodów nadwyżkowych, takich jak: technik ekonomista, technik żywienia i gospodarstwa domowego, technik pojazdów samochodowych lub też technik mechanik. Wśród absolwentów z wykształceniem zawodowym dominuje zawód elektromechanik pojazdów samochodowych, technolog robót wykończeniowych w budownictwie oraz mechanik pojazdów samochodowych.

Z kolei w zawodach, w których występuje deficyt szkoły nie kształcą lub występuje bardzo mała liczba absolwentów.

Analiza stanu oświaty, kultury i sztuki

Na mocy ustawy z 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. z 2011 r. Nr 45, poz.235) żłobki przestały być częścią systemu opieki zdrowotnej i obecnie pieczę nad ich działalnością, podobnie jak nad funkcjonowaniem ośrodków pomocy społecznej, sprawuje Minister Pracy i Polityki Społecznej. Na terenie gminy Skwierzyna obecnie nie funkcjonują żłobki.

Analizę systemu edukacyjnego w Skwierzynie rozpoczęto od danych dotyczących poziomu przedszkolnego. Wychowanie przedszkolne obejmuje dzieci w wieku 3-6 lat i jest realizowane, zgodnie z danymi GUS, w dwóch przedszkolach (z czego od września 2015 r. Przedszkole Wojskowe funkcjonuje w ramach Zespołu Edukacyjnego w Skwierzynie) oraz trzech oddziałach przedszkolnych. Celem wychowania przedszkolnego jest zapewnienie dzieciom opieki, wspomaganie indywidualnego rozwoju oraz realizacja podstawy programowej. W poniższej tabeli zestawiono dane GUS dotyczące placówek przedszkolnych w Gminie Skwierzyna.

Tabela 7 Liczba przedszkoli w 2013 r.

Jednostka terytorialna	Przedszkola		Punkty przedszkolne		Oddziały w szkole podstawowej	
	Obiekty	Dzieci objęte opieką	Obiekty	Dzieci objęte opieką	Obiekty	Dzieci objęte opieką
Skwierzyna	2	273	0	0	3	118
powiat międzyrzecki	14	1327	2	46	12	496
woj. lubuskie	265	27 458	43	844	198	6 794

Źródło: dane GUS

łącznie w 2013 roku edukację przedszkolną w Skwierzynie pobierało 391 dzieci. Do priorytetowych działań na obszarze Gminy powinno należeć uruchamianie kolejnych grup przedszkolnych, a także wspieranie inicjatyw gospodarczych w zakresie tworzenia punktów przedszkolnych oraz klubów malucha. W celu sprawowania opieki nad małymi dziećmi Gmina Skwierzyna uzyskała dofinansowanie kosztów utrzymania Klubu Dziecięcego "Wesołe nutki" w Skwierzynie, w którym przewiduje się 25 miejsc. W związku z rozstrzygnięciem ogłoszonego przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej konkursu ofert w ramach programu Maluch – edycja 2015 uzyskana została dotacja w wysokości 97 799,00 zł, co stanowi ok. 44 % budżetu placówki w 2015 r.

Edukację na poziomie podstawowym w Gminie Skwierzyna zapewniają aktualnie dwie placówki publiczne (Zespół Edukacyjny w Skwierzynie, Szkoła Podstawowa w Murzynowie) oraz placówka niepubliczna o uprawnieniach szkoły publicznej (Szkoła Podstawowa w Trzebiszewie). Liczba uczniów szkół podstawowych w Gminie Skwierzyna w ostatnich kilku latach obniża się. Od roku 2009 odnotowano spadek o 14%. Liczba absolwentów w roku 2013, uzależniona od liczby uczniów

w ostatnich latach, wynosiła 123 osoby. Stopniowy spadek liczby uczniów zauważalny jest również w gimnazjach oraz szkołach ponadgimnazjalnych.

Tabela 8 System edukacyjny w Skwierzynie w l. 2009-2013

	Jednostka	2009	2010	2011	2012	2013
Szkolnictwo podstawowe						
Obiekty	sztuk	4	4	4	4	3
Uczniowie	osoba	697	677	648	621	599
Absolwenci	osoba	148	125	111	120	123
Szkolnictwo gimnazjalne (gimnazja ogółem)						
Obiekty	sztuk	1	1	1	1	1
Uczniowie	osoba	450	424	370	345	341
Absolwenci	osoba	150	131	151	127	110
Szkolnictwo zasadnicze zawodowe						
Obiekty	sztuk	1	1	1	1	1
Uczniowie	osoba	146	136	164	124	104
Absolwenci	osoba	57	54	48	54	39
Technika dla młodzieży						
Obiekty	sztuk	1	1	1	1	1
Uczniowie	osoba	402	317	276	304	272
Absolwenci	osoba	77	82	71	59	55
Szkolnictwo ogólnokształcące dla młodzieży						
Obiekty	sztuk	1	1	1	1	1
Uczniowie	osoba	196	167	175	141	112
Absolwenci	osoba	66	82	41	65	55

Źródło: dane GUS

Młodzież z terenu Gminy Skwierzyna kształcąca się na poziomie gimnazjalnym uczęszcza do Gimnazjum im. Władysława Jagiełły, natomiast program szkolnictwa ponadgimnazjalnego prowadzi Zespół Szkół Ogólnokształcących oraz Zespół Szkół Technicznych im. Stanisława Lema w Skwierzynie, w którym mieści się Zasadnicza Szkoła Zawodowa oraz Technikum. W tabeli poniżej zestawiono placówki oświatowe działające na terenie Gminy Skwierzyna.

Tabela 9 Zestawienie szkół w Skwierzynie

Szkoły	Adres
Szkoła Podstawowa w Murzynowie	ul. Kościelna 7, Murzynowo
Zespół Edukacyjny - Szkoła Podstawowa z Oddziałami Integracyjnymi im. K. Makuszyńskiego w Skwierzynie	ul. Mickiewicza Adama 26
Społeczna Szkoła Podstawowa Stowarzyszenia Pracowników Służb Społecznych "KRAĞ" w Gorzowie Wlkp. z siedzibą w Trzebiszewie	ul. Główna 44, Trzebiszewo
Gimnazjum im. Władysława Jagiełły w Skwierzynie	ul. Stefana Batorego 14
Zespół Szkół Ogólnokształcących <ul style="list-style-type: none"> Liceum Ogólnokształcące 	ul. Mickiewicza 1
Zespół Szkół Technicznych im. Stanisława Lema w Skwierzynie <ul style="list-style-type: none"> Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych Szkoła Policealna Zasadnicza Szkoła Zawodowa Technikum Centrum Kształcenia Praktycznego 	ul. Poznańska 1

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.ko-gorzow.edu.pl/> <http://www.zst.skwierzyna.pl/> <http://loskwierzyna.szkoła.pl/>

Współczynnik skolaryzacji brutto jest to wyrażony procentowo stosunek liczby wszystkich osób uczących się na danym poziomie do całej populacji osób będących w wieku nominalnie przypisanym temu poziomowi kształcenia. Współczynnik skolaryzacji netto to stosunek (również wyrażony procentowo) liczby osób uczących się w nominalnym wieku kształcenia na danym poziomie do całej populacji osób będących w wieku nominalnie przypisanym temu poziomowi kształcenia. W tabeli poniżej przedstawiono współczynniki skolaryzacji dla Gminy Skwierzyna w okresie 2004-2013. Gmina Skwierzyna charakteryzuje się stosunkowo niskim współczynnikiem skolaryzacji w porównaniu do współczynnika dla powiatu międzyrzeckiego oraz województwa, co może świadczyć o potrzebie modernizacji infrastruktury edukacyjnej.

Tabela 10 Współczynnik skolaryzacji brutto i netto w szkołach podstawowych i gimnazjalnych w l. 2004-2013

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Współczynnik skolaryzacji w szkołach podstawowych [%]										
Brutto	95,81	98,38	96,90	96,64	96,19	94,70	97,97	96,57	92,83	95,08
Netto	94,92	95,90	95,52	94,91	94,66	93,48	96,24	93,59	88,79	92,86
Współczynnik skolaryzacji w szkołach gimnazjalnych [%]										
Brutto	94,03	92,35	93,76	92,98	95,64	98,47	92,78	93,43	92,99	90,93
Netto	90,11	87,19	88,70	88,24	86,34	88,18	87,53	87,63	85,98	87,20

Źródło: dane GUS

Jednostką moderującą życie kulturalne gminy jest Skwierzyński Ośrodek Kultury. Instytucja posiada ponad 65-letnią historię oraz tradycję w zakresie tworzenia oferty zajęć kulturalnych dla dzieci, młodzieży i dorosłych mieszkańców gminy. Skwierzyński Ośrodek Kultury prowadzi sekcje: plastyczną, wokalną i muzyczną.

Mówiąc o kulturze obszaru nie można nie wspomnieć o tradycjach tanecznych gminy, gdzie obecnie działa już sześć zespołów tanecznych, których działalność wpływa na życie kulturalne i aktywizuje mieszkańców, ale też stanowi wkład w promowanie kultury regionu. Jest to przede wszystkim Zespół Pieśni i Tańca „Obrzanie” ze Skwierzyny, powstały w latach 80. XX w., którego program obejmował zawsze folklor w formie artystycznej (tańce narodowe, widowisko obrzędowe „Wesele Łowickie” oraz tańce i przyśpiewki regionalne) i reaktywowany przez dawnych tancerzy zespołu w 2008 roku, po ponad 20 latach jego nieobecności, jako Zespół Tańca Ludowego „Obrzanie”. Wśród prezentowanych przez niego tańców ludowych przeważają obecnie tańce rzeszowskie. Ponadto ćwiczą i występują tu zespoły prezentujące tańce współczesne. Wśród nich należy wymienić Zespół Taneczny „Nowinka” - działający od 1988 roku i posiadający największy dorobek artystyczny w Skwierzynie. Grupa występowała już w wielu państwach, na różnych kontynentach, prezentując ponad 300 układów tanecznych. Studio Tańca „Remix” rozpoczęło z kolei swą działalność w 2002 roku. Dziś zespół koncertuje w kraju i za granicą, zwyciężając w wielu prestiżowych festiwalach i konkursach tańca. Klub Tańca Towarzyskiego „Fantazja” powstał w 2007 roku przy Skwierzynskim Ośrodku Kultury. Kształci w zakresie tańców latynoamerykańskich i standardowych, zaś jego tancerze biorą udział w wielu imprezach ogólnopolskich. Dodatkowo w 2011 roku przy zespole tym powstał Klub Sportowy „Fantazja”, który wspiera finansowo najzdolniejszych tancerzy. Zespół Taneczny „Sport mix” to jedyny zespół taneczny działający na terenach wiejskich gminy – w Murzynowie, uświetniając lokalne uroczystości. Natomiast Zespół Taneczny „Trans” – działający najkrócej, bo od 3 lat - koncertuje na terenie kraju, biorąc nawet udział w wielu przedsięwzięciach telewizyjnych (występował np. podczas meczów otwarcia EURO 2012).

Na obszarze realizowana jest bogata, jak na tej wielkości gminę miejsko-wiejską, oferta kulturalno-rekreacyjna, dostosowana do różnych grup wiekowych i zaspokajająca zainteresowania większości mieszkańców. Spośród najważniejszych wydarzeń w gminie można wymienić te, które na stałe wpisane są w kalendarz, jak i te, które dopiero zdobywają swe uznanie: Dni Skwierzyny (impreza ta powróciła do kalendarza wydarzeń po kilku latach przerwy), święta poszczególnych sołectw, rocznice przyjazdu do Skwierzyny mieszkańców Kresów Wschodnich, dożynki gminne, Powiatowy Festyn Zdrowia, Towarzyskie Zawody Jeździeckie, letnie spotkania z muzyką, Święto Warty w Murzynowie, obchody Święta Wojska Polskiego (do roku 2014 organizowana była inscenizacja batalistyczna MASH: Militaria, Akcja, Skwierzyna, Historia na poligonie wojskowym za koszarami w Skwierzynie), Święto Pieczonego Ziemniaka, obchody Światowego Dnia Sybiraka, Rocznicą 35. Skwierzynskiego dywizjonu rakietowego Obrony Powietrznej, liczne imprezy muzyczne i o charakterze sportowym.

W Gminie Skwierzyna regularnie odbywają się również: Dzień Dziecka, Gminny Przegląd Małych Form Teatralnych, Konkurs Recytatorski im. Jana Brzechwy, Konkurs Recytatorski im. Adama Mickiewicza, a także festiwale piosenki, przeglądy tańca towarzyskiego, przeglądy teatryków dla dzieci.

W ramach struktury Skwierzyńskiego Ośrodka Kultury działa Miejska Biblioteka Publiczna w Skwierzynie (oraz trzy filie: w Trzebiszewie, Murzynowie i Świniarach), która posiada 22 komputery z dostępem do Internetu. Biblioteka funkcjonuje od 1947 roku – wcześniej jako powiatowa, funkcjonowała początkowo w 2 pomieszczeniach inspektoratu szkolnego. Obecnie, ze znacznie rozbudowanym i wzbogacanym co 2-3 miesiące o nowości wydawnicze księgozbiorem, ma swą siedzibę w Skwierzynie przy ul. Teatralnej 5. Biblioteka prowadzi Punkt Książki Mówionej, zawierający bogaty wybór nagranych na taśmach książek z beletrystyki, bajek oraz poezji. Dzięki temu z literaturą mają szansę zapoznać się również osoby niepełnosprawne, zwłaszcza niedowidzące oraz te, które są nią zainteresowane, ale nie mają czasu lub możliwości na czytanie tradycyjnych książek. Biblioteka uruchomiła również Czytelnię Internetową – osoby odwiedzające placówkę mają do dyspozycji trzy komputery, dzięki którym mają możliwość wyszukania interesujących informacji w Internecie. Prowadzone są tu także zajęcia świetlicowe.

Tabela 11 Wskaźniki biblioteczne dla gminy Skwierzyna na l. 2004-2013

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ludność na 1 placówkę biblioteczną	3 192	3 187	3 174	3 192	3 190	3 205	3 173	3 155	3 150	3 119
Księgozbiór bibliotek na 1 000 ludności	3 560,5	3 663,1	3 773,2	3 646,0	3 622,6	3 533,6	3 476,8	3 518,5	3 452,0	3 300,0
Czytelnicy bibliotek na 1 000 ludności	179	169	160	154	133	130	126	116	111	99
Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika [wol.]	25,10	25,10	24,30	26,80	26,90	29,90	31,80	31,50	30,50	34,40

Źródło: dane GUS

Główną instytucją publiczną dbającą o rozwój sportu na terenie Gminy Skwierzyna jest Ośrodek Sportu i Rekreacji w Skwierzynie (jest zakładem budżetowym gminy). OSiR organizuje imprezy sportowe (zawody na poziomie międzyszkolnym, wojewódzkim, ogólnopolskie Pucharu Polski, jak i Pucharu Świata), rekreacyjne, ale także integracyjne, festyny i wypoczynek dzieci i młodzieży (lodowisko, kuligi, wyjazdy na basen, zajęcia świetlicowe, gry i zabawy sportowe, letnie olimpiady lekkoatletyczne, obozy i kolonie dla grup zorganizowanych). Dysponuje urządzeniami oraz terenami do uprawiania sportu i rekreacji (2 boiskami piłkarskimi, bieżnią lekkoatletyczną, boiskami do piłki

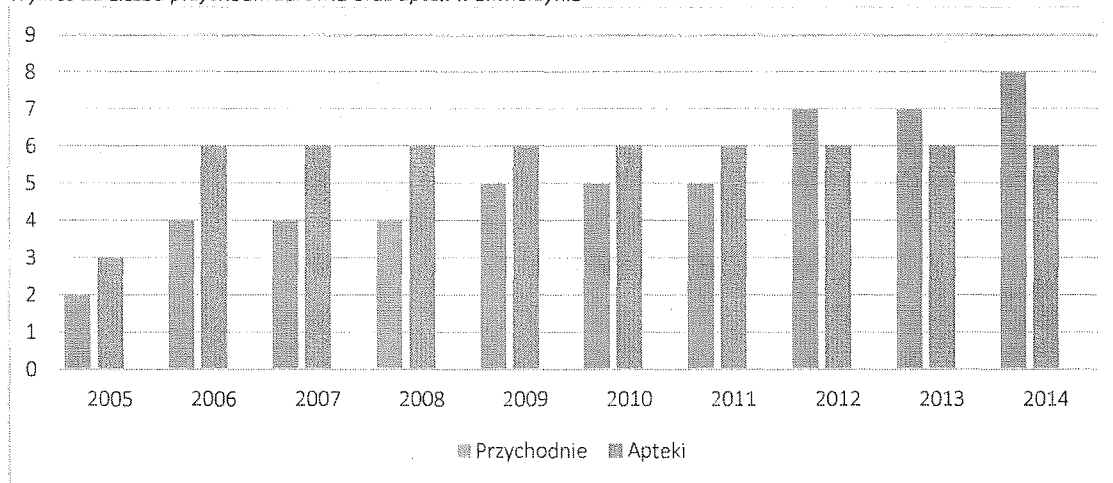
plażowej, boiskiem do gier małych), prowadzi hotel z pokojami gościnnymi 2, 3 i 4-osobowymi, wyposażonymi w łazienkę i TV, posiada kawiarnię z zapleczem kuchennym, siłownię i kort tenisowy. W gminie funkcjonują również kluby sportowe, które działają głównie w dyscyplinie piłki nożnej. Są to następujące kluby:

- Klub Sportowy „FANTAZJA”,
- Klub Sportowy „POGOŃ”,
- Lubuski Związek Brydża Sportowego - sekcja Skwierzyna,
- Uczniowski Klub Sportowy "MOTO - KART" w Skwierzynie,
- Uczniowski Klub Sportowy „UNIA" Skwierzyna,
- Zakładowy Ludowy Klub Sportowy „BUDOWLANI" Murzynowo.

Ochrona zdrowia i opieka społeczna

Na terenie Gminy Skwierzyna stopniowo wzrasta liczba przychodni zdrowia. Aktualnie funkcjonuje tutaj 8 podmiotów świadczących usługi podstawowej opieki zdrowotnej. W przeliczeniu na liczbę mieszkańców w 2014 roku na jedną przychodnię przypadało średnio 1 550 osób. Liczba aptek od lat utrzymuje się na niezmiennym poziomie – 6 aptek, przy czym w gminie nie ma żadnego punktu aptecznego.

Wykres 11 Liczba przychodni zdrowia oraz aptek w Skwierzynie

Źródło: dane GUS

Opiekę medyczną, od podstawowej opieki zdrowotnej poprzez specjalistyczne badania i porady, aż po ratownictwo medyczne oraz leczenie szpitalne, na terenie gminy świadczy ponadto Szpital im. R. Śmigielskiego w Skwierzynie. Baza szpitala składa się z oddziałów, poradni specjalistycznych, diagnostyki, rehabilitacji, poradni lekarza rodzinnego, POZ nocnej, Szkoły Rodzenia, Opieki długoterminowej, Zakładu Opiekuńczo - Leczniczego.

Tabela 12 Struktura Szpitala im. R. Śmigiełskiego w Skwierzynie

Szpital im. R. Śmigiełskiego w Skwierzynie	
Izba przyjęć	Ambulatoria: chirurgiczne, ginekologiczno-położnicze, internistyczne i pediatryczne
Oddziały	Blok Operacyjny
	Oddział Chirurgii Ogólnej
	Oddział Ginekologiczno- Położniczo - Noworodkowy
	Oddział Internistyczno - Geriatryczny
Poradnie	Poradnia chirurgii ogólnej
	Poradnia chorób płuc dla dorosłych
	Poradnia chorób płuc dla dzieci
	Poradnia endokrynologiczna
	Poradnia ginekologiczno-położnicza w Lipkach Wielkich
	Poradnia ginekologiczno-położnicza w Przytocznej
	Poradnia ginekologiczno-położnicza w Skwierzynie
	Poradnia kardiologiczna
	Poradnia neurologiczna
	Poradnia okulistyczna
	Poradnia otolaryngologiczna
	Poradnia preluksacyjna
	Poradnia urazowo - ortopedyczna
	Poradnia urologiczna
	Poradnia psychiatryczna
	Poradnia logopedyczna
	Poradnia gastroenterologiczna
	Poradnia onkologiczna
	Poradnia geriatryczna
	Poradnia okulistyczna dla dzieci
Diagnostyka	Laboratorium analityczne
	Pracownia RTG
	Pracownia gastrokopii, kolonoskopii
	Pracownia serologii
	Pracownia USG, USG Doppler
	Pracownia USG ginekologiczno-położnicza

Źródło: <http://www.nowyszpital.pl/skwierzyna>

Do instytucji z zakresu ochrony zdrowia i opieki społecznej w gminie Skwierzyna należą:

- Dom Pomocy Społecznej w Skwierzynie,
- Dom Dziecka im. Janusza Korczaka w Skwierzynie,
- Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Skwierzynie,
- Powiatowy Ośrodek Wsparcia „Razem Różniej” w Skwierzynie,
- Ośrodek Pomocy Społecznej w Skwierzynie,
- Środowiskowy Dom Samopomocy,
- Świetlica Środowiskowa "U Kubusia Puchatka".

Zadania z zakresu opieki społecznej w Gminie Skwierzyna realizuje Ośrodek Pomocy Społecznej będący jednostką organizacyjną gminy, jednostką budżetową finansowaną ze środków własnych Gminy Skwierzyna i środków administracji rządowej na zadania zlecone oraz środków socjalnych. Ośrodek Pomocy Społecznej reprezentuje Kierownik, który kieruje jego pracą i odpowiada za jego działalność, natomiast nadzór nad Ośrodkiem sprawują Burmistrz Skwierzyny oraz Wojewoda Lubuski. Celem działalności Ośrodka Pomocy Społecznej jest wspieranie rodzin w trudnej sytuacji życiowej, a także niwelowanie oraz zapobieganie patologiom społecznym. Zadaniem pomocy społecznej jest również zaspokajanie podstawowych potrzeb życiowych osób i rodzin zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Ośrodek jako jednostka organizacyjna gminy realizuje zadania pomocy społecznej własne gminy oraz zlecone samorządowi gminnemu, a także zadania przekazane do realizacji przez Radę Miejską w Skwierzynie. W celu realizacji zadań z zakresu pomocy społecznej OPS współpracuje z organami samorządu terytorialnego gminy i jednostkami organizacyjnymi gminy oraz administracji rządowej, jednostkami organizacyjnymi służby zdrowia, instytucjami, organizacjami pozarządowymi, przedsiębiorstwami, pracodawcami oraz innymi osobami prawnymi i fizycznymi, fundacjami, stowarzyszeniami, organizacjami społecznymi, kościołem katolickim i innymi wyznaniem.

Tabela 13 Pomoc społeczna w Gminie Skwierzyna w l. 2008-2015

Kategoria	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Korzystający ze środowiskowej pomocy społecznej						
Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej [szt.]	bd.	745	703	744	684	712
Osoby w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej [os.]	bd.	1 891	1 745	1 755	1 545	1 613
Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem [%]	bd.	14,8	13,7	13,9	12,3	12,8
Dzieci objęte świadczeniami rodzinnymi						
Liczba dzieci, na które otrzymywany jest zasiłek rodzinny ogółem	1 337	1 147	1 075	951	859	806
Liczba dzieci do lat 17 na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny	1 201	1 046	977	866	786	735
Udział dzieci w wieku do lat 17, na które otrzymywany jest zasiłek rodzinny w liczbie dzieci ogółem [%]	46,5	41,7	41,2	37,5	34,2	32,3
Kwoty świadczeń wypłacanych przez ośrodek pomocy społecznej						
Kwoty świadczeń rodzinnych [tys. zł]	2 764	2 638	3 129	3 110	3 091	3 152
Kwoty zasiłków rodzinnych z dodatkami [tys. zł]	1 796	1 561	1 782	1 608	1 445	1 487
Kwoty zasiłków pielęgnacyjnych [tys. zł]	620	754	846	884	920	952

Źródło: dane GUS

W strukturach Ośrodka Pomocy Społecznej w Skwierzynie funkcjonuje „Świetlica u Kubusia Puchatka”. Od początku idea istnienia świetlicy było wychowanie, wsparcie emocjonalne

oraz opieka i profilaktyka skierowana do dzieci w wieku szkolnym oraz możliwości rozwoju wolontariatu dla środowiska lokalnego.

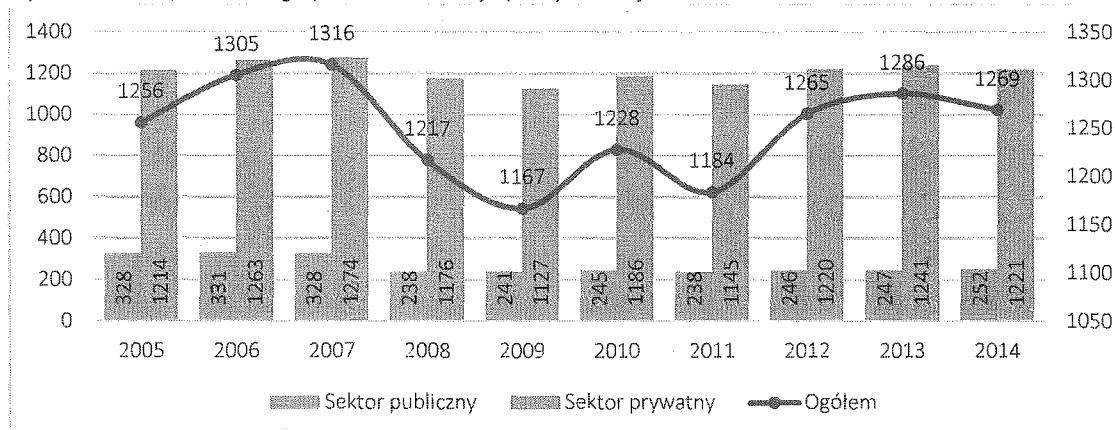
W Skwierzynie funkcjonuje Dom Pomocy Społecznej będący jednostką organizacyjną pomocy społecznej powiatu międzyrzeckiego, utworzony na zasadach obowiązujących jednostki budżetowe. Placówka ma charakter stacjonarny stałego i okresowego pobytu, przeznaczona jest dla 47 osób dorosłych, niepełnosprawnych intelektualnie. Do głównych zadań domu należy zaspokojenie niezbędnych potrzeb bytowych, opiekuńczych i wspomagających mieszkańców, zapewnienie całodobowej opieki i pielęgnacji, inicjowanie i wdrażanie różnych form terapeutycznych, prowadzenie szeroko rozumianej pracy edukacyjno-wychowawczej, nawiązywanie i utrzymanie kontaktów mieszkańców z ich rodziną oraz środowiskiem. Celem placówki jest ponadto rehabilitacja zawodowa i społeczna jej mieszkańców, umożliwienie zdobycia zawodu, usprawnianie umiejętności wykonywania czynności życia codziennego, rozwijanie zaradności osobistej, usamodzielnienie, przygotowanie i powrót do życia w środowisku społecznym. Istotnym zadaniem jest zapewnienie poczucia bezpiecznego, spokojnego i godnego życia.

2.2.2. Sfera gospodarcza

Położenie Gminy Skwierzyna warunkuje jej potencjał gospodarczy. Krzyżują się tu ważne szlaki komunikacyjne: drogi krajowe nr 24 – Poznań – Gorzów i międzynarodowe E – 65 Wrocław – Szczecin. Gmina zlokalizowana jest niedaleko od przejść granicznych w Kostrzynie nad Odrą – 70 km, Słubicach – 80 km, Świecku – 90 km. Odległość zaledwie 150 km dzieli Skwierzynę od Berlina. Blisko stąd do stolic regionów: Gorzowa Wielkopolskiego – 30 km, Zielonej Góry – 80 km, Poznania – 100 km, Szczecina – 130 km, czy Wrocławia – 250 km. Niewielka odległość dzieli też Skwierzynę od nadmorskich miejscowości wypoczynkowych: Pobierowo, Niechorze, Rewal, Trzęsacz (ok. 220 km).

Analiza liczby podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON pozwala zaobserwować dynamiczną sytuację w Gminie Skwierzyna. W ostatniej dekadzie liczba podmiotów gospodarczych była zmienna, jednak w stosunku do roku 2005 jest ona wyższa o 1,0%. Najwyższy wzrost w liczbie podmiotów gospodarczych ogółem odnotowano w latach 2011-2013, kiedy wyniósł on 8,6%. Znaczący spadek liczby podmiotów gospodarczych nastąpił w latach 2007-2009 i wyniósł 11,3%. Od roku 2013 do 2014 liczba podmiotów gospodarczych ogółem w Gminie Skwierzyna zmniejszyła się o 17 jednostek, przy wzroście o 5 podmiotów w sektorze publicznym.

Wykres 12 Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON w I. 2005-2014

Źródło: dane GUS

Gospodarka Gminy Skwierzyna zdominowana jest przez podmioty sektora prywatnego, stanowią one ponad 96% ogólnej liczby podmiotów gospodarczych w Gminie Skwierzyna.

Natomiast udział wszystkich podmiotów gminy w liczbie podmiotów gospodarczych ogółem powiatu międzyrzeckiego utrzymuje się na ustabilizowanym poziomie (ok. 21%) w ostatnich dziesięciu latach, pomimo zasygnalizowanej wcześniej dynamiki sytuacji gospodarczej w Gminie Skwierzyna.

Tabela 14 Udział sektora publicznego i prywatnego w liczbie podmiotów ogółem w I. 2005-2014

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ogółem	1 256	1 305	1 316	1 217	1 167	1 228	1 184	1 265	1 286	1 269
Udział w ogólnej liczbie podmiotów powiatu międzyrzeckiego	21,0%	20,7%	20,6%	20,4%	20,3%	20,4%	20,3%	21,2%	21,3%	21,0%
Sektor publiczny	42	42	42	41	40	42	39	45	45	48
Udział w ogólnej liczbie podmiotów gminy	3,3%	3,2%	3,1%	3,3%	3,4%	3,4%	3,2%	3,5%	3,4%	3,7%
Sektor prywatny	1 214	1 263	1 274	1 176	1 127	1 186	1 145	1 220	1 241	1 221
Udział w ogólnej liczbie podmiotów gminy	96,6%	96,7%	96,8%	96,6%	96,5%	96,5%	96,7%	96,4%	96,5%	96,2%

Źródło: dane GUS

Na kształt i wielkość lokalnego rynku pracy ma wpływ liczba podmiotów gospodarczych i osób w nich zatrudnionych. Szczególnie ważny dla rozwoju gospodarczego danego obszaru jest rozwój małych i średnich przedsiębiorstw, a wśród nich dynamika zmian liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. W Gminie Skwierzyna zdecydowaną większość stanowią niewielkie przedsiębiorstwa zatrudniające do 9 osób. Według danych GUS w roku 2014 odnotowano 870 osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w Gminie Skwierzyna.

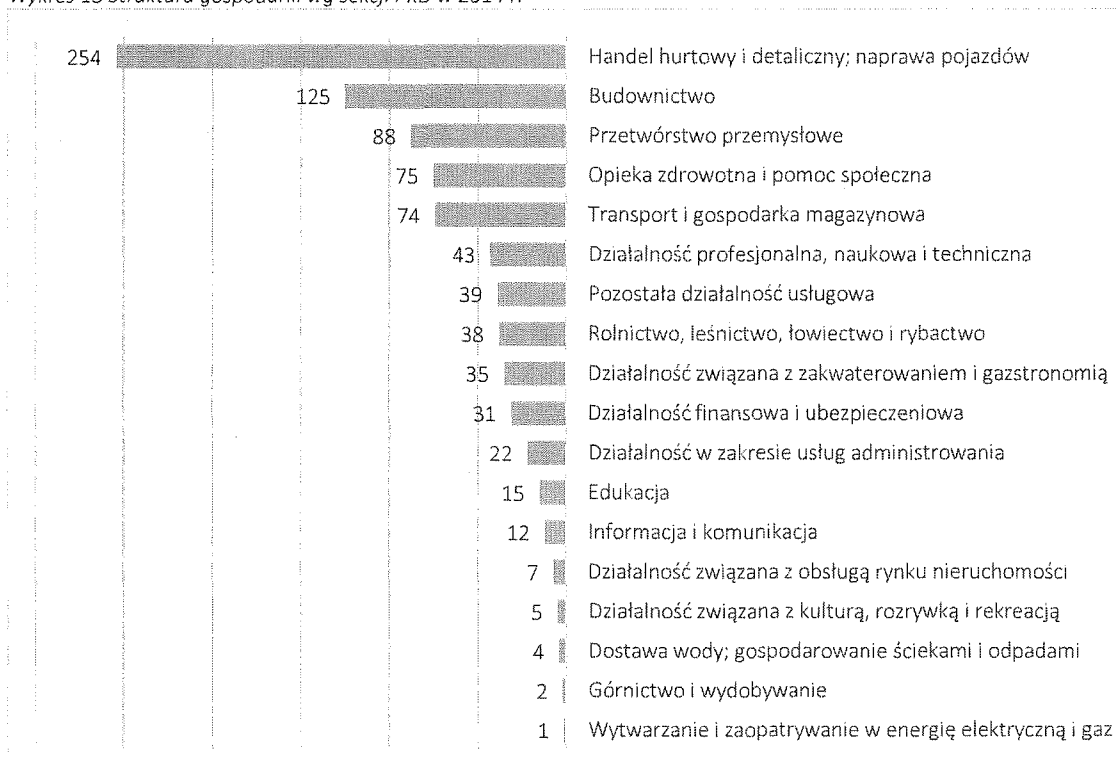
Tabela 15 Podmioty gospodarki narodowej wg klas wielkości w l. 2005-2014

Klasa wielkości	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
0-9	1 189	1 236	1 249	1 145	1 092	1 155	1 118	1 214	1 235	1 219
10-49	58	59	57	63	65	62	56	45	45	45
50-249	7	8	8	8	9	10	10	6	6	5
250-999	2	2	2	1	1	1	0	0	0	0

Źródło: dane GUS

Poniższy wykres przedstawia szczegółowo strukturę sektora gospodarki w Gminie Skwierzyna w roku 2014, według Polskiej Klasyfikacji Działalności 2007, która została opracowana na podstawie statystycznej klasyfikacji działalności gospodarczej NACE Rev2, wprowadzonej rozporządzeniem (WE) Nr 1893/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 grudnia 2006 r. w sprawie statystycznej klasyfikacji działalności gospodarczej NACE Rev 2 i zmieniającym rozporządzenie Rady (EWG) Nr 3037/90 oraz niektóre rozporządzenia WE w sprawie określonych dziedzin statystycznych. W związku z powyższym zachowuje pełną spójność i porównywalność metodologiczną, pojęciową, zakresową i kodową z klasyfikacją NACE Rev.2. Klasyfikacja ta jest umownie przyjętym, hierarchicznie usystematyzowanym podziałem zbioru rodzajów działalności społeczno-gospodarczej jakie realizują jednostki (podmioty gospodarcze). PKD jest podstawą systemu klasyfikacji gospodarczych i społecznych, do której nawiązują inne klasyfikacje, a zwłaszcza Polska Klasyfikacja Wyrobów i Usług.

Wykres 13 Struktura gospodarki wg sekcji PKD w 2014 r.

Źródło: dane GUS

W związku z dużym zalesieniem obszaru Gminy Skwierzyna, na jej terenie funkcjonują liczne przedsiębiorstwa specjalizujące się w branży drzewnej.

Poniżej przedstawiono kondycję lokalnej gospodarki w ujęciu wskaźnikowym w odniesieniu do stanu gospodarki w powiecie międzyrzeckim i województwie lubuskim.

Tabela 16 Porównanie wskaźników gospodarczych w l. 2005-2014

Jednostka terytorialna	Wskaźniki									
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności									
województwo lubuskie	1 011	1 047	1 056	1 010	1 004	1 037	1 021	1 052	1 075	1 079
powiat międzyrzecki	1 021	1 080	1 092	1 021	982	1 018	989	1 011	1 025	1 027
Gmina Skwierzyna	985	1 028	1 031	954	910	968	938	1 004	1 031	1 023
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności									
województwo lubuskie	79	91	89	92	104	115	98	106	98	93
powiat międzyrzecki	70	87	81	80	94	110	79	97	85	90
Gmina Skwierzyna	-	-	-	-	92	122	89	133	86	83
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	Jednostki wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. ludności									
województwo lubuskie	48	56	79	132	108	70	114	74	76	89
powiat międzyrzecki	25	29	65	146	127	62	106	72	71	84
Gmina Skwierzyna	-	-	-	-	131	72	113	61	70	88
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	Podmioty wpisane do rejestru na 1000 ludności									
województwo lubuskie	101	105	106	101	100	104	102	105	108	108
powiat międzyrzecki	102	108	109	102	98	102	99	101	103	103
Gmina Skwierzyna	99	103	103	95	91	97	94	100	103	102
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	Podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym									
województwo lubuskie	154,7	159,3	160,4	153,3	152,6	157,7	156,1	162,1	167,1	169,2
powiat międzyrzecki	156,0	163,9	165,2	154,0	147,7	153,4	149,8	154,4	157,3	159,2
Gmina Skwierzyna	149,1	154,3	153,4	141,9	134,7	143,0	139,4	151,4	156,5	156,5
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności									
województwo lubuskie	77	79	80	75	74	77	74	75	77	76
powiat międzyrzecki	78	84	85	77	73	75	72	73	73	72
Gmina Skwierzyna	78	82	82	74	68	71	69	70	72	70
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym									
województwo lubuskie	11,7	12,1	12,1	11,4	11,2	11,6	11,3	11,6	11,9	11,9
powiat międzyrzecki	12,0	12,7	12,8	11,6	10,9	11,4	11,0	11,1	11,3	11,2
Gmina Skwierzyna	-	-	-	-	10,1	10,5	10,2	10,5	10,9	10,7
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	Podmioty nowo zarejestrowane na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym									
województwo lubuskie	121	138	135	139	158	175	151	164	152	146
powiat międzyrzecki	107	132	122	121	142	166	120	148	131	139
Gmina Skwierzyna	-	-	-	-	136	180	133	201	131	127

Jednostka terytorialna	Wskaźniki									
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	Udział podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru									
województwo lubuskie	4,7	5,3	7,5	13,1	10,8	6,7	11,1	7,1	7,1	8,2
powiat międzyrzecki	2,5	2,7	5,9	14,3	12,9	6,1	10,7	7,1	6,9	8,2
Gmina Skwierzyna	0,0	0,0	0,0	0,0	14,4	7,4	12,1	6,1	6,8	8,6

Źródło: dane GUS

Duże znaczenie dla kreowania potencjału gospodarczego mają działania władz samorządowych, które w przypadku Gminy Skwierzyna wykazują szczególną dbałość o rozwój gospodarczy i podejmują wszelkie starania dla stworzenia klimatu przyjaznego inwestorom. W tym celu dla inwestorów, którzy zdecydują się podjąć działalność gospodarczą na terenie Gminy Skwierzyna oferowane jest szeroko pojęte wsparcie i pomoc merytoryczna w zakresie udzielania pełnej informacji o dostępnych terenach inwestycyjnych, działkach budowlanych itp., oferowanych ulgach preferencyjnych dla przedsiębiorców tworzących nowe miejsca pracy (np. zwolnieniach z podatku od nieruchomości), możliwościach rozwoju biznesu na terenie gminy, możliwym wsparciu doświadczonych pracowników Urzędu Miejskiego w Skwierzynie w zakresie informacji o możliwości współfinansowania działań ze źródeł zewnętrznych. Na mocy Uchwały Rady Miejskiej w Skwierzynie nr LIV/388/14 z dnia 26 czerwca 2014 roku podjęto decyzję o zastosowaniu zwolnień z podatku od nieruchomości dla przedsiębiorców, którzy po raz pierwszy rozpoczną działalność gospodarczą na terenie Gminy Skwierzyna oraz dla przedsiębiorców, którzy w wyniku nowych inwestycji uruchomią działalność gospodarczą (z wyłączeniem działalności handlowej detalicznej i handlowej hurtowej), pod warunkiem utworzenia nowych miejsc pracy. Dla przedsiębiorców już istniejących, którzy zwiększą zatrudnienie w swoich firmach podjęto uchwałę nr LIV/389/14 z dnia 26 czerwca 2014 r., która określa szczegółowo okres zwolnienia, uzależniony od ilości nowoutworzonych miejsc pracy.

Poniżej zaprezentowano zestawienie terenów inwestycyjnych w Gminie Skwierzyna.

Tabela 17 Zestawienie terenów inwestycyjnych w Gminie Skwierzyna

Nazwa	Przeznaczenie w obowiązującym MPZP	Łączna powierzchnia	Powierzchnia działek	Charakterystyka
Regionalny Park Przemysłowy	Tereny zabudowy usługowo-produkcyjnej	ok. 6 ha	ok. 1 ha	Obejmują tereny niezabudowane o funkcji usługowej i produkcyjnej z dopuszczeniem jednorodnej działalności usługowej lub produkcyjnej. Ewentualna uciążliwość funkcji usługowej lub produkcyjnej musi ograniczać się do granic jednostki terenu planu lub działki. Jako uzupełnienie funkcji podstawowej dopuszcza się lokalizację: usług handlowych o powierzchni sprzedaży do 400m ² , urządzeń i obiektów rekreacyjno-sportowych, zieleni urządzonej, dróg wewnętrznych, urządzeń infrastruktury technicznej wg potrzeb oraz realizacji lokali socjalnych i mieszkalnych o charakterze służbowym pod warunkiem zapewnienia ochrony od uciążliwości funkcji podstawowej. Zakazuje się lokalizacji usług obsługi komunikacji, w tym warsztatów, stacji paliw.
Tereny inwestycyjne	Tereny zabudowy produkcyjno-usługowej	ok. 32 ha	1 - 2,5 ha	Obejmuje projektowaną zabudowę funkcji przemysłowej związanej z lokalizacją obiektów produkcyjnych, składów, magazynów, centrów logistycznych, baz ekspedycyjnych i transportowych. Ewentualna uciążliwość funkcji produkcyjnej lub usługowej musi ograniczać się do granic jednostki terenu planu lub działki. Jako uzupełnienie funkcji podstawowej dopuszcza się lokalizację: usług obsługi komunikacji, miejsc obsługi podróży, dróg wewnętrznych, zieleni urządzonej, urządzeń infrastruktury technicznej wg potrzeb oraz realizacji lokali socjalnych i mieszkalnych o charakterze służbowym pod warunkiem zapewnienia ochrony od uciążliwości funkcji podstawowej, wielkopowierzchniowych obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2000 m ² .
Tereny inwestycyjne	Tereny zabudowy produkcyjno-usługowej	ok. 18 ha	1 ha oraz ok. 5 ha	Obejmuje projektowaną zabudowę funkcji przemysłowej związanej z lokalizacją obiektów produkcyjnych, składów, magazynów, centrów logistycznych, baz ekspedycyjnych i transportowych, parków przemysłowych. Ewentualna uciążliwość funkcji produkcyjnej lub usługowej musi ograniczać się do granic jednostki terenu planu lub działki. Jako uzupełnienie funkcji podstawowej dopuszcza się lokalizację: usług, w tym usług obsługi komunikacji, dróg wewnętrznych, zieleni urządzonej, urządzeń infrastruktury technicznej wg potrzeb oraz realizacji lokali socjalnych i mieszkalnych o charakterze służbowym pod warunkiem zapewnienia ochrony od uciążliwości funkcji podstawowej.
Tereny inwestycyjne	Tereny zabudowy produkcyjno-usługowej	ok. 7 ha	ok. 2,5 ha	Obejmuje projektowaną zabudowę funkcji przemysłowej związanej z lokalizacją obiektów produkcyjnych, składów, magazynów, centrów logistycznych, baz ekspedycyjnych i transportowych. Ewentualna uciążliwość funkcji produkcyjnej lub usługowej musi ograniczać się do granic jednostki terenu planu lub działki. Jako uzupełnienie funkcji podstawowej dopuszcza się lokalizację: usług obsługi komunikacji, miejsc obsługi podróży, dróg wewnętrznych, zieleni urządzonej, urządzeń infrastruktury technicznej wg potrzeb oraz realizacji lokali socjalnych i mieszkalnych o charakterze służbowym pod warunkiem zapewnienia ochrony od uciążliwości funkcji podstawowej.
Tereny zabudowy mieszkaniowej	Tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej (MN), Tereny zabudowy usługowej	ok. 60 ha (w tym MN ok. 50 ha)	-	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie http://www.skwierzyna.pl/images/stories/dla_inwestora/tereny_inwestycyjne/prezentacja_strefa.pdf

Ogromne znaczenie dla potencjału gospodarczego Gminy Skwierzyna ma obecność Regionalnego Parku Przemysłowego w ramach Podstrefy Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Regionalny Park Przemysłowy w Skwierzynie to 9,66 hektarów uzbrojonego terenu, przeznaczonego pod wszelkiego rodzaju działalność produkcyjną i usługową. Dzięki włączeniu go w obręb Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej potencjalni inwestorzy mogą liczyć na wiele ulg i udogodnień. Działki pod inwestycje podzielone zostały zgodnie z uchwałą Rady Miejskiej w Skwierzynie i są własnością gminy. Ich powierzchnie przeznaczone są m.in. pod zabudowę produkcyjną z dopuszczeniem usług, w tym wielkopowierzchniowych obiektów handlowych. Do granic działek podciągnięta została infrastruktura techniczna w postaci sieci wodnej, kanalizacyjnej i elektrycznej. Regionalny Park Przemysłowy proponuje działki o uregulowanej sytuacji prawnej, będące własnością Gminy Skwierzyna wpisane w Plan Zagospodarowania Przestrzennego uchwalony przez Radę Miejską w Skwierzynie.

Skwierzynski Regionalny Park Przemysłowy to doskonałe miejsce na rozwinięcie biznesowych skrzydeł, którego rewelacyjne położenie w bezpośrednim sąsiedztwie drogi szybkiego ruchu S3 oraz skrzyżowania głównych szlaków komunikacyjnych w odległości 25 km (S3-A2) stanowi niewątpliwy atut brany pod uwagę podczas podejmowania decyzji o inwestowaniu.

W poniższej tabeli przedstawiono specyfikację terenów inwestycyjnych w ramach Regionalnego Parku Przemysłowego.

Tabela 18 Szczegółowa charakterystyka terenów inwestycyjnych w obszarze Regionalnego Parku Przemysłowego

Szczegółowa charakterystyka terenów inwestycyjnych w obszarze Regionalnego Parku Przemysłowego	
Lokalizacja	Podstrefa Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, południowa część Gminy Skwierzyna, ul. Międzyrzecka
Właściciel	Gmina Skwierzyna
Przeznaczenie wg planu zagospodarowania	teren usługowo-produkcyjny
Ukształtowanie (m)	+ 2
Poziom wód (m)	1,6
Przeszkody pod - i nadziemne (m)	brak
Budynki i zabudowania	brak
% dopuszczalnej zabudowy	60%
Najbliższa autostrada	Autostrada A2 - odległość 35 km
Najbliższa droga ekspresowa	S3- odległość ok. 3 km do węzła
Kolej	bocznicą - odległość 1,5 km
Najbliższe lotniska międzynarodowe	- Babimost - 70 km, - Poznań - 100 km, - Berlin - 150 km
Najbliższe miasta wojewódzkie	- Gorzów – 30 km, - Zielona Góra - 80 km, - Poznań - 100 km
Energia elektryczna	do 1 MW mocy przyłączeniowej

Szczegółowa charakterystyka terenów inwestycyjnych w obszarze Regionalnego Parku Przemysłowego	
Gaz na terenie	brak (aktualnie projektowany)
Woda na terenie	Ø 225
Kanalizacja na terenie	Ø 200
Telekomunikacja	TP S.A. oraz wszystkie sieci komórkowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.skwierzyna.pl/dla-inwestorow/oferta-inwestycyjna.html>

W celu lepszego rozwoju gospodarki oraz promocji walorów inwestycyjnych Gmina Skwierzyna wraz z gminami: Gubinem, Kargową i Krosnem Odrzańskim podjęły inicjatywę współpracy gospodarczej. Na mocy porozumienia podpisanego przez Burmistrzów w dniu 6 grudnia 2011 r., wszystkie strony umowy podejmą działania w zakresie:

- wymiany informacji o polityce i działaniach poszczególnych samorządów podejmowanych w celu promocji gospodarczej,
- wymiany doświadczeń dotyczących organizacji i wdrażania działań, których celem jest wsparcie małych i średnich przedsiębiorców,
- wymiany odpowiednich publikacji wydawanych przez strony jak również adresów witryn internetowych poszczególnych miast zawierających informacje przydatne dla małych i średnich przedsiębiorstw,
- organizacji seminariów, targów, wystaw i innych imprez w celu wzmocnienia współpracy gospodarczej pomiędzy stronami,
- wspólnego udziału w targach gospodarczych i innych imprezach wystawienniczych.

2.2.3. Sfera przyrody i ochrony środowiska

Gmina Skwierzyna charakteryzuje się bogactwem przyrodniczym i malowniczymi terenami, określana jest mianem „zielonej perełki” północnej części województwa lubuskiego. Lasy zajmują niemal 68 % jej powierzchni, a Puszcza Notecka to nie tylko największy w skali całej Polski kompleks leśny, ale też miejsce, gdzie występują wydmy śródlądowe, których wysokość przekracza nawet 40 m (Wielka Sowa – 42 m wys. względnej i 93 m n.p.m.).

Piękno gminy to niezwykle uroczyska i miejsca chronione, będące wielką atrakcją dla miłośników przyrody. Korytarze ekologiczne przecinające Skwierzynę mają ważne znaczenie dla całego środowiska przyrodniczego środkowej części Polski.

W obowiązującym w Polsce prawie ochrona przyrody regulowana jest przepisami ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. W jej rozumieniu ochrona przyrody polega na zachowaniu, zrównoważonym użytkowaniu oraz odnawianiu zasobów, tworów i składników przyrody. Każda z form spełnia inną rolę w polskim systemie ochrony środowiska i służy innym celom, dlatego charakteryzuje się odmiennym reżimem ochronnym oraz zakresem ograniczeń

w użytkowaniu. Formy ochrony przyrody tworzą duży i zróżnicowany zespół środków pozwalających realizować ochronę przyrody, powstały w efekcie rozwoju naukowych podstaw ochrony przyrody i jej wieloletniej praktyki.

Tabela 19 Formy ochrony przyrody

Nazwa formy ochrony przyrody	Charakterystyka
Parki narodowe	Obejmują obszar wyróżniający się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi, o powierzchni nie mniejszej niż 1 000 ha, na którym ochronie podlega cała przyroda oraz walory krajobrazowe. Park narodowy tworzy się w celu zachowania różnorodności biologicznej, zasobów, tworów i składników przyrody nieożywionej oraz walorów krajobrazowych, przywrócenia właściwego stanu zasobów i składników przyrody, a także odtworzenia zniekształconych siedlisk przyrodniczych, siedlisk roślin, siedlisk zwierząt lub siedlisk grzybów.
Rezerваты przyrody	Obejmują obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi.
Parki krajobrazowe	Obejmują obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.
Obszary chronionego krajobrazu	Obejmują tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz, o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnią funkcję korytarzy ekologicznych.
Obszary Natura 2000	Obszary Natura 2000 to najmłodsza z form ochrony przyrody, wprowadzona w 2004 r. w Polsce jako jeden z obowiązków związanych z przystąpieniem do Unii Europejskiej. Obszary Natura 2000 powstają we wszystkich państwach członkowskich tworząc Europejską Sieć Ekologiczną Natura 2000. Celem jest objęcie ochroną około 200 najcenniejszych i zagrożonych wyginięciem siedlisk przyrodniczych i ponad 1000 rzadkich i zagrożonych gatunków. Unikalność tej formy ochrony przyrody polega na tym, że kraje członkowskie tworzą sieć na podstawie jednakowych założeń określonych w prawie i wytycznych Unii Europejskiej, zarządzają nią przy zastosowaniu podobnych instrumentów, wspólnie troszczą się o odpowiednie środki finansowe i jej promocję.
Pomniki przyrody	To pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyśka, skałki, jary, głazy narzutowe oraz jaskinie. Na terenach niezabudowanych, jeżeli nie stanowi to zagrożenia dla ludzi lub mienia, drzewa stanowiące pomniki przyrody podlegają ochronie aż do ich samoistnego, całkowitego rozpadu.
Stanowiska dokumentacyjne	Są to niewyodrębniające się na powierzchni lub możliwe do wyodrębnienia, ważne pod względem naukowym i dydaktycznym, miejsca występowania formacji geologicznych, nagromadzeń skamieniałości lub tworów mineralnych, jaskinie lub schroniska podskalne wraz z namuliskami oraz fragmenty eksploatowanych lub nieczynnych wyrobisk powierzchniowych i podziemnych. Stanowiskami dokumentacyjnymi mogą być także miejsca występowania kopalnych szczątków roślin lub zwierząt.
Użytki ekologiczne	Są to zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej - naturalne zbiorniki wodne, źródła i źródła wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje

Nazwa formy ochrony przyrody	Charakterystyka
	oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania.
Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	Są to fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego zasługujące na ochronę ze względu na ich walory widokowe lub estetyczne.
Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów	Ochrona gatunkowa ma na celu zapewnienie przetrwania i właściwego stanu ochrony dziko występujących na terenie kraju lub innych państw członkowskich Unii Europejskiej rzadkich, endemicznych, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginięciem oraz objętych ochroną na podstawie przepisów umów międzynarodowych, których Rzeczpospolita Polska jest stroną, gatunków roślin, zwierząt i grzybów oraz ich siedlisk i ostoi, a także zachowanie różnorodności gatunkowej i genetycznej. W celu ochrony ostoi i stanowisk roślin lub grzybów objętych ochroną gatunkową lub ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową mogą być ustalone strefy ochrony.

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://gorzow.rdos.gov.pl/formy-ochrony-przyrody>

W celu ochrony różnorodności biologicznej sporządzane są również czerwone księgi i listy gatunków zagrożonych. Czerwone Listy IUCN publikowane są corocznie i stanowią dobre źródło informacji na temat ilości zagrożonych gatunków jak i stopnia ich zagrożenia.

Tabela 20 Czerwone księgi i listy gatunków zagrożonych w Polsce

Nazwa	Charakterystyka
Polska Czerwona Księga Zwierząt	To rejestr wybranych zagrożonych gatunków zwierząt na terenie Polski, stworzony na wzór międzynarodowej Czerwonej Księgi Gatunków Zagrożonych. Zawiera listę ginących gatunków zwierząt z dokładnym ich opisem i mapami rozmieszczenia. Określa także stopień zagrożenia poszczególnych gatunków, rzadkość ich występowania oraz stosowane i proponowane sposoby ochrony. Dla Polski Czerwoną Księgę Zwierząt opracowuje Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, przy współpracy z kilkudziesięcioma naukowcami z całej Polski. Ostatnie wydanie Czerwonej Księgi Kręgowców jest z 2001 r., a Czerwonej Księgi Bezkręgowców z 2004 r.
Polska Czerwona Księga Roślin	Zawiera listę ginących gatunków roślin z opisem biologii, występowania, zagrożeń i sposobów ochrony. Zawarte w niej informacje ilustrują zarówno stopień zagrożenia flory jak i stan rozeznania tego zjawiska. Czerwona Księga Roślin została opracowana przez Instytut Botaniki PAN i Instytut Ochrony Przyrody PAN. Ostatnie wydanie jest z 2014 r.
Czerwone Listy Zwierząt, Roślin i Grzybów Polski	Obejmują zarówno zwierzęta, rośliny jak i grzyby. Zawierają pełny rejestr gatunków zagrożonych wraz z ich klasyfikacją do odpowiedniej kategorii zagrożenia, jednak w odróżnieniu od Czerwonych Ksiąg nie opisują poszczególnych gatunków. Ostatnie wydanie Czerwonej listy roślin i grzybów Polski, wydanej przez Instytut Botaniki PAN pochodzi z 2006 r.
Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody	Prowadzenie Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody wynika z art. 113 ust.1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, zgodnie z którym pozostaje on w kompetencjach Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska. Rejestr, stanowiący bazę form ochrony przyrody, w chwili obecnej jest w trakcie aktualizowania w oparciu o dane pochodzące z rejestrów prowadzonych przez regionalnych dyrektorów ochrony środowiska oraz inne organy odpowiedzialne za ochronę przyrody.

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.gdos.gov.pl/formy-ochrony-przyrody>

Poniżej zestawiono formy ochrony przyrody występujące w Gminie Skwierzyna. Obszary Natura 2000, ze względu na szeroką charakterystykę ujęte zostały w oddzielnym zestawieniu w dalszej części opracowania.

Tabela 21 Formy ochrony przyrody w Gminie Skwierzyna

Lokalizacja	Obiekty
Rezerваты przyrody	
Wiejce	– Rezerwat Przyrody „Bagno Leszczyny” - pow. 4,04 ha, powołany w celu zachowania zbiorowisk roślinności torfowiskowej – zespołu torfowiska wysokiego z charakterystyczną fizjonomią i budową kępkowo - dolinkową wraz z całym zróżnicowanym bogactwem roślinności runa.
Obszary chronionego krajobrazu	
Skwierzyna	– „4 - Dolina Warty i Dolnej Noteci” - obszar o łącznej powierzchni 33 888 ha położony w gminach: Deszczno 1 279 ha, Drezdenko 6 908 ha, Gorzów Wlkp. 360 ha, Przytoczna 2 007 ha, Santok 7 247 ha, Stare Kurowo 4 133 ha, Zwierzyn 7 000 ha oraz Skwierzyna 4 954 ha – „8A - Dolina Obrzy” obszar o łącznej powierzchni 10 092 ha położony w gminach: Bledzew 4 834 ha, Międzyrzecz 4 769 ha, Pszczew 357 ha, Skwierzyna 132 ha
Pomniki przyrody	
Skwierzyna	– skupienie drzew 2 szt. – dęby szypułkowe, nr dz. 2198/1 – skupienie drzew 2 szt. – dęby szypułkowe, nr dz. 2419/2 – dąb szypułkowy, nr dz. 2419/2
Świniary	– skupienie drzew 2 szt. - dęby szypułkowe, nr dz.2491/2
Gościno	– dąb szypułkowy, nr dz. 230 – dąb szypułkowy, dz. bez nru
Murzynowo	– skupienie drzew 3 szt. – platany klonolistne, nr dz. 61 – skupienie drzew 3 szt. – dęby szypułkowe, nr dz. 61 – skupienie drzew 26 szt. – dęby szypułkowe, nr dz. 1, 2 – skupienie drzew 15 szt. – wiązy pospolite, nr dz. 1, 2 – skupienie drzew 17 szt. o długości ok. 200 m - modrzew, nr dz. 3334/1 – skupienie drzew 2 szt. - wiąz szypułkowy, nr dz. 2419/2 – dąb szypułkowy, nr dz. 2419/2 – dąb szypułkowy, nr dz. 2417/2
Murzynowo/Gościno	– aleja drzew (301 obiektów), nr dz. 123, 102, 202, 196
Wiejce	– wiąz szypułkowy, nr dz. 2498 – dąb szypułkowy (1), nr dz. 2498 – dąb szypułkowy (2), nr dz. 2498 – dąb szypułkowy (3), nr dz. 2498 – lipa drobnolistna, nr dz. 2038 – lipa drobnolistna, nr dz. 2469/2
Krobielewko	– jałowiec pospolity, nr dz. 2394
Nowy Dwór	– dąb szypułkowy nr dz. 2491/2 – skupienie drzew 2 szt. – grab zwyczajny, nr dz. 2491/2 – klon zwyczajny, nr dz. 2419/2 – klon jawor, nr dz. 2491/1 – lipa drobnolistna 2491/1 – klon zwyczajny, nr dz. 2491/1
Użytki ekologiczne	
Świniary	– Świniary – pow. 4,99 ha, ochrona ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodnych typów siedlisk – Puszcza – pow. 1,36 ha, ochrona ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodnych typów siedlisk – Bagno – pow. 3,90 ha, ochrona ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodnych typów siedlisk – Małe Łąki – pow. 6,09, ochrona ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodnych typów siedlisk
Murzynowo	– Dobrojewo – pow. 0,77 ha, ochrona ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodnych typów siedlisk
Krobielewko	– Między Liniami – pow. 0,75 ha, ochrona ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodnych typów siedlisk
Wiejce	– Bagno – pow. 4,60 ha, ochrona ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodnych typów siedlisk – Leszczyny – pow. 0,59 ha, ochrona ekosystemów mających znaczenie

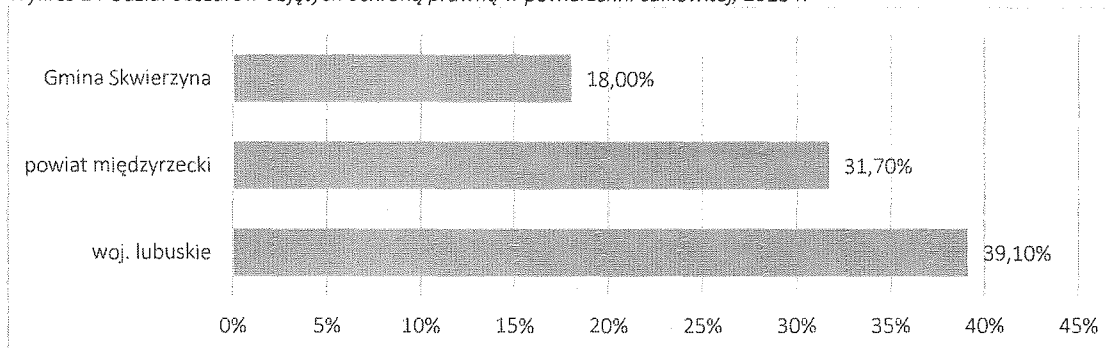
Lokalizacja	Obiekty
	dla zachowania różnorodnych typów siedlisk
	– Bagienko Zamyślin – pow. 2,40 ha, torfowisko międzywymowe, ochrona obszaru przed uszkodzeniem lub zniszczeniem
Trzebiszewo	– Bagno przy Torach – pow. 11,01 ha, ochrona ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodnych typów siedlisk
	– Staw Raby – pow. 0,84 ha, ochrona ekosystemów mających znaczenia dla zachowania różnorodnych typów siedlisk
Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	
Murzynowo i Gościno	– Kijewickie Kerki – pow. 302 ha, ochrona walorów widokowych i estetycznych

Źródło opracowanie własne na podstawie <http://bip.gorzow.rdos.gov.pl/rejestr-form-ochrony-przyrody>

Położony w granicach Gminy Skwierzyna Rezerwat przyrody Bagno Leszczyny zajmuje powierzchnię 4,04 ha. Został powołany i zatwierdzony Zarządzeniem nr 18/2009 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wlkp. z dnia 1 września 2009 r. Rezerwat stanowi obszar obejmujący kompleks torfowisk wysokich w obrębie leśnym Krobielewo Nadleśnictwa Międzychód. Obiekt ten jest miejscem przetrwania wielu cennych gatunków roślin, wśród nich chronionych, reliktowych i zagrożonych. Na znacznym obszarze wykształcony jest zespół torfowiska wysokiego (mszar wysokotorfowiskowy) *Sphagnetum magellania* w dwóch podzespołach.

Zgodnie z danymi GUS powierzchnia obszarów prawnie chronionych ogółem w Gminie Skwierzyna wynosi 5 124,94 ha, przy czym w celu wyeliminowania podwójnego liczenia tej samej powierzchni, nie uwzględnia ona rezerwatów przyrody, stanowisk dokumentacyjnych, użytków ekologicznych i zespołów przyrodniczo-krajobrazowych położonych w granicach parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu¹. Zatem udział obszarów objętych prawną ochroną w całkowitej powierzchni gminy wynosi 18%.

Wykres 14 Udział obszarów objętych ochroną prawną w powierzchni całkowitej, 2013 r.

Źródło: dane GUS

Kolejną formą ochrony przyrody są pomniki przyrody rozumiane jako pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych,

¹ Zgodnie z danymi GUS

źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głazy narzutowe oraz jaskinie. Na terenach niezabudowanych, jeżeli nie stanowi to zagrożenia dla ludzi lub mienia, drzewa stanowiące pomniki przyrody podlegają ochronie aż do ich samoistnego, całkowitego rozpadu.

Liczba pomników przyrody w Gminie Skwierzyna systematycznie wzrasta, co jest charakterystyczne również dla powiatu międzyrzeckiego i całego województwa lubuskiego.

Tabela 22 Liczba pomników przyrody w l. 2005-2013

Jednostka terytorialna	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
woj. lubuskie	1 785	1 040	1 050	1 088	1 166	1 236	1 255	1 290	1 307
powiat międzyrzecki	69	71	79	97	110	129	136	146	145
Gmina Skwierzyna	7	8	8	9	9	29	29	29	29

Źródło: dane GUS

Forma ochrony przyrody, jaką są użytki ekologiczne, występuje na terenie Gminy Skwierzyna i zajmuje powierzchnię 37,3 ha.

W Gminie Skwierzyna występuje również wyjątkowy zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Kijewickie Kerki”. Zespół znajduje się na prawym brzegu Warty, jego powierzchnia wynosi 302 ha. W południowej części zespołu, przy miejscowości Kijewice, jest uroczysko, gdzie można podziwiać skupienie dębów - pomników przyrody, które osiągają w obwodzie nawet 6 metrów. Na uwagę zasługuje również pomnikowa aleja klonów, jesionów i dębów, atrakcyjna o każdej porze roku, łącząca dwie miejscowości Murzynowo i Warcin. Gmina Skwierzyna jest jednym z ciekawszych miejsc w województwie lubuskim, gdzie warto obserwować ptaki i podziwiać naturę. Niezwykłą atrakcją dla obserwatorów ptaków jest dolina Warty w okolicach Skwierzyny, tu pojawiają się i gniazdują między innymi: bocian czarny, bielik, kania ruda i czarna, kobuz, derkacz, czapla biała.

Część terenów Gminy Skwierzyna objęta jest przez Obszary Natura 2000. Granice tych obszarów nie pokrywają się z granicami administracyjnymi i zazwyczaj obejmują kilka jednostek samorządu terytorialnego. Natura 2000 jest najmłodszą z form ochrony przyrody, wprowadzoną w 2004 r. w Polsce jako jeden z obowiązków związanych z przystąpieniem naszego kraju do Unii Europejskiej. Obszary Natura 2000 powstają we wszystkich państwach członkowskich tworząc Europejską Sieć Ekologiczną obszarów ochrony Natura 2000. Głównym jej celem jest zachowanie określonych typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków, które uważa się za cenne i zagrożone w skali całej Europy. Drugim celem jest ochrona różnorodności biologicznej. Najważniejszym kryterium wyznaczania obszarów Natura 2000 są wartości przyrodnicze danego terenu. Uwarunkowania społeczne i gospodarcze są analizowane i uwzględniane w procesie opracowywania planów zarządzania poszczególnymi obszarami. Dla każdego obszaru Natura 2000 opracowana jest dokumentacja, która składa się z:

- standardowego Formularza Danych (Standard Data Form - SDF), w którym zawarte są najważniejsze informacje o położeniu i powierzchni obszaru, występujących typach siedlisk

przyrodniczych i gatunkach „naturowych”, ich liczebności lub reprezentatywności w skali kraju, wartości przyrodniczej i zagrożeniach,

- mapy cyfrowej w postaci wektorowej.

SDF i mapy będą aktualizowane w miarę postępu wiedzy o występowaniu zasobów przyrodniczych w obszarze Natura 2000 (inwentaryzacja, monitoring przyrodniczy), zgodnie z procedurą określoną przez Komisję Europejską. Obszar Natura 2000 może obejmować część lub całość obszarów i obiektów objętych innymi formami ochrony przyrody. Powstanie sieci Natura 2000, która jest światowym ewenementem w zakresie międzynarodowej, obszarowej ochrony przyrody potwierdza, że ochrona zagrożonej różnorodności biologicznej Europy jest jednym z priorytetów działalności Unii Europejskiej.

W województwie lubuskim wyznaczono 75 obszarów obejmujących ponad 25% jego powierzchni, w tym 12 obszarów specjalnej ochrony ptaków zajmujących powierzchnię 294 227,5 ha, co stanowi 21,03% powierzchni województwa oraz 62 specjalne obszary ochrony siedlisk, obejmujące obszary zajmujące łącznie 155 367,6 ha, co stanowi 11,1% powierzchni regionu. Pośród wyżej wymienionych znajduje się 1 obszar o podwójnym statusie ochrony, stanowiący zarówno obszar specjalnej ochrony ptaków jak i obszar specjalnej ochrony siedlisk.

Spośród obszarów siedliskowych 12 leży częściowo na terenie sąsiednich województw, natomiast wśród obszarów specjalnej ochrony ptaków tylko 2 spośród nich mieszczą się w granicach województwa lubuskiego w całości. Są to „Dolina Dolnej Noteci PLB080002” oraz „Ujście Warty PLC080001”. Również obszar „Dolina Środkowej Odry” w 99% mieści się w granicach województwa lubuskiego. Pozostałe 9 obszarów w znacznej części wykracza poza granice województwa.

Pod względem wielkości całkowitej powierzchni największy jest obszar „Lasy Puszczy nad Drawą” który znajduje się na północy województwa i zajmuje 190 279,1 ha, w tym 28% w granicach woj. lubuskiego. Natomiast najmniejszą powierzchnię – 4 605,4 ha posiada obszar „Stawy Przemkowskie”, położony na południu województwa lubuskiego, w którym znajduje się 30% jego powierzchni. Największym obszarem mającym znaczenie dla wspólnoty są „Uroczyiska Puszczy Drawskiej” o łącznej powierzchni 74 416 ha, w tym w granicach województwa lubuskiego znajduje się 45%.

Poniżej zestawiono Obszary Natura 2000, które swoim zasięgiem obejmują tereny będące w granicach administracyjnych Gminy Skwierzyna.

Tabela 23 Obszary Natura 2000 obejmujące tereny w granicach administracyjnych Gminy Skwierzyna

Nazwa obszaru	Powierzchnia [ha]*	Charakterystyka
Bory Chrobotkowe Puszczy Noteckiej	2 309,03	Na Obszar składa się 5 kompleksów leśnych (1 - 230, 87 ha; 2 - 310,11 ha; 3 - 891,95 ha; 4 - 538,64 ha; 5 - 348,37 ha) położonych na terenie Nadleśnictw Karwin i Międzychód. Granice poszczególnych kompleksów poprowadzono wzdłuż istniejących granic wydziałów leśnych. Bory Puszczy Noteckiej w zachodniej części Międzyrzecza Warciańsko-Noteckiego rozwijają się na luźnych piaskach pochodzenia sandrowego z udziałem wydmowego. Teren jest płaski lub (miejscami – na lokalnych wyniesieniach wydmowych) sfalowany. Poziom wód gruntowych jest bardzo niski. Brak jest cieków wodnych. Jedyne w kompleksie nr 5 oprócz zbiorowisk borowych znajduje się łąka i torfowisko. Na zdecydowanej większości swojej powierzchni Obszar stanowi mozaikę boru chrobotkowego Cladonio-Pinetum i suboceanicznego boru świeżego Leucobryo-Pinetum. Cladonio-Pinetum rozwinięty jest w kilku postaciach: typowej (suchej) – z bezwzględną dominacją w runie chrobotków z podrodzaju Cladina (C. arbuscula, C. arbuscula ssp. mitis, C. rangiferina). Na obszarze (w poszczególnych jego kompleksach) skoncentrowane są najlepiej wykształcone fragmenty boru chrobotkowego Cladonio-Pinetum na terenie zachodniej (lubuskiej) części Puszczy Noteckiej. Jest to zbiorowisko, którego powierzchnie, szczególnie na obszarach sandrowych, systematycznie zmniejszają się, przekształcając się w bór świeży Leucobryo-Pinetum. Zespół jest właściwie wykształcony zarówno pod względem fizjonomii jak i składu gatunkowego, szczególnie warstwy mszysto-porostowej.
Dolina Dolnej Noteci	24 943,55	Obszar jest częścią Pradoliny Toruńsko-Eberswaldzkiej znajdującej się w Kotlinie Gorzowskiej. Jest to jedno z 4 charakterystycznych rozszerzeń pradoliny o szerokości dochodzącej do 13,5 km. Charakter doliny na odcinku między Drezdenkiem a Santokiem jest odmienny od obszarów leżących w górę rzeki - zdecydowanie więcej jest tu gruntów ornych oraz terenów zabudowanych. Ponad 50% obszaru stanowi mozaika rozproszonej zabudowy wiejskiej, gruntów ornych, niewielkich powierzchniowo łąk i pastwisk. Większe powierzchnie podmokłych łąk znajdują się wzdłuż rzeki, zwłaszcza w rejonie Goszczanowca, Gościmia oraz między Trzebiczem a Drezdenkiem. Znaczna część tych łąk to okresowo zalewane i podtapiane turzycowiska. W przeciwieństwie do pozostałych fragmentów rzeki, na badanym odcinku Noteć jest rzeką wolnopłynącą, bez jazów piętrzących oraz śluz. Na prawie całym odcinku wzdłuż rzeki znajdują się wały przeciwpowodziowe. Obszar międzywala (o przeciętnej szerokości 450-500 m) to mozaika łąk kośnych i pastwisk, zbiorowisk szuwarowych, starorzeczy oraz szybko zwiększających powierzchnię, inicjalnych stadiów lasów łęgowych. Starorzecza w większości są odcięte od rzeki, co powoduje szybkie ich zarastanie i łądowienie. W okresie wiosennych wezbrań zalaniu lub podtopieniu ulega głównie międzywale. Na zawalu rozległe rozlewiska tworzą się tylko w okolicach Goszczanowca i Gościmia oraz na nieobwałowanym fragmencie między Drezdenkiem a Trzebiczem. Dolina Dolnej Noteci jest prawie bezleśna. Znajdują się tu tylko niewielkie powierzchniowo lasy wierzbowe, olsy oraz lokalnie na wydmach suche bory sosnowe (w płatach po kilka-kilkadziesiąt ha). Na terenie obszaru specjalnej ochrony ptaków Dolina Dolnej Noteci PLB080002 stwierdzono łącznie 26 łęgowych gatunków ptaków z załącznika I Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30.11.2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa oraz 38 gatunków regularnie migrujących nie wymienionych w załączniku I w/w Dyrektywy. 24 gatunki (tj. 10 gatunków z zał. I w/w Dyrektywy i 14 gatunków regularnie migrujących nie wymienionych w zał. I w/w Dyrektywy) spełnia kryteria uznania ich za przedmioty ochrony przedmiotowego obszaru Natura 2000.
Jezióra Gościmskie	2 995,77	Na przeważającym terenie przeważają gleby bielcowe, co wynika z dominacji w podłożu piasków sandrowych i - miejscami - wydmowego pochodzenia gleb. Obszar "Jezióra Gościmskie" charakteryzuje się największym skupieniem jezior w zachodniej części Puszczy Noteckiej. Jeziora mają w większości pochodzenie rynnowe i wytłopiskowe. Wody spływające w kierunku północnym

Nazwa obszaru	Powierzchnia [ha]*	Charakterystyka
		wyrzeźbiły w podłożu sandrowym liczne pradolinki - dnem niektórych spośród nich płyną obecnie niewielkie ciek. W ich otoczeniu rozwinięte są lasy łęgowe. Brzegi niektórych spośród jezior otoczone są wysokimi skarpami, na których rozwijają się zbiorowiska lasów liściastych (buczyny i grądy). Kilka jezior jest bezodpływowych - są wytopiskowe. Na miejscu uległych zglądowieniu wykształciły się torfowiska, a w dalszej kolejności - łąki. Na większości obszaru panują zbiorowiska borowe: bór świeży <i>Leucobryo-Pinetum</i> , a w najsuchszych i przeważnie bardziej wyniesionych miejscach – bór chrobotkowy <i>Cladonio-Pinetum</i> z typowym składem warstwy runa, tzn. nieznacznym udziałem roślin zielnych, nieco większym mszaków i dominacją porostów. Teren posiada urozmaiconą rzeźbę terenu (skarpy nadjeziorne, lokalne pradolinki i wyniesienia), bogactwo zbiorowisk roślinnych (bory, łęgi, buczyny, dąbrowy) i dużą liczbę jezior obszar; jest bardzo wartościowy pod względem rekreacyjnym i atrakcyjny turystycznie. Najcenniejsze gatunki roślin zachowały się na torfowiskach. Nie została potwierdzona obecność podawanych wcześniej bardzo cennych bezkręgowców - 1013 <i>Vertigo geyeri</i> i 1015 <i>V. genesi</i> . Fakt ten jednak nie wyklucza ich współczesnego występowania, ale - biorąc pod uwagę "wagę" informacji o ich obecności, najpóźniej w trakcie prac nad planem ochrony N2000 należy ponowić poszukiwania terenowe.
Puszcza Notecka	178 255,76	Obszar stanowi zwarty, jednolity kompleks leśny w międzyrzeczu Noteci i Warty, będącym częścią pradoliny Eberswaldsko-Toruńskiej, równiny akumulacyjnej przekształconej przez wiatr. Jest to największy w Polsce obszar wydm śródlądowych, głównie o wysokości 20-30 m, maksymalnie do 98 m n.p.m. W środkowej części obszaru uformowały się wały o przebiegu południkowym, leżące 500-600 m od siebie. W części wschodniej mają one kształt paraboliczny. Wydmy pokryte są monotonnym, jednowiekowym lasem, głównie sosnowym (92%), posadzonym tu po wielkiej klęsce spowodowanej pojawieniem się szkodników owadzych w okresie międzywojennym. Pozostałości drzewostanów naturalnych są chronione w rezerwach, np. Cegliniec. Na terenie ostoi znajduje się ponad 50 jezior, raczej płytkich, pochodzenia wytopiskowego, zwykle z grubą warstwą mułu i zakwitami glonów. W zagłębieniach terenu lub na brzegach jezior utrzymują się torfowiska, na ogół w pewnym stopniu przekształcone. Występuje co najmniej 30 łęgowych gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, 11 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi (PCK). W okresie łęgowym obszar zasiedla powyżej 2% populacji krajowej (C6) bielika (PCK), kani czarnej (PCK) i kani rudej (PCK), co najmniej 1% populacji krajowej (C3 i C6) następujących gatunków ptaków: bąk (PCK), podgorzałka (PCK), puchacz (PCK), rybołów (PCK), trzmielojad, gągoł, nurogęś; w stosunkowo wysokiej liczebności (C7) występuje bocian czarny, błotniak stawowy, ortolan i żuraw. W okresie zimy występuje co najmniej 1% populacji szlaku wędrówkowego (C2) bielika.
Skwierzyna	0,25	W Skwierzynie jest jedna z większych kolonii nocka dużego w Polsce północnej, występuje na strychu i na wieży kościoła. Dolot umożliwiają dwa niewielkie okienka w szczycie dachu. Obszar osiąga 23 punkty zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 16 maja 2005 r. w sprawie typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, wymagających ochrony w formie wyznaczenia obszarów Natura 2000.
Ujście Noteci	3 994,54	Obszar Ujście Noteci, jest częścią Pradoliny Toruńsko-Eberswaldzkiej znajdującą się w Kotlinie Gorzowskiej. Swymi granicami ostoją ta, obejmuje płaski obszar teras zalewowych dwóch dużych rzek regionu Polski zachodniej tj. Warty oraz Noteci. Jednocześnie koryta obu rzek wyznaczają oraz stanowią główną oś przebiegu obszaru. W miejscowości Santok koło Gorzowa Wlkp. znajduje się także obszar węzła ujściowego, w którym wody niesione przez Noteć wpadają do rzeki Warty. Cechą charakterystyczną obszaru jest również bardzo dobrze wykształcona północna krawędź doliny o stosunkowo dużym nachyleniu zboczy ciągnącym się na odcinku między Gorzowem Wlkp. a Santokiem. Jest to enklawa występowania zbiorowisk muraw kserotermicznych, a powyżej tego terenu na płaskowyżu także gruntów ornich i częściowo terenów zabudowanych. Ponad 85% obszaru stanowi mozaika ekstensywnie użytkowanych siedlisk łąkowo-pastwiskowych i gruntów ornich. Większe powierzchnie podmokłych łąk zlokalizowane są w obszarze głównie w rejonie miejscowości Starego i Nowego Polichna, Brzezinki oraz na południe od Santoka w Rezerwacie Przyrody

Nazwa obszaru	Powierzchnia [ha]*	Charakterystyka
		<p>"Santockie Zakole". Obszar międzywala to także miejsce występowania mozaiki łąk i pastwisk, zbiorowisk szuwarowych, starorzeczy oraz szybko zwiększających powierzchnię, inicjalnych stadiów lasów łęgowych. W okresie wiosennych wezbrań zalaniu lub podtopieniu ulega głównie międzywale. Ujście Noteci cechuje się stosunkowo niewielką lesistością. Wykształciły się tu średniej wielkości płaty lasów łęgowych, zarówno wierzbowych, topolowych jak i dębowo-wiązowo-jesionowych, zajmujących około 6% powierzchni obszaru. Obszar ważny dla ochrony siedlisk muraw kserotermicznych, lasów łęgowych oraz starorzeczy i mulistych brzegów rzek, w tym także cennych siedlisk ziołorośli nadrzecznych.</p> <p>Na terenie ostoi znajdują się stanowiska kilku rzadkich i zagrożonych gatunków roślin w Polsce lub w skali regionu jak: <i>Anthericum liliago</i>, <i>Cnidium dubium</i>, <i>Juncus tenageia</i>, <i>Stipa capillata</i>, <i>Hedera helix</i>, <i>Achillea pannonica</i>, <i>Campanula sibirica</i>, <i>Brachypodium pinnatum</i>, <i>Salvia pratensis</i>, <i>Nuphar lutea</i> czy <i>Nymphaea alba</i>. Ponadto na terenie obszaru występują także rzadkie gatunki płazów: <i>Hyla arborea</i> oraz <i>Epidalea calamita</i>.</p>
*podana powierzchnia dotyczy całego obszaru, który obejmuje również tereny innych gmin		

Źródło: <http://natura2000.gdos.gov.pl/datafiles>

Zagadnienie ochrony środowiska w Gminie Skwierzyna może być rozpatrywane w kontekście uwarunkowań całego województwa lubuskiego. Kompleksową ocenę stanu środowiska w regionie, przeprowadzoną w oparciu o rezultaty kontroli oraz wyniki badań monitoringowych dokonanych przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Zielonej Górze, zawiera raport *Stan środowiska w województwie lubuskim w latach 2011 – 2012*, wydany w 2013 r. Zadaniem raportu jest prezentacja obiektywnego, fachowego oraz możliwie szerokiego spektrum danych, ukazujących kompleks zjawisk i procesów zachodzących w środowisku naturalnym województwa lubuskiego.

Województwo lubuskie, mimo że jest jednym z najmniejszych województw w kraju, nie jest pozbawione różnorodnych problemów ekologicznych. Największym źródłem zagrożeń dla środowiska - szczególnie dotyczy to terenów zurbanizowanych - jest przemysł. Presja rolnictwa na środowisko związana jest z nawożeniem, stosowaniem środków ochrony roślin i intensywnym nawadnianiem upraw, ułatwiającym migrację biogenów i innych zanieczyszczeń do wód powierzchniowych. W gospodarce komunalnej zagrożeniem dla środowiska są niedostatecznie oczyszczone ścieki komunalne, zbyt mały stopień skanalizowania, szczególnie terenów wiejskich, dość jeszcze liczne składowiska nieodpowiadające wymaganiom ochrony środowiska (w tym tzw. dzikie wysypiska) oraz niska emisja zanieczyszczeń pyłowych i gazowych z gospodarstw domowych - zarówno w miastach, jak i na terenach wiejskich.

Docelowo *Strategia rozwoju województwa lubuskiego z horyzontem czasowym do roku 2020* zakłada między innymi efektywne, prorozwojowe wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego województwa. Przyjmuje utrzymanie wysokich standardów ekologicznych, które będzie wymagało rozbudzenia świadomości ekologicznej społeczeństwa i szerokich działań edukacyjnych upowszechniających zachowania chroniące środowisko.

Poszczególne aspekty ochrony środowiska, obejmują zagadnienia: powietrze, wody, hałas, gospodarka odpadami.

Powietrze

Podstawą prowadzenia monitoringu jakości powietrza oraz sporządzania oceny stanu zanieczyszczenia powietrza jest ustawa Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r. Oceny jakości powietrza i wynikające z nich działania odnoszone są do poszczególnych stref.

W województwie lubuskim wyróżniono trzy strefy:

- miasto Gorzów Wielkopolski,
- miasto Zielona Góra,
- strefa lubuska (obejmująca Gminę Skwierzyna).

Marginesy tolerancji były określone w przepisach prawa polskiego (wynikających z adaptacji odpowiednich przepisów UE) w odniesieniu do dopuszczalnego poziomu: SO₂, NO₂, PM₁₀, Pb, CO

i benzenu. Wartość marginesu tolerancji była stopniowo (corocznie) redukowana, aż do czasu przyjętego jako data wymaganego osiągnięcia stężeń nie wyższych od poziomu dopuszczalnego. Wprowadzenie marginesu tolerancji miało na celu okresowe podniesienie poziomu stężeń, powyżej którego istnieje obowiązek przygotowywania programów ochrony powietrza.

W ocenie jakości powietrza w województwie lubuskim uwzględniane są normy określone dla obszaru całego kraju - ze względu na ochronę zdrowia i ochronę roślin. Końcowym wynikiem klasyfikacji jest określenie jednej klasy dla strefy ze względu na ochronę zdrowia i jednej klasy ze względu na ochronę roślin. Badania zanieczyszczenia powietrza na terenie województwa lubuskiego w latach 2011-2012 prowadzone były przez Inspekcję Ochrony Środowiska, które wykonywano w 4 stałych automatycznych stacjach monitoringu powietrza (3 działające ze względu na ochronę zdrowia, 1 ze względu na ochronę roślin), na 1 automatycznej stacji przewoźnej (semimobilnej) oraz na 1 stacji badań manualnych. Duży wpływ na jakość powietrza, szczególnie w miastach, ma tzw. emisja niska, ze źródeł takich jak: paleniska domowe, małe kotłownie, warsztaty rzemieślnicze. Wielkość tej emisji jest trudna do oszacowania: wynosi od kilku do kilkunastu procent ogółu emisji na terenach o rozwiniętej sieci ciepłowniczej oraz do kilkudziesięciu procent - na obszarach, których nie obejmują centralne systemy ciepłownicze, zwłaszcza na obszarach wiejskich. Jej oddziaływanie odzwierciedla się wzrostem stężeń zanieczyszczeń gazowych i pyłu zawieszonego w sezonie grzewczym.

W miastach i w rejonach tras o dużym natężeniu ruchu coraz większy problem, ze względu na emisję zanieczyszczeń do powietrza oraz emisję hałasu, stanowi komunikacja samochodowa. W wyniku spalania paliw w silnikach samochodowych do atmosfery przedostają się zanieczyszczenia gazowe: tlenki azotu, tlenek węgla, dwutlenek węgla i węglowodory aromatyczne (szczególnie benzen) oraz pyły zawierające m.in. związki: kadmu, niklu i miedzi. Oddziaływanie komunikacji na środowisko wykazuje tendencję rosnącą. W ostatnich latach nastąpił dynamiczny wzrost liczby pojazdów poruszających się po drogach. Na drogach obserwuje się również duży ruch tranzytowy. Województwo lubuskie, ze względu na swoje położenie, stanowi obszar tranzytowy dla samochodów przekraczających granicę polsko-niemiecką, łączy również północno-zachodnią część kraju z południowo-zachodnią.

Tabela 24 Klasa ogólna strefy: ochrona zdrowia i ochrona roślin w l. 2011-2012

Nazwa strefy	Klasa ogólna strefy z uwzględnieniem kryteriów ustanowionych w celu ochrony zdrowia	Działania wynikające z klasyfikacji	Klasa ogólna strefy z uwzględnieniem kryteriów ustanowionych w celu ochrony roślin	Działania wynikające z klasyfikacji
Miasto Gorzów Wlkp.	C	Program ochrony powietrza	Nie wykazano	Nie wykazano
Miasto Zielona Góra	C	Program ochrony powietrza	Nie wykazano	Nie wykazano
Strefa lubuska	C	Program ochrony powietrza	A	-

Źródło: opracowanie własne na podst. raportu Stan środowiska w woj. lubuskim w l. 2011-2012

Pomiary emisji przeprowadzone w latach 2011-2012 przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska wykazały, iż wysokie stężenia pyłu zawieszonego PM₁₀ oraz benzo(a)pirenu w nim zawartego są jednymi z głównych problemów w zakresie zanieczyszczenia powietrza w województwie lubuskim. Na obszarze wszystkich stref województwa stwierdzono wystąpienie wartości średniorocznych dla benzo(a)pirenu przekraczające wartości stężeń docelowych, potwierdzające konieczność wdrożenia nowych i kontynuacji już opracowanych programów ochrony powietrza. W dwóch strefach województwa - strefa miasto Gorzów Wlkp. oraz strefa lubuska - stwierdzono ponadnormatywną liczbę przekroczeń dopuszczalnego poziomu 24-godzinnego pyłu zawieszonego PM₁₀, z tym, że w strefie m. Gorzów Wlkp. przekroczone zostało także dopuszczalne jego stężenie średnioroczne (2011 r.).

Wykonywane oceny roczne potwierdzają, iż zasadnym jest dalsze wykonywanie pomiarów pyłu zawieszonego do monitorowania kształtowania się stężeń tego zanieczyszczenia w powietrzu oraz określenia efektów podejmowanych działań naprawczych, wynikających z opracowanych programów ochrony powietrza. Podobnie jak w ubiegłych latach, wartości średnioroczne stężenia benzo(a)pirenu przekraczające określone wartości stężeń docelowych, potwierdzają konieczność wdrożenia opracowanych programów ochrony powietrza, na obszarze strefy m. Zielona Góra i obszaru Wschowy oraz m. Gorzów Wlkp. W latach 2011-2012 ocenie podlegało również stężenie pyłu zawieszonego PM_{2,5}, które na żadnej ze stacji nie przekroczyło wartości normatywnych.

Przekroczony został poziom celu długoterminowego zawartości ozonu w powietrzu określony ze względu na ochronę roślin, którego termin osiągnięcia określono na 2020 rok.

Podstawowym problemem powodującym przekroczenia w miastach jest emisja zanieczyszczeń z indywidualnych systemów grzewczych i zwiększająca się emisja spalin komunikacyjnych. To właśnie te emisje są odpowiedzialne w największym stopniu za występowanie przekroczeń stężeń dopuszczalnych.

W szczególności problemem są piece o niskiej sprawności w zabudowie wielorodzinnej zlokalizowanej w centrum miast oraz indywidualne centralne ogrzewanie w domkach wielo- i jednorodzinnych. Mimo iż w niektórych miastach województwa lubuskiego występuje pewien odsetek powierzchni ogrzewanych gazem, to obserwowany jest także powrót do stosowania paliw stałych, a niejednokrotnie dochodzi do spalania odpadów. Najskuteczniejszą metodą zmniejszenia emisji tych zanieczyszczeń - wskazaną we wszystkich stworzonych programach powietrza - jest likwidacja, tam gdzie jest to możliwe, indywidualnego ogrzewania poprzez przyłączenie odbiorców do zbiorczej sieci ciepłowniczej oraz zastosowanie do wytwarzania energii cieplnej paliw gazowych i alternatywnych źródeł energetycznych takich jak: energia wiatru, energia słoneczna czy wody geotermalne.

Wody

Jakość wód na terenie województwa lubuskiego jest wynikiem presji związanej z poborem wody, odprowadzaniem do wód ścieków komunalnych i przemysłowych oraz z dopływem zanieczyszczeń z tzw. źródeł przestrzennych. Ze względu na tranzytowe i przygraniczne położenie, znaczący wpływ na jakość wód na terenie województwa lubuskiego wywierają różnego rodzaju źródła zanieczyszczeń, usytuowane na terenie województw: wielkopolskiego, dolnośląskiego, opolskiego, śląskiego, a także Czech i Niemiec.

W ostatnich 20 latach - wskutek restrukturyzacji przemysłu oraz w związku z ograniczeniem ilości ścieków nieoczyszczanych wprowadzanych do wód ze źródeł przemysłowych - nastąpiło zmniejszenie presji przemysłowych źródeł zanieczyszczeń. Ograniczono także presję ścieków komunalnych, poprzez budowę nowoczesnych, wysokosprawnych oczyszczalni ścieków oraz modernizację oczyszczalni istniejących. W efekcie nastąpił wzrost znaczenia presji zanieczyszczeń, których źródła zlokalizowane są na terenach wiejskich. Bardzo istotne, szczególnie dla jakości wód mniejszych rzek i cieków, są występujące na tych terenach dysproporcje pomiędzy wyposażeniem miejscowości w systemy wodociągowe i kanalizacyjne.

We wspomnianym raporcie Gminę Skwierzyna wymieniono wśród gmin z najsłabiej rozwiniętą siecią kanalizacyjną.

Dane dotyczące infrastruktury technicznej na terenie Gminy Skwierzyna zostaną zaprezentowane szczegółowo w dalszej części opracowania.

Ocena spełnienia wymagań dodatkowych dla obszarów chronionych jednolitych części wód rzek badanych w latach 2010-2012 na obszarze województwa lubuskiego dotyczyła 104 punktów pomiarowych.

Na terenie woj. lubuskiego oceniono wody płynące należące do trzech rodzajów obszarów chronionych:

- Obszary będące jednolitymi częściami wód przeznaczonymi do poboru wody na potrzeby zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia,
- Obszary przeznaczone do ochrony gatunków zwierząt wodnych o znaczeniu gospodarczym oraz obszary przeznaczone do ochrony siedlisk lub gatunków, dla których utrzymanie lub poprawa stanu wód jest ważnym czynnikiem w ich ochronie (wody przeznaczone do bytowania ryb),
- Obszary wrażliwe na eutrofizację wywołaną zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł komunalnych.

Dana jednolita część wód powierzchniowych na obszarze chronionym osiąga stan dobry, jeśli jednocześnie spełnia wymagania dla dobrego lub wyższego stanu/potencjału ekologicznego, dobrego stanu chemicznego oraz wymagania dla obszaru lub kilku obszarów chronionych, które określone zostały w osobnych przepisach. Jeśli jednak wymagania dla obszaru/obszarów chronionych nie są spełnione, wówczas stan jednolitej części wód zostaje określony jako zły.

Poniżej przedstawiono dane dla punktów pomiarowych zlokalizowanych na terenie Gminy Skwierzyna.

Tabela 25 Ocena spełnienia wymagań dodatkowych dla obszarów chronionych jednolitych części wód rzek badanych w latach 2010-2012 na terenie Gminy Skwierzyna

Nazwa ocenianej jednolitej części wód	Nazwa punktu pomiarowo-kontrolnego	Ocena spełnienia wymagań dla obszaru chronionego					Ogólna ocena spełnienia wymagań dla obszarów chronionych	Potencjał ekologiczny
		Silnie zmieniona lub sztuczna jcw	Obszary chronione będące jcw, przeznaczone do poboru wody na potrzeby zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia	Obszary chronione przeznaczone do ochrony gatunków zwierząt wodnych o znaczeniu gospodarczym i obszary chronione przeznaczone do ochrony siedlisk lub gatunków (wody przeznaczone do bytowania ryb)	Obszary chronione wrażliwe na eutrofizację wywołaną zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł komunalnych			
Obra od wpływu do Zb. Bledzew do ujścia	Obra - m. Skwierzyna	Tak	-	-	Nie	Nie	Umiarkowany	
Warta od Kamionki do Obry	Warta - m. Skwierzyna	Tak	-	Nie	Nie	Nie	Słaby	

Źródło: Raport: Stan środowiska w woj. lubuskim w l. 2011-2012

Na podstawie badań monitoringowych jakości wód podziemnych przeprowadzonych w województwie lubuskim w latach 2011-2012 stwierdzono, iż w obu badanych latach największy udział miały wody III klasy (zadowolającej jakości) - w 2011 r. 63%, w 2012 r. 64,8%. W punkcie pomiarowym w Murzynowie klasę jakości wód podziemnych określono w latach 2011 i 2012 jako III.

Hałas

Oceny stanu akustycznego środowiska i obserwacji zmian dokonuje się w ramach państwowego monitoringu środowiska (Poś, art. 117). Ze względu na kryterium liczby mieszkańców Gmina Skwierzyna nie jest objęta tego rodzaju monitoringiem.

Hałas, jako zanieczyszczenie środowiska, wpływa na jakość warunków zamieszkania i wypoczynku człowieka. Problem nadmiernego hałasu w naszym otoczeniu jest złożony i trudny ze względu na swoją wszechobecność, a także wysokie koszty działań zabezpieczających przed tym specyficznym zanieczyszczeniem. Do głównych źródeł hałasu kształtujących klimat akustyczny zalicza się:

- komunikację samochodową, tramwajową, lotniczą i kolejową,
- parkingi, zajezdnie autobusowe i tramwajowe,
- zakłady przemysłowe, rzemieślnicze i usługowe,
- obiekty publiczne, takie jak: stadiony, tereny zabaw, dyskoteki, kluby muzyczne.

Ochrona przed hałasem polega na zapewnieniu jak najlepszego stanu akustycznego środowiska, w szczególności na utrzymaniu poziomu hałasu poniżej dopuszczalnego lub co najmniej na tym poziomie oraz zmniejszeniu poziomu hałasu co najmniej do dopuszczalnego, gdy nie jest on dotrzymany. Zgodnie z art. 119 ust. 1 Poś - dla terenów, na których poziom hałasu przekracza poziom dopuszczalny, tworzy się program ochrony środowiska przed hałasem, którego celem jest dostosowanie poziomu hałasu do dopuszczalnego.

Pola elektromagnetyczne

Występowanie i rozchodzenie się fal elektromagnetycznych w środowisku jest zjawiskiem naturalnym. Poza promieniowaniem naturalnym otacza nas duża ilość źródeł promieniowania powstającego w wyniku działania urządzeń zasilanych energią elektryczną:

- przemysłowych,
- medycznych,
- bezpieczeństwa (ochrona fizyczna obiektów, lokalizacja skradzionych pojazdów),
- łączności osobistej (sieci radiotelefoniczne, telefonie komórkowe),
- sieci radiodostępowych (lokalne sieci telefonii stałej z łączami radiowymi),
- radiodostępowych systemów przesyłu danych (dane, głos i obraz w postaci cyfrowej),
- systemów transmisji sygnałów i danych (sieci radiolinii),
- radiowych i telewizyjnych systemów nadawczych,
- systemów radiolokacyjnych (radary kontroli obszarów powietrznych i wodnych, radary kontroli płyt lotnisk, akwenów portów i red),
- linii i stacji elektroenergetycznych.

W środowisku naturalnym pola elektryczne o natężeniach przekraczających 1 kV/m występują w otoczeniu napowietrznych linii przesyłowych 110, 220 i 400 kV. Pole elektryczne na ogrodzonym terenie stacji elektro-energetycznych może osiągać w niektórych miejscach wartości zbliżone do dopuszczalnych - są to jednak miejsca dostępne tylko dla osób uprawnionych.

Pola elektromagnetyczne o częstotliwościach od 0,3 kHz do 300 GHz wytwarzane są głównie przez stacje radiowe i telewizyjne oraz stacje bazowe telefonii komórkowej. Źródłem promieniowania elektromagnetycznego są anteny nadawcze stacji. Sposób rozchodzenia się fal zależy od ich długości (częstotliwości). Obecnie telefony pracują głównie w cyfrowych sieciach standardu GSM (900, 1800 i 2100 MHz).

Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Zielonej Górze prowadził w latach 2011-2012 monitoring promieniowania elektromagnetycznego w środowisku, w sposób określony rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 12 listopada 2007 r. w sprawie zakresu i sposobu prowadzenia okresowych badań poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku.

Pomiarami monitoringowymi objęto tereny miast powyżej 50 tys. mieszkańców, pozostałych miast i tereny wiejskie, ustalając na każdym z wymienionych obszarów badawczych po 15 punktów pomiarowych w roku, zlokalizowanych w miejscach dostępnych dla ludności (zgodnie z definicją zawartą w art. 124 ust. 2 ustawy Prawo ochrony środowiska). Zgodnie z ww. rozporządzeniem wartości skutecznych natężeń pól elektrycznych promieniowania elektromagnetycznego dla zakresu częstotliwości od 3 MHz do 300 GHz (dla miejsc dostępnych dla ludności) nie powinny przekraczać 7 V/m.

Zgodnie z danymi zawartymi w raporcie: *Stan środowiska w województwie lubuskim w latach 2011-2012*, w roku 2011 w mieście Skwierzyna w ramach pomiarów promieniowania elektromagnetycznego, mierzona składowa elektryczna² wyniosła 0,77 V/m oraz 11% wartości dopuszczalnej. W całym województwie lubuskim zarówno w 2011 jak i 2012 roku nie stwierdzono przekroczeń poziomu dopuszczalnego natężenia promieniowania elektromagnetycznego. W latach 2011-2012 zbadano 91 punktów, a zmierzone wartości zawierały się w przedziale od <0,28 V/m do 2,00V/m.

Analiza sfery przyrody i ochrony środowiska jest istotnym czynnikiem w procesie kształtowania regionalnej polityki ekologicznej, pozwala na wypracowanie koncepcji proekologicznych działań w regionie, które przyczynią się do zachowania dziedzictwa przyrodniczego. Działania podejmowane przez Gminę Skwierzyna powinny mieć na celu ochronę środowiska naturalnego poprzez stosowanie i promowanie rozwiązań prośrodowiskowych – chociażby dokonywanie

---

² Średnia arytmetyczna zmierzonych wartości skutecznych natężeń pól elektrycznych promieniowania elektromagnetycznego dla zakresu częstotliwości co najmniej od 3 MHz do 3000 MHz uzyskanych dla punktu pomiarowego.

termomodernizacji budynków użyteczności publicznej (redukcja CO₂), rewitalizacji terenów zielonych i nabrzeży, edukowanie społeczeństwa w zakresie gospodarki wodno-ściekowej i stosowanie wsparcia dla mieszkańców chcących wdrażać w swych gospodarstwach domowych korzystne dla środowiska rozwiązania.

2.2.4. Sfera kulturowa

Dziedzictwo kulturowe to ważny czynnik życia i działalności człowieka stanowiący dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, jak również dorobek naszych czasów. Oznacza wartość – materialną lub niematerialną – przekazaną przez przodków i określającą kulturę danego obszaru. Zawiera w sobie wszystkie skutki środowiskowe wynikające z interakcji pomiędzy ludźmi a otoczeniem.

W procesie budowania społeczeństwa obywatelskiego ważną rolę pełni idea małej ojczyzny. Dla integrowania społeczności lokalnej bardzo ważne staje się dziedzictwo regionalne, na które składają się zabytki o znaczeniu lokalnym związane z tradycją i historią danego miejsca. Na dziedzictwo kulturowe Gminy Skwierzyna wpłynęło położenie geograficzne - na pograniczu narodów i kultur - co przełożyło się na tradycje historyczno-kulturowe, architekturę czy obyczajowość mieszkańców.

Gmina Skwierzyna leży na obszarze powiatu międzyrzeckiego, którego tereny, po ostatecznym ukształtowaniu się polskiej granicy zachodniej w I poł. XIV w., były najbardziej na zachód wysuniętą częścią I Rzeczypospolitej. Starostwo międzyrzeckie graniczyło przez prawie pięć wieków od północy i zachodu z Brandenburgią, a od południa z czeskim (a później należącym do Habsburgów) Śląskiem. Już w średniowieczu w wyniku akcji kolonizacyjnej tworzone tu były rozległe enklawy niemieckiego osadnictwa, a Skwierzyna, mimo że miała polską historię i kulturę, była od nowa organizowana według wzorów niemieckich, głównie prawa magdeburskiego. Wieloetniczny charakter w średniowieczu zapewniało zróżnicowanie ludnościowe obszaru, na którym obok siebie funkcjonowali przedstawiciele różnych narodów i religii. Poza Polakami, dominowali tu liczebnie Niemcy i Żydzi, którzy pośredniczyli w wymianie handlowej pomiędzy Polską a Niemcami (czemu sprzyjało nadgraniczne położenie Skwierzyny), a nawet Szkoci i Holendrzy. Przez Skwierzynę wiódł też, ustanowiony przez króla Władysława Jagiełło w 1390 r., ważny szlak handlowy ze Szczecina do Krakowa, a miasto swój potencjał gospodarczy opierało na rzemiośle i handlu – Skwierzyna znana wtedy była z tkactwa, szewstwa, piwowarstwa, sukiennictwa, a także handlu skórami, futrami, zbożem czy drewnem. To właśnie położenie na pograniczu polsko-brandenburskim oraz handlowy charakter miasta powodowały, że stykały się tutaj różne narody, religie i kultury. To z kolei, jak i występujące klęski żywiołowe czy plądrowania miasta przez maszerujące terenem gminy wojska, przekładało się nie tylko na przeobrażenia

w sferze kultury niematerialnej, ale również na zmiany w architekturze obszaru. Po największym pożarze w 1821 r., który zniszczył ponad 60 budynków mieszkalnych, zmienił się charakter budownictwa. Powstawały ceglane domy, nowe i brukowane ulice oraz gmachy użyteczności publicznej. Rozwój przemysłu drzewnego i tekstylnego na początku XX w. zapewniło przyłączenie do linii kolejowej Gorzów – Międzychód.

Skwierzyna weszła w skład państwa pruskiego w 1793 r., po drugim rozbiórce Polski. Do 1922 r. należała do Prus, do prowincji Poznań (powiat *Schwerin*), w latach 1922-1939 do prowincji granicznej Poznań – Prusy Zachodnie, zaś od 1939 r. do prowincji Brandenburg, okręg administracyjny Frankfurt (*Oder*), powiat *Schwerin (Warthe)*. Dwudziestolecie międzywojenne było jednak okresem dużego застоju – załamały się stare rynki zbytu, zmalała żegluga na Warcie i zamknięto wiele zakładów rzemieślniczych. W 1937 r. po wielu latach starań Skwierzyna stała się miastem garnizonowym, a po wybuchu II wojny światowej (do marca 1940 r.) działał tu obóz dla więźniów gestapo. W czasie wojny miasto nie ucierpiało wiele i dopiero gdy wkroczyli tu żołnierze rosyjscy zostało zniszczone, a później wróciło w granice państwa polskiego. Ludność niemiecka została wysiedlona, zaś na jej miejsce przybyli Polacy z centrum kraju i repatrianci ze wschodu.

Dziś Skwierzyna, dzięki swej bogatej historii, może poszczycić się zróżnicowanymi zabytkami kultury materialnej, ale też ofertą kulturalną, która niejednokrotnie nawiązuje do przeszłych wydarzeń. Bogate są tu też tradycje lokalne, szczególnie w zakresie stolarstwa i wikliniarstwa. Dla zachowania walorów kulturowych i ochrony dziedzictwa istotne znaczenie ma działalność instytucji o charakterze kulturalnym, wśród których najważniejszą jest Skwierzyński Ośrodek Kultury, animujący wydarzenia kulturalne. Ofertę kulturalną obszaru uzupełniają także muzea, takie jak wojskowe Muzeum Militariów Atena, w którym znajdują się liczne, sprawne pojazdy wojskowe oraz kilkaset innych eksponatów, jak części do historycznych pojazdów, mundury czy elementy wyposażenia. Muzeum ściśle współpracuje z działającą na terenie Skwierzyny Lubuską Jednostką Operacyjno-Techniczną. W budynku administracyjnym niegdysiejszego Obwodu Drogowego w Skwierzynie, gdzie znajdował się ważny węzeł dróg państwowych, tj. obecnie drogi krajowej Nr 3 i 24 funkcjonuje Izba Pamięci Drogownictwa, której inicjatorem był Stanisław Brzeziński. Na terenie wokół budynku działa skansen (wystawa) różnych urządzeń drogowych, a w samym budynku urządzono izbę pamiątek - wydawnictw i starej dokumentacji technicznej oraz stosowanych w drogownictwie drogowskazów kamiennych, kamieni milowych, różnego rodzaju barierek, tablic itp. Jest to rekonstrukcja znaków drogowych, które obowiązywały w Polsce w 1938 roku.

Oferta kulturalna jest więc zróżnicowana, acz ze względu na zły stan i małą dostępność infrastruktury instytucji kultury oraz niewystarczającą promocję niektórych przedsięwzięć kulturalnych, nie dociera ona do potencjalnych zainteresowanych. Problem z ograniczoną dostępnością do placówek muzealnych, galerii i wysokiej jakości oferty domów kultury występuje szczególnie na terenach wiejskich, których mieszkańcy muszą dojeżdżać do miasta, aby aktywnie uczestniczyć w kulturze. Stąd niezbędne jest wyrównywanie szans w dostępie do oferty kulturalnej, zwłaszcza kultury wysokiej, w szczególności na tych obszarach.

Dziedzictwo kultury – zabytkowa architektura sakralna i świecka, spośród której można wyróżnić przede wszystkim kościoły, układy urbanistyczne i założenia pałacowe, może stać się wizytówką Gminy Skwierzyna. Gmina, tworząc narzędzia promocyjne dla swojego obszaru, takie jak mapy atrakcji czy przewodniki, powinna uwzględniać i szczególnie eksponować je w swojej ofercie. Poniżej zaprezentowano wybrane, szczególnie ważne obiekty wpisane w większości do rejestru zabytków nieruchomych z poszczególnych sołectw Gminy Skwierzyna.

Tabela 26 Obiekty zabytkowe

Miejscowość	Obiekt zabytkowy
Murzynowo	<p>Kościół ewangelicki, obecnie rzymsko-katolicki, fil. p.w. Niepokalanego Serca Marii, z 1 połowy XIX wieku (z lat 1834-1837, z wieżą i absydą dobudowanymi w 1883 lub 1893 r.), wpisany do rejestru zabytków – nr rej.: L-318/A z 4.05.1971.</p> <p>Jest to kościół murowany, jednonawowy z węższym prezbiterium, oknami i blendami uskokowymi i dachem dwuspadowym. Reprezentuje styl arkadowy. Stolarka okienna i witraże kościelne są powojenne. W 2013 roku rozpoczęto remont wieży. Przed głównym wejściem rośnie dąb o obwodzie 480 cm.</p>
	<p>Założenie pałacowo-parkowe wraz z folwarkiem – mieści się w południowo-zachodniej części miejscowości. Budynki folwarczne usytuowane są wokół dwóch dziedzińców, do których prowadziły odrębne wjazdy z drogi wiejskiej. Zabudowania północnego dziedzińca sąsiadują bezpośrednio z kościołem, zaś przy dziedzińcu południowym wzniesiono pałac. Pierzeję południową dziedzińca stanowią spichlerz, gorzelnia i budynek mieszkalny. Za pałacem, od zachodu i południa, znajduje się park z dużym stawem.</p> <p>Pałac wzniesiony został prawdopodobnie w połowie XIX wieku. Budynek założony został na planie prostokąta z elewacją frontową po stronie wschodniej, dwukondygnacyjny, z wysoką piwnicą i poddaszem użytkowym. Od północy pałac połączony jest wąskim łącznikiem z niższą oficyną, również dwukondygnacyjną. Elewacja frontowa jest siedmioosiowa, symetryczna, z wejściem zaakcentowanym kolumnowym portykiem, zwieńczonym na piętrze tarasem. Zachodnia, sześćoosiowa ogrodowa elewacja posiada zadaszony taras w partii parteru. W bocznej, południowej elewacji dominuje trzyczęściowy wykusz, sięgający poddasza. Po jego obu stronach symetrycznie rozmieszczono cztery płaskorzeźby ze scenami antycznymi. Wszystkie elewacje mają zharmonizowane detale architektoniczne: gzyms między kondygnacyjny, koronujący, gzymsy nadokienne odcinkowe i opaski okienne. We wnętrzach zachowała się stolarka drzwiowa ramowo-płycinowa z portalami, oryginalnymi okuciami, zamkami i klamkami, jedynie w wejściu głównym wymieniono drzwi na współczesne. Okna są prostokątne, skrzynkowe, dwudzielne, czteropolowe na piętrze i ośmiopolowe w parterze również są pierwotne.</p> <p>Po upaństwowieniu majątku w 1945 roku zabudowania folwarczne przejęło PGR, a w obiekcie umieszczono, istniejącą do dziś, szkołę podstawową. Adaptacja na cele szkolne spowodowała zmiany we wnętrzu pałacu, wprowadzono tu nowe ściany działowe, które</p>

Miejscowość	Obiekt zabytkowy
Skwierzyna	częściowo zniszczyły sztukaterie. Poddasze stopniowo przystosowano zaś do celów mieszkalnych.
	<p>Układ urbanistyczny miasta, wpisany do rejestru zabytków – nr rej.: III-11/58 z 16.04.1958 oraz 2176 z 31.01.1975. Na szczególną uwagę zasługują kamienice przy ul. Marszałka Piłsudskiego, która potocznie zwana jest deptakiem, a większość budynków znajdujących się przy niej datowanych jest na lata 20 i 30 XIX wieku.</p> <p>W Skwierzynie uwagę zwraca również budynek ratusza, zaprojektowany prawdopodobnie przez jednego z najstynniejszych architektów niemieckich, Fryderyka Augusta Stulera z Berlina. Budynek ratusza jest w stylu neorenesansowym, a oddany do użytku został w 1841 roku</p>
	<p>Kościół parafialny p.w. św. Mikołaja, z XVI-XIX wieku, wpisany do rejestru zabytków – nr rej.: L 335/A z 16.03.1961 i z 22.10.1976.</p> <p>Pierwsze pośrednie wzmianki o jego istnieniu pochodzą z 1328 r. Początkowo zbudowany był z drewna, lecz spłonął w jednym z pożarów, a na jego miejscu postawiono murowaną, późnogotycką świątynię, we wschodniej części rynku. W 1540 r. kościół przekazany został przez starostę międzyrzeckiego protestantom, a powrócił do parafii katolickiej w 1604 r. Dwa kolejne pożary miasta w 1624 i 1712 r. dotknęły również ten obiekt, zaś jego odbudowa stopniowo zmieniała pierwotny wygląd.</p> <p>Ostateczną formę uzyskał po generalnej przebudowie w latach 1861 - 1863. Trójnawowy korpus świątyni został podniesiony i przykryty nowymi sklepieniami krzyżowymi, ściany przelicowano i wykuto w nich nowe okna, wieża otrzymała ceglany hełm w kształcie stożka, co nadało kościołowi charakter neogotycki. W wyposażeniu kościoła zwraca uwagę XVIII-wieczny obraz Matki Boskiej Wspomożenia Wiernych, przywieziony w 1945 r. z Klewania (Matki Boskiej Klewańskiej), ołtarz główny i dwa ołtarze boczne neogotyckie oraz monumentalny krucyfiks z XVIII w. w kruchcie. W niszy nad wejściem głównym umieszczono barokową, kamienną figurę św. Mikołaja.</p>
	<p>Kościół ewangelicki, obecnie rzymsko-katolicki filialny p.w. Najświętszego Zbawiciela, ul. 2 Lutego, z lat 1847-54, nr rej.: L-287/A z 3.06.2008</p> <p>Obecny kościół filialny p.w. Zbawiciela – w przeszłości kościół ewangelicki, powstał w latach 1846-1854 w nowej części miasta, od południowo-zachodniej strony, fundowany przez państwo pruskie i króla Fryderyka Wilhelma IV.</p> <p>Założony na planie prostokąta, murowany z dwubarwnej cegły, jednonawowy z prezbiterium zamkniętym trójbocznie, zbudowany został w stylu neoromańskim z elementami neogotyckimi. Od południa znajduje się wolnostojąca, ośmioboczna wieża połączona arkadowym przedsiönkiem z nawą kościoła. Wieżę wieńczy krenelaż z ośmioma sterczynami. Okna wieży oraz w elewacjach korpusu nawowego – w dwóch kondygnacjach – zamknięte są półkoliście. Ściany nawy i prezbiterium na profilowanym cokole, opięte skarpami i zwieńczone gzymsem. Po bokach węższego od nawy prezbiterium dobudowane zostały zakrystia i składzik – są one kryte dachami pulpitowymi, zaś nawa dwuspadowym.</p>
	Cmentarz żydowski, ul. Międzyrzecka, początek XIX w., nr rej.: 416/92 z 2.11.1992
	Dom, Rynek 25, z XVIII w., wpisany do rejestru zabytków - nr rej.: 575/63 z 20.06.1963
	Spichrz, ul. Prusa 1, szachulcowy, początek XIX w., nr rej.: L-346 /A z 4.05.1971. Jest to budynek trójkondygnacyjny, w przeszłości gospodarczy, nie jest wiadomo kim byli jego budowniczy. Prawdopodobnie został wzniesiony w XVIII wieku w celu magazynowania zboża niedaleko portu na Warcie .
Świniary	Kościół ewangelicki, obecnie rzymsko-katolicki fil. p.w. MB Królowej Polski, z lat 70. XIX wieku, wpisany do rejestru zabytków – nr rej.: 44 z 26.10.1976. Wieś wzmiankowana była już w 1394 r. Leży w dolinie Warty, na skraju Puszczy Noteckiej, ok. 7 km na północny wschód od Skwierzyny. Zabytkowy kościół zbudowany jest w stylu neogotyckim. Ponadto wieś posiada zabytkowy układ urbanistyczny z połowy XIX wieku, park krajobrazowy – podworski, z pomnikowymi dębami i stawem, założony w XVIII wieku, a na terenie dawnego folwarku mieści się oficyna dworska z 1911 r.
Trzebiszewo	Układ urbanistyczny wsi, 1 połowa XIX w., wpisany do rejestru zabytków - nr rej.: 2115

Miejscowość	Obiekt zabytkowy
	<p>z 6.05.1971. Wieś Trzebiszewo powstała w XIII w. Poza zabytkowym układem urbanistycznym znajduje się to kościół św. Jana Nepomucena, o którym pierwsza wzmianka pochodzi z 1454 roku. W roku 1604 istniał tu kościół pod wezwaniem św. Stanisława z pietą w ołtarzu głównym, który spłonął w 1778 roku, a rok później został odbudowany. W 1840 r. kościół spłonął ponownie w wielkim pożarze Trzebiszewa. W latach 1846-1848 powstała zaś obecna świątynia reprezentująca styl arkadowy.</p>
Wiejce	<p>Zespół pałacowy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pałac, 2 połowa XIX w., wpisany do rejestru zabytków - nr rej.: L-317/A z 6.05.1973 - park z terenem folwarku, wpisany do rejestru zabytków - nr rej.: L-62 z 4.09.2002 - rządcówka, szach., 2 połowa XIX w., wpisany do rejestru zabytków - nr rej.: j.w. <p>Pałac otoczony rozległym parkiem krajobrazowym, którego naturalną granicę stanowi rzeka Warta, położony jest w kierunku południowo-zachodnim od wsi Wiejce. Zabudowę wiejską od rezydencji oddzielał niegdyś zespół folwarczny rozlokowany wokół dziedzińca, z którego pozostał obecnie jedynie budynek ryglowej rządcówki, adaptowany końcem XIX wieku ze spichlerza.</p> <p>Od końca XIX wieku majątek należał do różnych rodów niemieckich, a przed I wojną światową przeszedł na własność rodziny von Benninngsen. W latach 30. XX wieku Oberleutnant Aleksander von Benninngsen rozbudował całe założenie. Dwór został powiększony o boczne ryzality, jednocześnie ujednolicono elewacje, a wewnątrz nadano nowe funkcje. Osiągnięto w ten sposób formę neobarokowego pałacu. Rozbudowano również sięgający rzeki Warty park oraz położone po północno-zachodniej stronie pałacu zabudowania folwarczne.</p> <p>Po 1945 roku majątek przejęty został przez Skarb Państwa, w pałacu początkowo mieściła się szkoła, a na początku lat 70. zaadaptowany on został na ośrodek kolonijny. Aktualnie pałac wraz z nielicznymi zabudowaniami folwarku należą do prywatnego właściciela, który w latach 2001-2003 przeprowadził gruntowne prace rewaloryzacyjne, m.in. odtworzył oryginalną formę dachu, zniszczoną pożarem po 1945 roku oraz wykonał renowację zabytkowej, ryglowej rządcówki. Dwukondygnacyjna bryła pałacu składa się z prostokątnego korpusu głównego, objętego przez dwa boczne ryzality, wysunięte poza linię fasad. W narożnikach ryzalitu południowego usytuowano dwie półkoliste baszty, zaś wejście główne akcentuje okazały portal i tympanon w zwieńczeniu z herbem von Benninngsen. Dach w części centralnej jest dwuspadowy, natomiast na ryzalitech mansardowy. Na osi środkowej wieńczy go wieżyczka widokowa z kręconymi, metalowymi schodami. Wnętrze pałacu ma układ dwupółtraktowy ze środkowym, długim korytarzem. Wśród pozostałości pierwotnego wyposażenia wyróżniają się drewniana klatka schodowa z neobarokową balustradą i witrażami okiennymi w ryzalicie południowym oraz kominek kaflowy w sali balowej na piętrze.</p> <p>Stojące nieopodal budynki folwarku uległy po 1945 roku całkowitej dewaloryzacji, dlatego rozebrano je i zastąpiono innymi, o stosowniejszym wyrazie architektonicznym. Przy budynku rządcówki wzniesiono nowe zabudowania gospodarcze o konstrukcji ryglowej, naśladujące formę budynki historyczne. Ponadto podczas prac rewaloryzacyjnych, odtworzono i utrwalono kompozycję rozległego parku.</p> <p>Okazały budynek pałacowy zajmuje centralną część założenia. W założeniu pałacowo-parkowym w Wiejcach wyraźny jednak pozostaje związek pałacu z parkiem, w którym pałac jest dominantą układu, natomiast park w sensie funkcjonalnym i kompozycyjnym jest podporządkowany dawnej rezydencji pałacowej. Park o powierzchni ok. 5,3 ha zajmuje południową część zespołu pałacowego, rozciągając się pomiędzy dziedzińcem dawnego folwarku i wałem przeciwpowodziowym, wyznaczającym jego południową granicę. Wzdłuż dróg w obrębie parku drzewa stanowiły alejowe układy – obecnie zachowane w niepełnej formie. Drzewostan parku składa się z 48 gatunków drzew, spośród których największy udział mają dęby. Po II wojnie światowej park pozostawał nieużytkowany i stopniowo ulegał zniszczeniu. Obecnie, po rewaloryzacji pałacu mieści się tutaj ekskluzywny hotel, a park jest uzupełnieniem funkcji, stanowiąc zarazem ozdobę założenia.</p>

Miejscowość	Obiekt zabytkowy
	Docelowo należy wykonać rewaloryzację założenia, głównie w zakresie częściowego przekomponowania obszaru przed pałacem oraz wzbogacenia w ozdobne gatunki drzew i krzewów, a także usunąć wtórnie nasadzone drzewa świerkowe. Elementy architektoniczne, dewaloryzujące przestrzeń parku i zakłócające jego zabytkowy charakter oraz kompozycję, należy usunąć bądź zasłonić roślinnością. Ubytki w ciągach alejowych powinny zostać uzupełnione jednorodnymi gatunkami drzew.

Źródło: Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków, Narodowy Instytut Dziedzictwa

Podstawą budowania mocnego, zintegrowanego kapitału społecznego jest wzmacnianie więzi opartych na wspólnej tożsamości, jak i otwartość na inne wzorce kulturowe, umiejętność współdziałania osób reprezentujących różne wartości i tradycje. Do pełnej realizacji tego zamierzenia na obszarze Gminy Skwierzyna niezbędna jest współpraca wszystkich podmiotów aktywnych w sferze kulturowej – administracji publicznej, podmiotów prywatnych oraz organizacji pozarządowych. W oparciu o powyższe dziedzictwo i wzmacnianie jego roli budowana powinna być wspólnota gminy.

2.2.5. Infrastruktura techniczna i komunalna

Skwierzyna zlokalizowana jest na skrzyżowaniu dwóch istotnych szlaków komunikacyjnych: droga krajowa nr 24 relacji Poznań – Gorzów oraz droga ekspresowa S-3 Wrocław – Szczecin, stanowiąca fragment międzynarodowej trasy E65 („trasa europejska”). Gmina Skwierzyna znajduje się w niedalekiej odległości od ośrodków miejskich: Zielonej Góry, Gorzowa, Poznania, Szczecina oraz Berlina. Budowa nowych dróg - autostrady A2, która przebiega 25 km od Skwierzyny oraz ekspresowej S3 do Szczecina – istotnie wpłynęła na sytuację komunikacyjną i ekonomiczną regionu. W południowej części miasta utworzony został Regionalny Park Przemysłowy wchodzący w skład Kostrzyńsko - Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej.

Przez Skwierzynę przebiega linia kolejowa, na której kursuje szynobus relacji Gorzów – Skwierzyna – Międzyrzecz – Zbąszynek – Zielona Góra.

Elementem zwiększającym walory ekologiczne gminy stanowią rzeki Warta i Obra, a także Puszcza Notecka, która rozciąga się od Santoka, aż po wielkopolskie Oborniki. Port na rzece Warcie wymaga głębokiej modernizacji, której przeprowadzenie mogłoby zainicjować ożywienie gospodarcze gminy.

Sieć wodociągowa na terenie Skwierzyny ma długość 65,1 km. W 2013 roku z sieci wodociągowej korzystało 11,1 tys. odbiorców, przy czym zużycie wody w przeliczeniu na jednego mieszkańca wyniosło 31,2 m³. Obecnie z wodociągowane jest 94% powierzchni Skwierzyny. Zaopatrzeniem w wodę mieszkańców gminy Skwierzyna i okolic zajmuje się Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Skwierzynie.

Długość sieci kanalizacyjnej to 37,5 km. W 2013 roku z sieci kanalizacyjnej korzystało 8,23 tys. osób, gdzie roczne odprowadzonych zostało 391 dam^3 ścieków. Gmina Skwierzyna skanalizowana jest w 74%. Oczyszczaniem ścieków zajmuje się Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Skwierzynie, który eksploatuje jedną oczyszczalnię ścieków. Ścieki dopływają do niej kolektorem sanitarnym z terenu gminy.

Długość czynnej sieci gazowej wynosi 69,9 km. Z instalacji gazowej w mieście korzysta 1,67 tys. osób. Roczne zużycie gazu w 2013 roku wyniosło 631,9 tys. m^3 . Na terenie Gminy Skwierzyna dystrybucją gazu i eksploatacją sieci zajmuje się Wielkopolska Spółka Gazownictwa Sp. z o.o. Siecią gazową objęte jest 60% terenu Gminy.

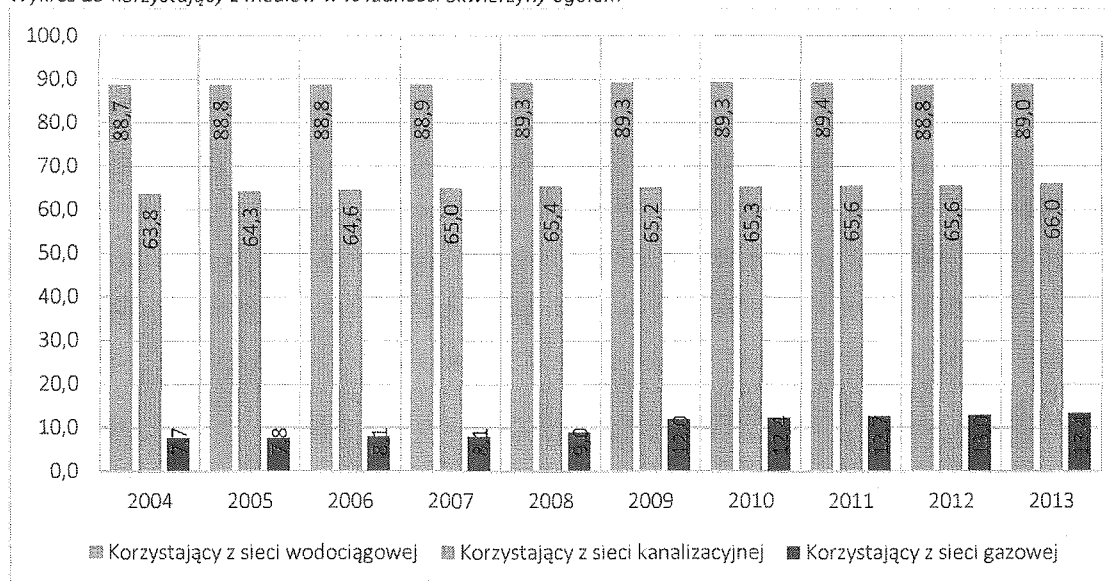
Tabela 27 Dane dotyczące sieci wodociągowej, kanalizacyjnej oraz gazowej w Skwierzynie na przestrzeni l. 2004-2013

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Sieć wodociągowa										
Długość sieci wodociągowej [km]	56,1	56,6	56,6	58,3	58,4	58,4	60,7	61,6	63,2	65,1
Ludność korzystająca z sieci [os]	11 328	11 316	11 275	11 349	11 394	11 442	11 337	11 284	11 195	11 099
Zużycie wody na 1 mieszkańca [m^3]	31,2	31,8	29,1	32,4	29,2	28,2	28,3	27,9	29,0	31,2
Sieć kanalizacyjna										
Długość sieci kanalizacyjnej [km]	17,9	17,9	17,9	35,0	35,1	35,1	35,1	35,8	35,8	37,5
Ludność korzystająca z sieci [os]	8 150	8 195	8 195	8 301	8 345	8 365	8 292	8 276	8 267	8 229
Ścieki odprowadzone [dam^3]	436,6	434,6	447,1	423,5	414,4	416,9	398,0	345,0	373,0	391,0
Sieć gazowa										
Długość czynnej sieci [km]	43,2	43,6	43,7	43,9	44,1	44,1	44,5	44,6	69,8	69,9
Ludność korzystająca z sieci [os]	981	998	1 022	1 037	1 146	1 536	1 570	1 602	1 641	1 672
Zużycie gazu [tys. m^3]	600,0	585,4	835,4	751,7	766,8	757,3	787,6	830,6	800,1	631,9

Źródło: dane GUS

Na wykresie poniżej zobrazowano udział korzystających z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej oraz gazowej w ogólnej liczbie ludności Skwierzyny.

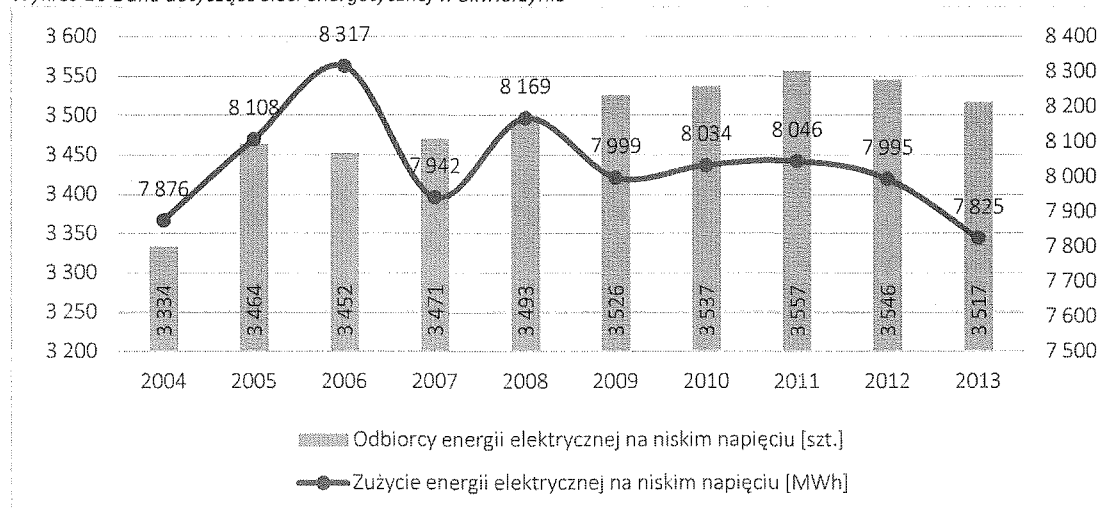
Wykres 15 Korzystający z mediów w % ludności Skwierzyny ogółem

Źródło: dane GUS

Sieć energetyczna w Skwierzynie obejmuje 3,5 tys. odbiorców energii elektrycznej na niskim napięciu. Łączne zużycie energii wyniosło w 2013 roku 7,8 tys. MWh. Infrastruktura energetyczna Skwierzyny jest dobrze rozwinięta. Zasilanie odbiorców w energię elektryczną odbywa się magistralną siecią napowietrzną średniego napięcia, za pośrednictwem stacji transformatorowych, a następnie sieci napowietrznych niskiego napięcia. Linie kablowe zapewniają dostawę energii elektrycznej bezpośrednio do końcowych odbiorców.

Wykres 16 Dane dotyczące sieci energetycznej w Skwierzynie

Źródło: dane GUS

W ujęciu tabelarycznym zestawiono również zmiany na przestrzeni lat w zakresie gospodarowania odpadami komunalnymi oraz niekomunalnymi w Gminie Skwierzyna. W roku 2013 tonaż odpadów komunalnych ogółem wyniósł 3,3 tys. ton, natomiast odpadów niekomunalnych 2,7 tys. ton.

Stopniowej redukcji ulega jednostkowe wytwarzanie odpadów niesegregowanych w przeliczeniu na 1 mieszkańca – z 374,6 kg na mieszkańca w 2005 roku do 260,7 kg w 2013 roku.

Tabela 28 Gospodarka odpadami w Skwierzynie w l. 2005-2013

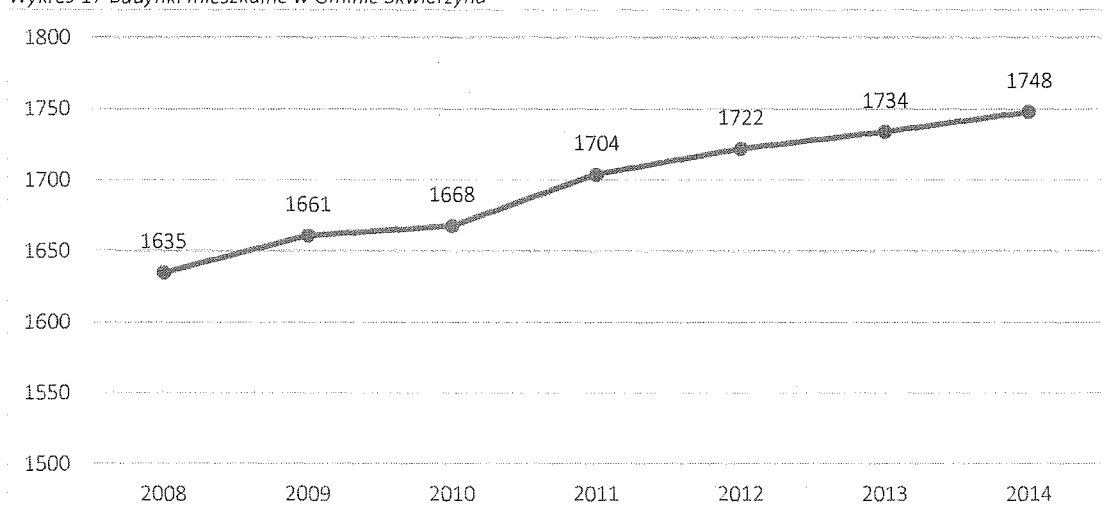
Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Odpady komunalne ogółem [tys. ton]	4,8	4,3	3,2	3,4	3,5	3,4	3,3	3,7	3,3
Odpady komunalne niesegregowane na 1 mieszkańca [kg]	374,6	337,1	248,6	268,6	276,6	264,7	263,1	293,6	260,7
Odpady niekomunalne wytworzone w ciągu roku [tys. ton]	8,5	9,1	8,7	9,9	7,5	11,1	9,9	8,6	2,7
Odpady niekomunalne poddane odzyskowi [%]	3,6	3,6	3,6	6,5	4,5	3,5	4,1	3,2	2,1

Źródło: dane GUS

Zgodnie z danym GUS w 2014 roku zasoby mieszkaniowe Skwierzyny wyniosły 1748 budynków. Porównując liczebność budynków w skali województwa oraz kraju, można zauważyć, że budynki w Gminie Skwierzyna przybywają w tempie nieco wolniejszym od średniej wojewódzkiej czy krajowej.

Aktualna liczba mieszkań w roku 2013 wynosi 4 431 lokali mieszkalnych (o 159 lokali więcej niż w 2007 roku), których powierzchnia użytkowa łączna to 315 134 m². Średnia powierzchnia użytkowa mieszkania wynosi więc 71 m².

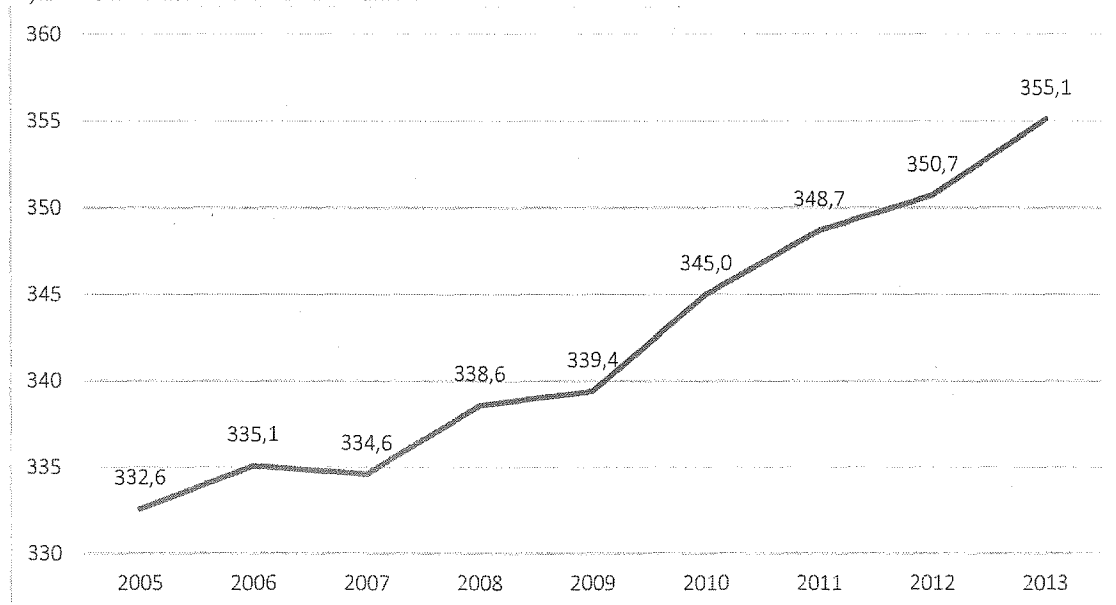
Wykres 17 Budynki mieszkalne w Gminie Skwierzyna

Źródło: dane GUS

Generalnie w okresie 2005-2013 stopniowo wzrastała liczba mieszkań w Skwierzynie w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Współczynnik liczebności mieszkań w przeliczeniu na 1000 mieszkańców jest bardzo zbliżony do średniej zarówno wojewódzkiej, jak i krajowej.

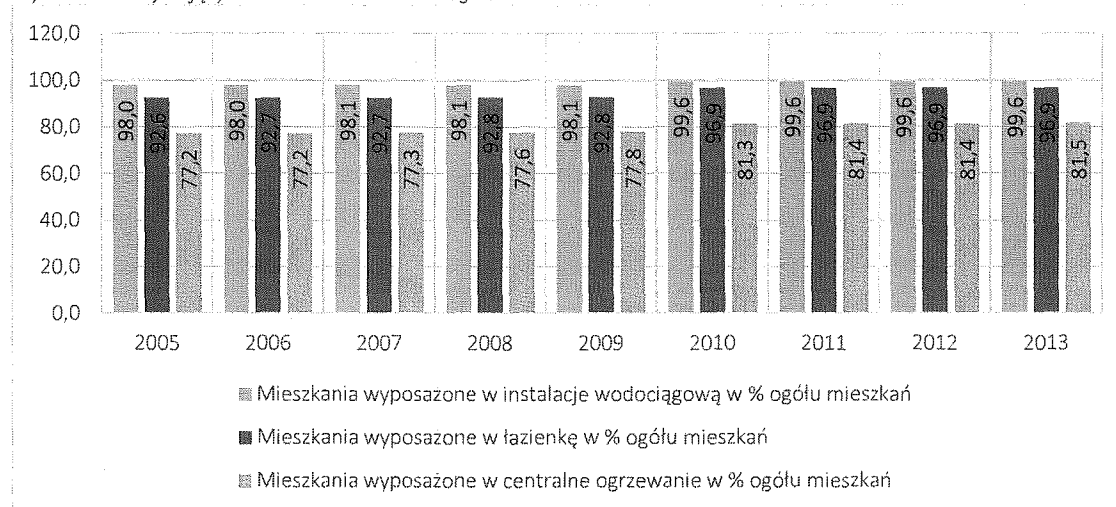
Wykres 18 Mieszkania na 1000 mieszkańców

Źródło: dane GUS

Na wykresie poniżej zestawiono informację na temat poziomu uzbrojenia oraz wyposażenia tkanki mieszkaniowej gminy w media.

Wykres 19 Korzystający z mediów w % ludności ogółem

Źródło: dane GUS

W zakresie gospodarki mieszkaniowej i komunalnej Skwierzyny należy zaznaczyć, iż gmina posiada stosunkowo małą liczbę budynków komunalnych – 325 w 2013 roku, z czego 50 stanowią mieszkania socjalne. Powierzchnia ogółem mieszkań komunalnych wynosi 14,2 tys. m², w związku z czym, średnia powierzchnia jednego mieszkania komunalnego wynosi 43,7 m².

Modernizacja komunalnych zasobów mieszkaniowych, w zakresie remontu mieszkań i instalacji już istniejących, będących własnością gminy w niewielkim zakresie obejmuje remonty kapitalne,

natomiast liczba mieszkań objętych pracami remontowymi częściowymi została zestawiona w ujęciu tabelarycznym.

Tabela 29 Remonty mieszkań (instalacji/elementów już istniejących) w budynkach gminnych w Skwierzynie

Lp.	Rodzaj prac	2003	2005	2007	2009	2011	2013
1	roboty remontowe - wymiana instalacji	11	4	16	10	2	4
2	roboty remontowe - remont dachu	3	5	7	10	9	2
3	roboty remontowe - wymiana stolarki okiennej i drzwiowej	12	6	23	24	44	44

Źródło: dane GUS

Obiekty gminne w dalszym ciągu wymagają dalszych nakładów inwestycyjnych na kosztowne remonty częściowe oraz kapitalne. Zgodnie z danymi statystyki publicznej w Gminie Skwierzyna w roku 2013 zarejestrowanych było sześć mieszkań niezamieszkałych.

Na obszarze Gminy Skwierzyna usługi stacjonarne w sieci telefonicznej oraz dostęp do Internetu świadczą wszyscy główni operatorzy świadczący usługi telekomunikacyjne w kraju jak i lokalne podmioty gospodarcze z branży telekomunikacyjnej.

2.3. Uwarunkowania zewnętrzne

Diagnoza strategiczna niniejszego opracowania opiera się na trzech zasadniczych komponentach. Pierwszym z nich jest analiza *desk research* polegająca na identyfikacji zjawisk, procesów oraz problemów i potencjałów Gminy Skwierzyna w poszczególnych obszarach na podstawie danych ilościowych. Swoistym dopełnieniem tej części jest ocena stanu gminy na podstawie wyników badań ankietowych (dane o charakterze jakościowym). W przedmiotowym rozdziale przedstawiona została natomiast analiza uwarunkowań zewnętrznych, definiowana głównie w kategorii szans rozwojowych mogących wpłynąć na potencjał społeczno-gospodarczy Gminy Skwierzyna. Struktura tej części opracowania składa się z dwóch zasadniczych elementów. Pierwszym z nich jest analiza zapisów dokumentów planistycznych o charakterze nadrzędnym w stosunku do prawa lokalnego ze szczególnym uwzględnieniem dokumentów regionalnych, bezpośrednio wpływających m.in. na możliwość pozyskania środków zewnętrznych na realizację zadań inwestycyjnych. Druga część rozdziału poświęconego uwarunkowaniom zewnętrznym to analiza spójności/zgodności niniejszego dokumentu z założeniami planistycznymi w skali mikro – opracowaniami o charakterze lokalnym (komplementarność zapisów w tym zakresie umożliwi osiągnięcie efektu synergii w ramach działań samorządów: gminnego i powiatowego).

2.3.1. Analiza ustaleń podstawowych dokumentów o charakterze strategicznym i kierunkowym

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 przyjęta Uchwałą nr XXXII/319/12 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 19 listopada 2012 r. definiuje obszary strategicznej interwencji (OSI). Tamże, w rozdziale 3.2 wskazane zostały ośrodki subregionalne i lokalne na terenie województwa lubuskiego, do których zaliczono miasta powiatowe, zaznaczając, że „stopień ich rozwoju oraz możliwości przenoszenia pozytywnych trendów gospodarczych i społecznych jest zróżnicowany”. Jednocześnie podkreślono, że do grupy ośrodków subregionalnych należą również niektóre miasta nieposiadające statusu siedziby powiatu, lecz ze względu na pełnione funkcje lub posiadane zasoby ich oddziaływanie jest ponadlokalne. Wśród nich wskazano jako ośrodek o znaczeniu ponadlokalnym Gminę Skwierzyna oraz Szprotawę, Sulechów, Krosno Odrzańskie, Strzelce Krajeńskie, Drezdenko, Sulęcín i Wschową. Dodatkowo Gmina Skwierzyna znajduje się na obszarze kształtowania się powiązań funkcjonalnych Gorzowa Wielkopolskiego. Rola Skwierzyny ma zatem dwójaki charakter, z jednej strony identyfikuje się ją jako gminę o znaczeniu ponadlokalnym, z drugiej natomiast jako obszar oddziaływania miasta wojewódzkiego (w uwarunkowaniach przestrzennych dostrzegalne są powiązania funkcjonalne Gorzowa Wielkopolskiego z Kostrzynem n. Odrą, Witnicą, Strzelcami Krajeńskimi, Drezdenkiem i Skwierzyną – gminami nie będącymi podmiotami tworzącymi MOF Gorzowa Wlkp). W zakresie analizy obszarów przygranicznych w rozdziale 3.4 Strategii wskazano, iż Gmina Skwierzyna to obszar współpracy transgranicznej.

Dodatkowo Strategię można uznać za zintegrowaną, gdy jest zgodna z innymi wieloletnimi planami rozwoju dla danego kraju, regionu, a także uprzednio zatwierdzonymi przez samorząd dokumentami planistycznymi. Strategia rozwoju musi wyrażać główne założenia rozwojowe tych dokumentów poprzez konkretne propozycje projektów i rozwiązań, uwzględniając jednocześnie specyfikę, przewagi i ograniczenia gminy, której ma służyć. Poniżej wymieniono dokumenty planistyczne, z którymi zgodne jest niniejsze opracowanie.

Założenia makro:

Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Skwierzyna na lata 2016-2022 jest komplementarna w odniesieniu do następujących dokumentów o charakterze programowym i strategicznym obowiązujących na poziomie wspólnotowym, krajowym i regionalnym (poza już omówioną Strategią Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020):

- Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu,
- Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności,

- Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo,
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030,
- Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020”,
- Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020,
- Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku),
- Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko. Perspektywa 2020 r.,
- Strategia Sprawne Państwo 2020,
- Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020,
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020 – Regiony, Miasta, Obszary wiejskie,
- Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012-2020,
- Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022.

2.3.2. Analiza spójności z powiatowymi i gminnymi dokumentami strategicznymi

Założenia mikro:

Niniejsza Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Skwierzyna na lata 2016-2022 wpisuje się w założenia opracowań strategicznych sporządzonych na poziomie powiatowym i gminnym. Poniżej zaprezentowane zostały powiązania pomiędzy poszczególnymi dokumentami.

Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Międzyrzeckiego na lata 2014-2017 z perspektywą na lata 2018-2021

Program ochrony środowiska dla powiatu jest podstawowym instrumentem do realizacji zadań własnych i koordynowanych w zakresie ochrony środowiska, które będą w całości lub w części finansowane ze środków będących w dyspozycji Powiatu. Aktualny stan środowiska i przewidywane jego zmiany w aspekcie planowanego dalszego rozwoju obszaru wymuszają konieczność zrównoważonego rozwoju poprzez realizację przedsięwzięć proekologicznych. W Programie wyznaczono więc szereg priorytetów ekologicznych – zadań i celów w zakresie ochrony środowiska. Z niniejszą strategią w największym stopniu korespondują te z zakresu Priorytetu I. Dalsza poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego, cele I.1. Osiągnięcie wymaganych standardów jakości powietrza i I.2. Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wód powierzchniowych i podziemnych oraz ochrona przed powodzią. W niniejszym dokumencie stawia się bowiem nacisk na poprawę efektywności zarządzania zasobami środowiska, przestrzeni i energii, m.in. poprzez działania z zakresu termomodernizacji czy budowy przydomowych oczyszczalni ścieków. Poprzez działania mające na celu zapewnienie warunków do rozwoju ruchu turystycznego czy rewitalizację parków w ramach odnowy przestrzeni gminnej, strategia wpisuje się zaś w Priorytet II. Ochrona

dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych (cel II.1. Ochrona walorów przyrodniczych i krajobrazowych, zadanie 2. Promocja walorów przyrodniczych i zrównoważony rozwój turystyki).

Strategia Rozwoju Oświaty Powiatu Międzyrzeckiego na lata 2014-2018

Ten dokument strategiczny wyznacza kierunki działania powiatu międzyrzeckiego w obszarze polityki oświatowej. Podkreśla się w nim, że edukacja staje się wielkim wyzwaniem zarówno na szczeblu krajowym, jak i lokalnym, dlatego też Strategia jest ważnym dokumentem stanowiącym uzupełnienie i skonkretyzowane celów oraz zadań rozwojowych powiatu w szczególnym obszarze, jakim jest oświata i wychowanie.

W niniejszej Strategii określono cel operacyjny, jakim jest dostosowanie kadry zawodowej do potrzeb lokalnego rynku pracy. W tym celu planuje się m.in. zmodernizowanie i doposażenie Centrum Kształcenia Praktycznego. Ponadto podkreśla się konieczność rozwoju infrastruktury edukacyjnej poprzez remonty obiektów szkolnych i przedszkolnych. Zamierzenia te są zgodne ze wszystkimi celami strategicznymi określonymi w SROPM 2014-2018, w szczególności 9.3. tj. „Dostosowaniem oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy”, jak również 9.4. „Reorganizacja sieci szkół i modernizacja bazy placówek oświatowych”. W podejmowanych przez powiat działaniach za szczególnie ważne uznaje się kształcenie i wychowanie dzieci i młodzieży.

Program Współpracy Powiatu Międzyrzeckiego z Organizacjami Pozarządowymi i Podmiotami Prowadzącymi Działalność Pożytku Publicznego

Niniejsza Strategia za jedno z zamierzeń w obszarze kultury i integracji społecznej stawia sobie stworzenie miejsc na cele społeczno-kulturowe dla organizacji pozarządowych oraz centrum integracji społecznej. Zapewnienie tego rodzaju usług publicznych wpisuje się w założenia Programu współpracy z organizacjami pozarządowymi, w którym rokrocznie podkreśla się konieczność budowania partnerstwa pomiędzy powiatem międzyrzeckim, a organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami, poprawy jakości życia oraz rozpoznawania i zaspokajania potrzeb mieszkańców, a także wzmocnienia roli aktywności obywatelskiej w rozwiązywaniu problemów lokalnych.

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Skwierzyna

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy zgodnie z art. 9.1. ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym jest podstawowym instrumentem realizacji polityki przestrzennej na obszarze gminy, w tym lokalnych zasad zagospodarowania przestrzennego. Podobnie jak w niniejszej Strategii, w dokumencie tym uwzględniono uwarunkowania wynikające z dotychczasowego przeznaczenia, zagospodarowania

i uzbrojenia terenu, ochrony ładu przestrzennego, stanu środowiska i jego ochrony, stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków, warunków i jakości życia mieszkańców, zagrożenia bezpieczeństwa ludności i jej mienia, potrzeb i możliwości rozwoju gminy czy stanu systemów komunikacji i infrastruktury technicznej. Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Skwierzyna na lata 2016-2022 w swych zapisach respektuje założenia obowiązującego Studium dla Gminy Skwierzyna. Przy tym jest dokumentem, którego zapisy można modyfikować w trakcie jego realizacji, reagując na zmiany zachodzące w otoczeniu lokalnym i regionalnym.

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Skwierzyna

Podobnie jak w przypadku Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Skwierzyna, niniejsza strategia uwzględnia zapisy MPZP. Wszystkie zamierzenia inwestycyjne sformułowane w ramach zadań określonych w strategii będą zgodne z ustaleniami Planu Zagospodarowania.

Lokalny Program Rewitalizacji dla miasta Skwierzyna na lata 2013-2020

Lokalny Program Rewitalizacji jest dla miasta Skwierzyna kluczowym dokumentem sporządzonym dla skutecznego przeprowadzania procesów odnowy społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Choć wcześniej podejmowane były działania rewitalizacyjne, jest to pierwszy opracowany w gminie Program Rewitalizacji. LPR to dokument, który planuje działania naprawcze na obszarze zdegradowanym. Celem tych działań jest wyprowadzenie obszaru ze stanu kryzysowego. Powodzenie rewitalizacji uzależnione jest od zaangażowania się wielu różnych środowisk, potrzebna jest współpraca samorządu, mieszkańców, przedsiębiorców i organizacji pozarządowych, co stanowi czynnik wspólny dla obu porównywanych dokumentów.

W LPR zhierarchizowane zostały potrzeby i cele rewitalizacji (nadrzędne i strategiczne) w sferach: przestrzennej, gospodarczej i społecznej. Przedmiotowa Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego opracowana dla Gminy Skwierzyna koresponduje z zamierzeniami inwestycyjnymi Lokalnego Programu Rewitalizacji, z którego horyzontem czasowym częściowo się pokrywa.

Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Skwierzyna

Dokumentem strategicznym, który definiuje wizję rozwoju Gminy Skwierzyna w zakresie gospodarki niskoemisyjnej jest Plan Gospodarki Niskoemisyjnej, przyjęty przez Radę Miejską w Skwierzynie. Dokument ten zawiera katalog działań inwestycyjnych i nie inwestycyjnych, za pomocą których gmina realizuje cele służące transformacji gospodarki wysokoemisyjnej w niskoemisyjną. Dzięki opracowaniu Planu gmina dysponuje także praktycznym narzędziem do osiągnięcia celów określonych w pakiecie klimatyczno-energetycznym do roku 2020, takich jak: redukcja emisji gazów cieplarnianych, zwiększenie udziału energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych czy redukcja

zużycia energii finalnej poprzez podniesienie efektywności energetycznej. W przedmiotowej Strategii również kładzie się wyraźny nacisk na kwestie środowiskowe.

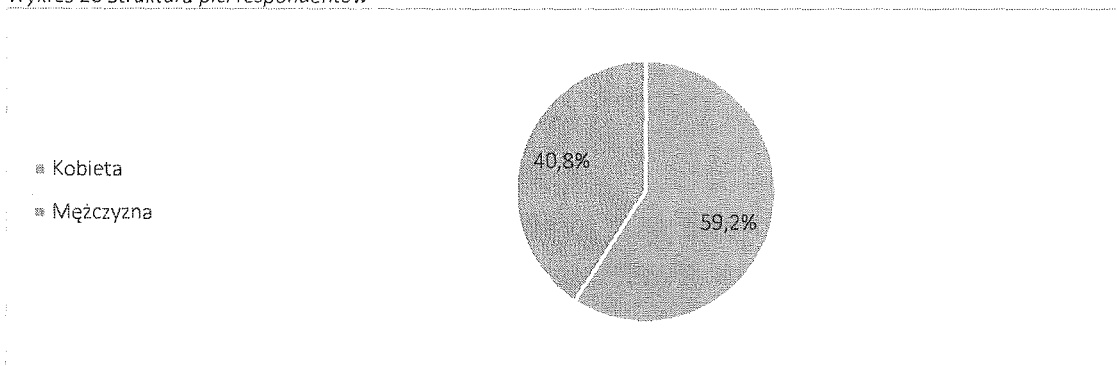
3. Analiza wyników badań ankietowych

Ocena stanu Gminy Skwierzyna oraz analiza potrzeb mieszkańców przeprowadzona została w oparciu o badanie ankietowe. Jego celem było pozyskanie informacji, ocen i opinii na temat kondycji gminy, jak również ważnych zadań rozwojowych.

Badanie sondażowe było prowadzone od 22 maja do 8 czerwca br. Kwestionariusz ankietowy był dystrybuowany przy wykorzystaniu narzędzi elektronicznych (ankieta on-line) oraz metod tradycyjnych: formularz dostępny był w Biurze Obsługi Klienta Urzędu Miejskiego w Skwierzynie przy ul. Rynek 1. Łączna liczba uzyskanych ankiet wyniosła 467 sztuk, w tym: 256 sztuk przekazano w wersji papierowej, natomiast 211 w formie elektronicznej. Poniższa analiza nie była przeprowadzona na grupie reprezentatywnej, niemniej uzyskane opinie, oceny i sugestie stanowią istotny materiał o charakterze pogładowym, który był wykorzystywany na etapie diagnozy strategicznej, jak również bezpośrednio podczas prac nad bilansem strategicznym i częścią o charakterze postulatywnym.

Wśród respondentów przeważały kobiety (59,2%), co koresponduje ze strukturą gminnej populacji i korzystnie wpływa na reprezentatywność wyników.

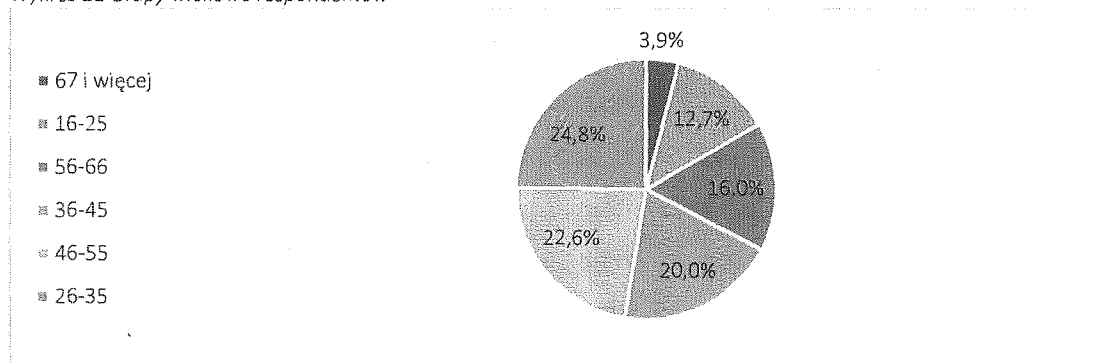
Wykres 20 Struktura płci respondentów

Źródło: badania ankietowe, n=476

Dominującą grupą wiekową wśród respondentów stanowią osoby pomiędzy 26 a 45 rokiem życia. Pozytywnym elementem jest zainteresowanie rozwojem Gminy Skwierzyna przez osoby znajdujące się w wieku produkcyjnym. Stosunkowo niski poziom odpowiedzi zwrotnych odnotowano w przypadku emerytów, seniorów oraz osób wchodzących na rynek pracy.

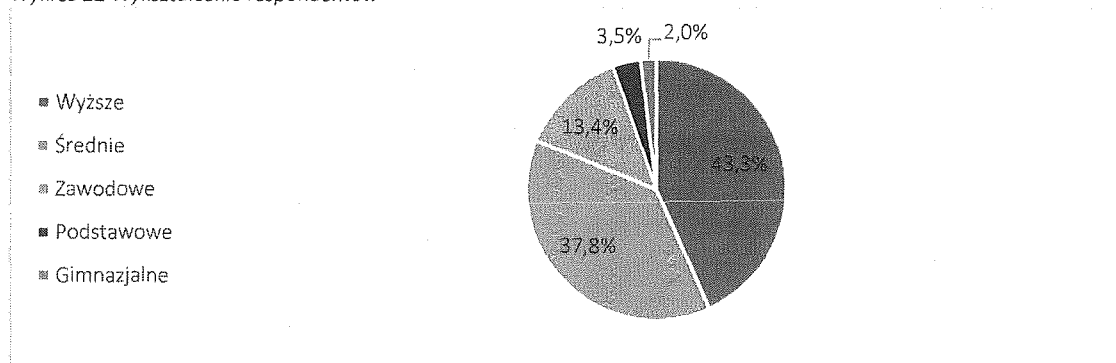
Wykres 21 Grupy wiekowe respondentów

Źródło: badania ankietowe, n=476

Najwyższe zainteresowanie rozwojem Gminy Skwierzyna było udziałem osób z wykształceniem wyższym oraz średnim. Potwierdza to tezę, iż wraz ze wzrostem poziomu edukacji rośnie zainteresowanie sprawami lokalnymi oraz publicznymi.

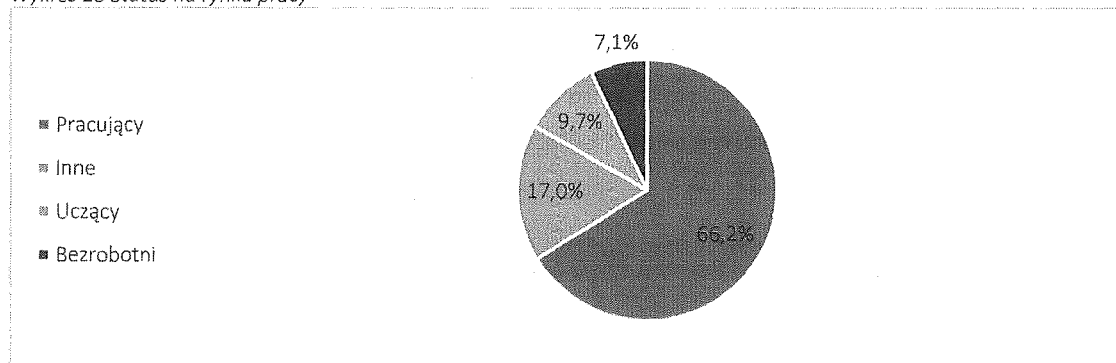
Wykres 22 Wykształcenie respondentów

Źródło: badania ankietowe, n=476

Dominująca grupa respondentów (66,2 %) to osoby pracujące. Blisko 10% grupa ankietowanych to osoby uczące się, jest to korzystny wskaźnik.

Wykres 23 Status na rynku pracy

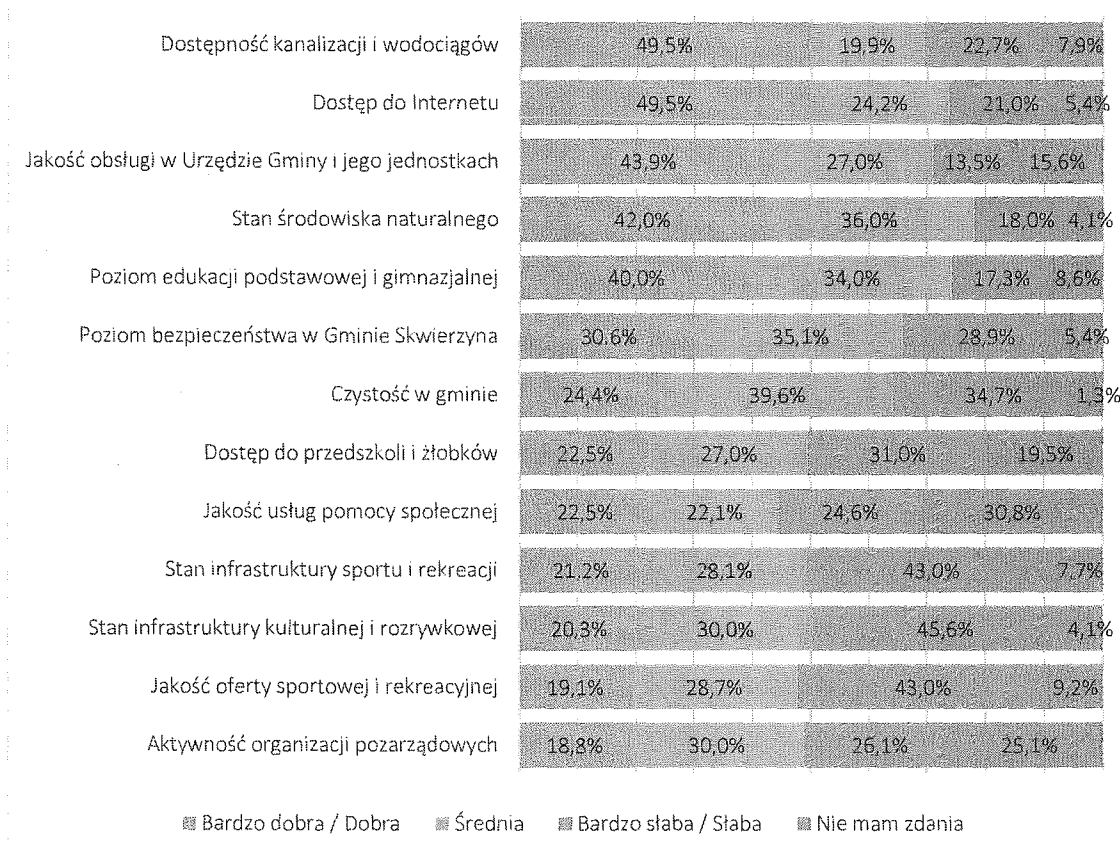
Źródło: badania ankietowe, n=476

Pierwsze i najbardziej rozbudowane pytanie w dystrybuowanym kwestionariuszu ankietowym dotyczyło oceny warunków życia w gminie. Dla przejrzystości analizy wydzielono dwie osobne

części, w pierwszej z nich znalazły się najkorzystniej oceniane elementy, natomiast w drugiej te o najsilniej identyfikowanych deficytach. Blisko 50% respondentów jest usatysfakcjonowana z dostępności do sieci wodno-kanalizacyjnej oraz Internetu. Również w kategoriach zalet należy rozpatrywać relacje na linii mieszkańcy – administracja gminna (w tym Urząd Miejski w Skwierzynie – 44% ocenia ją jako dobrą lub bardzo dobrą). Stan środowiska naturalnego to również czynnik wpływający na jakość życia w Skwierzynie – atrakcyjność przyrodnicza i kwestie związane z zachowaniem bioróżnorodności to zasoby silnie oddziałujące na przywiązanie mieszkańców do gminy. Dla niespełna 1/3 mieszkańców poziom odczuwanego bezpieczeństwa jest bardzo dobry lub dobry. W pozostałych zilustrowanych kategoriach możemy mówić o przewadze ocen przeciętnych i braku ścisłego konsensusu w zakresie ocen poszczególnych obszarów. Warto zwrócić uwagę, że najkorzystniej mieszkańcy ocenili przede wszystkim zagadnienia związane ze stanem części infrastruktury technicznej – jest to wynik prowadzonych przez gminę prac modernizacyjnych i inwestycyjnych.

Wykres 24 Warunki życia w Skwierzynie ocena wybranych aspektów życia w gminie cz.1

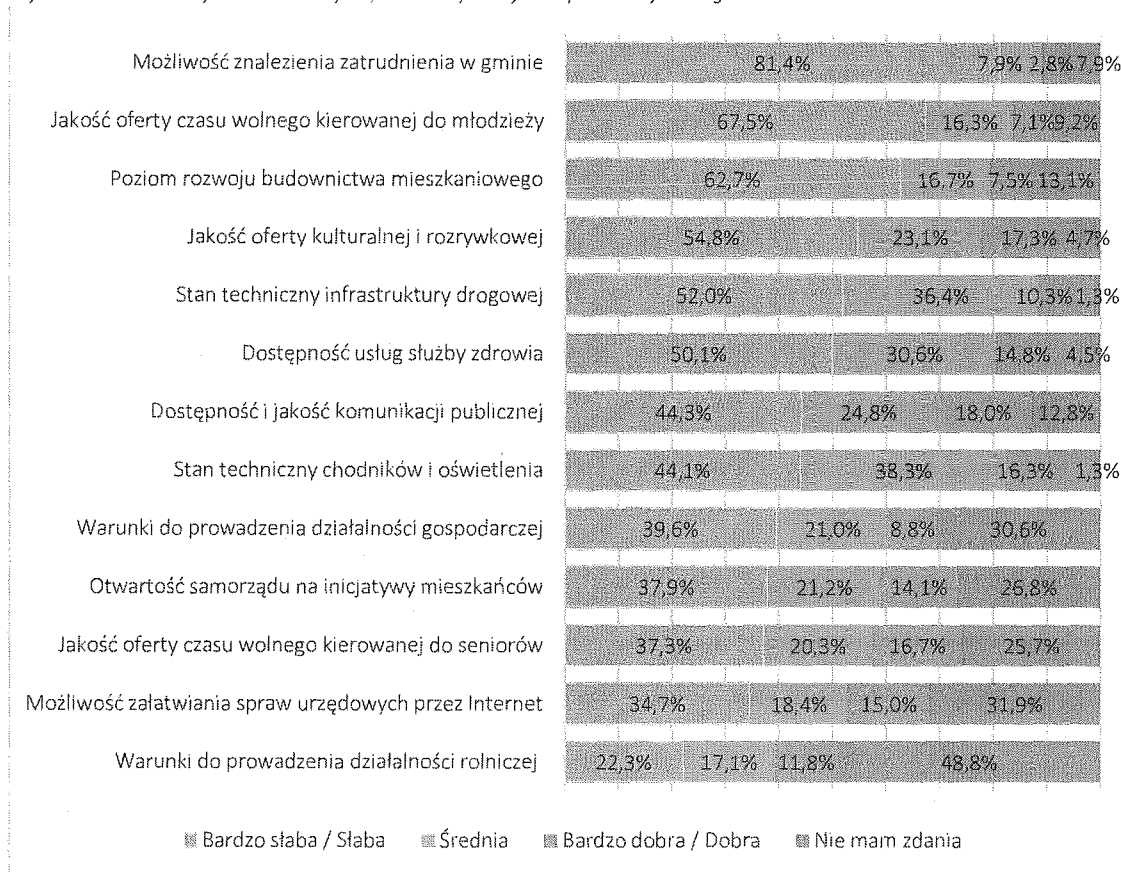

Źródło: badania ankietowe, n=476

Poniższy wykres to zbiorcze zestawienie głównie słabych stron wpływających niekorzystnie na odczuwaną jakość życia przez mieszkańców Skwierzyny. Kluczowym problemem są trudności

związane ze znalezieniem pracy w gminie. Dla blisko 82% mieszkańców lokalny rynek pracy nie zaspokaja potrzeb i aspiracji mieszkańców. Rozpatrując kwestie gospodarcze warto zwrócić uwagę na fakt, iż dla 52% mieszkańców stan infrastruktury drogowej jest słaby lub bardzo słaby (pomimo wzrastającej dostępności komunikacyjnej o charakterze zewnętrznym). Drugą grupą czynników słabo ocenianą przez respondentów jest oferta czasu wolnego w zakresie kultury i rozrywki. Należy podkreślić, że 67,5% ankietowanych dostrzega deficyt w zakresie usług dedykowanych młodzieży. Poniższe oceny poszczególnych elementów świadczą o dwutorowej konieczności zaspokajania dążeń lokalnej wspólnoty. Pierwszym z nich jest infrastruktura techniczna (ważna dla wzmocnienia atrakcyjności inwestycyjnej), drugim obszarem jest oferta spędzania czasu wolnego stanowiąca istotną determinantę atrakcyjności osiedleńczej. Gmina Skwierzyna między innymi dzięki korzystnemu położeniu geograficznemu posiada istotny potencjał osiedleńczy – układ sieci osadniczej i komunikacyjnej względem Gorzowa Wielkopolskiego.

Wykres 25 Warunki życia w Skwierzynie, ocena wybranych aspektów życia w gminie cz.2

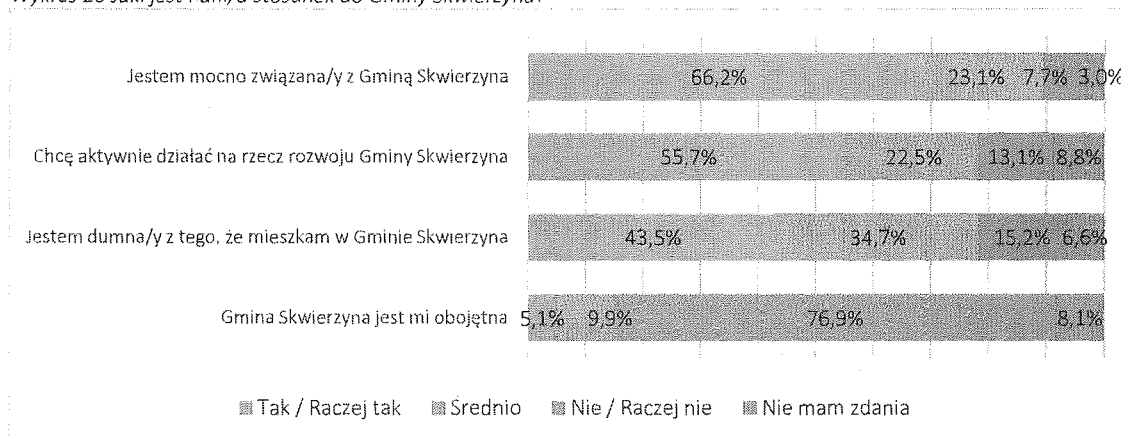

Źródło: badania ankietowe, n=476

Dwie trzecie respondentów deklaruje silny związek z Gminą Skwierzyna. Nieco ponad połowa, chce aktywnie działać na rzecz dobra wspólnego i wzmocnienia rozwoju gminy. Niemniej konfrontując powyższe dane z odsetkiem osób deklarujących dumę z zamieszkiwania w Gminie Skwierzyna

(43,5%) – należy skoncentrować się na budowie więzi pomiędzy mieszkańcami a gminą. Silnie akcentowana dumą z bycia mieszkańcem Gminy Skwierzyna pozytywnie wpłynie na jakość kapitału ludzkiego i przede wszystkim społecznego.

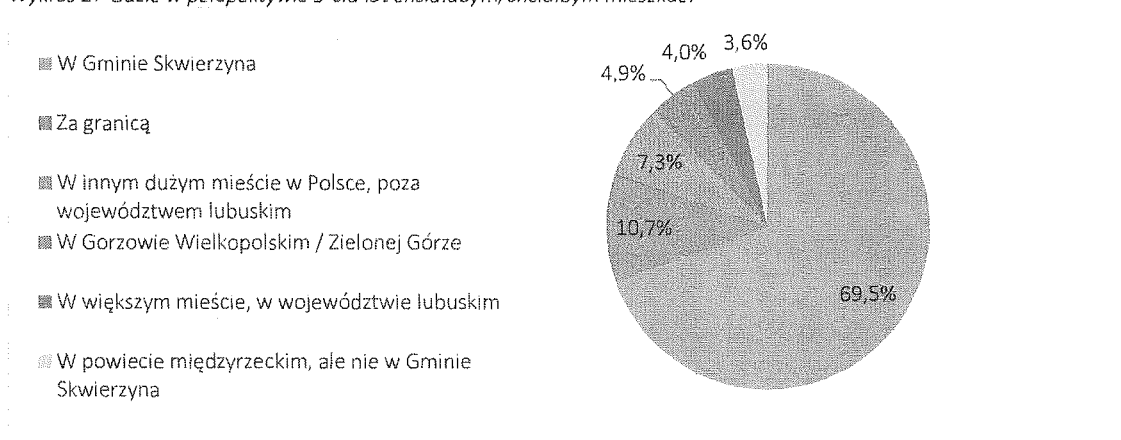
Wykres 26 Jaki jest Pani/a stosunek do Gminy Skwierzyna?

Źródło: badania ankietowe, n=476

Poniższy wykres ilustruje stosunek mieszkańców gminy do zagadnienia migracji. Blisko 70% nie zamierza zmieniać miejsca zamieszkania. Ten wskaźnik należy ocenić, jako korzystny. Dodatkowo koreluje on z liczbą osób deklarującą związek z Gminą Skwierzyna – zilustrowanym na powyższym wykresie (różnica kształtuje się na poziomie 3%). W zakresie pozostałych odpowiedzi dominuje chęć wyjazdu z terenu województwa – 18% (10,7% respondentów deklaruje wyjazd zagraniczny, natomiast 7,3% chce wyjechać w terenu województwa lubuskiego). W kontekście poniższych zmiennych kluczowa jest dbałość o atrakcyjność osiedleńczą gminy.

Wykres 27 Gdzie w perspektywie 5-ciu lat chciałabym/chciałbym mieszkać?

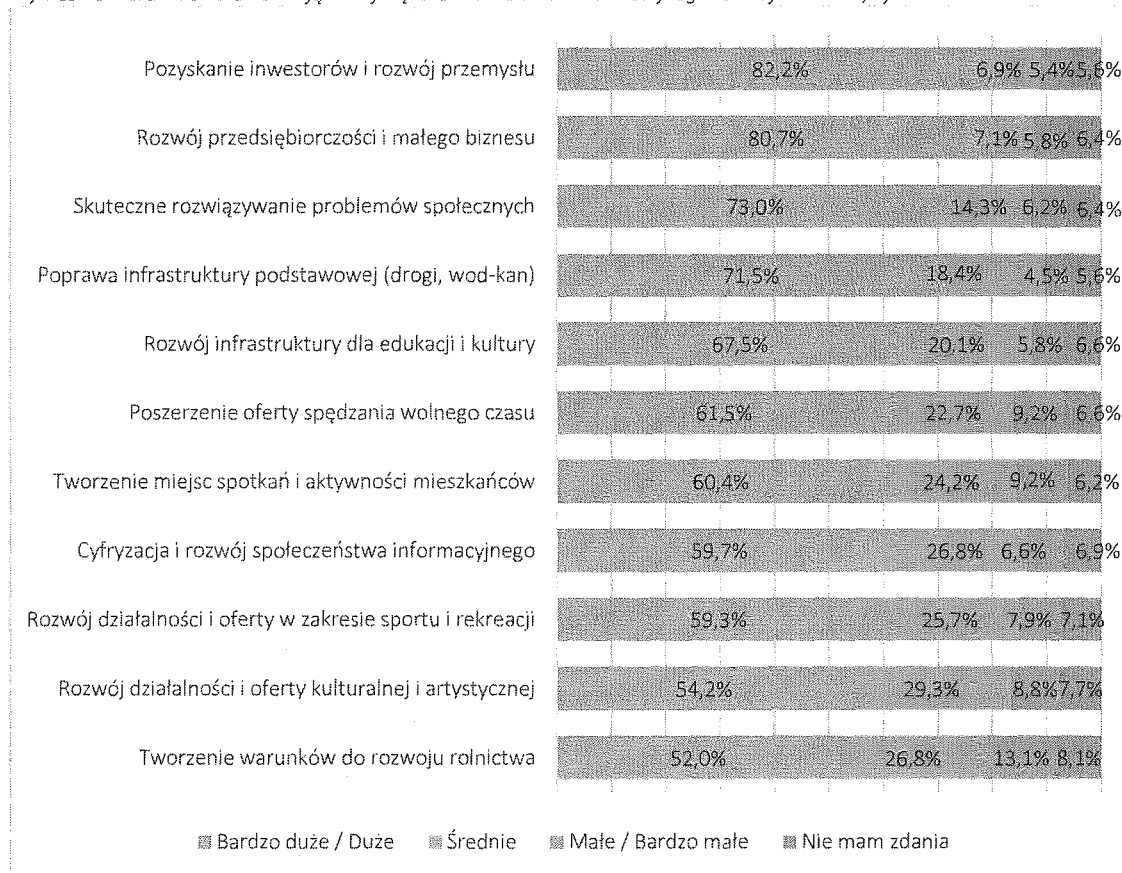

Źródło: badania ankietowe, n=476

Ankietowani byli poproszeni o wskazanie kluczowych kierunków rozwoju, ich zdaniem silnie oddziałujących na rozwój Gminy Skwierzyna. Warto zwrócić uwagę, że każda z kategorii umieszczonych w ankiecie była oceniana przez większość jako bardzo istotna lub istotna

dla rozwoju społeczno-gospodarczego gminy. Wskazuje to na dostrzeżenie zróżnicowania potrzeb przez samych mieszkańców. Jednocześnie, poniższe wskazania można definiować w kategoriach wyzwań stojących przed samorządem lokalnym. Pierwsze dwie pozycje to wprost kwestie związane z gospodarką – jest to konsekwencja negatywnie ocenianego rynku pracy w gminie. Biorąc pod uwagę ograniczone możliwości samorządu na rozwój gospodarczy, należy skupić się na infrastrukturze oraz jakości kapitału ludzkiego, które wpływają na szeroko rozumianą atrakcyjność inwestycyjną. Na trzecim miejscu respondenci wskazali problemy społeczne trapiące wspólnotę lokalną. Można wnioskować, że problemy o tym charakterze są częściowo konsekwencją problemów na rynku pracy (dodatkowo problemy społeczne stanowią czynnik ograniczający atrakcyjność gminy). Zagadnienia związane z niskim zróżnicowaniem oferty spędzania czasu wolnego to elementy silnie oddziałujące na atrakcyjność osiedleńczą obszaru.

Wykres 28 Kierunki działania mające największe znaczenie dla harmonijnego rozwoju Skwierzyny

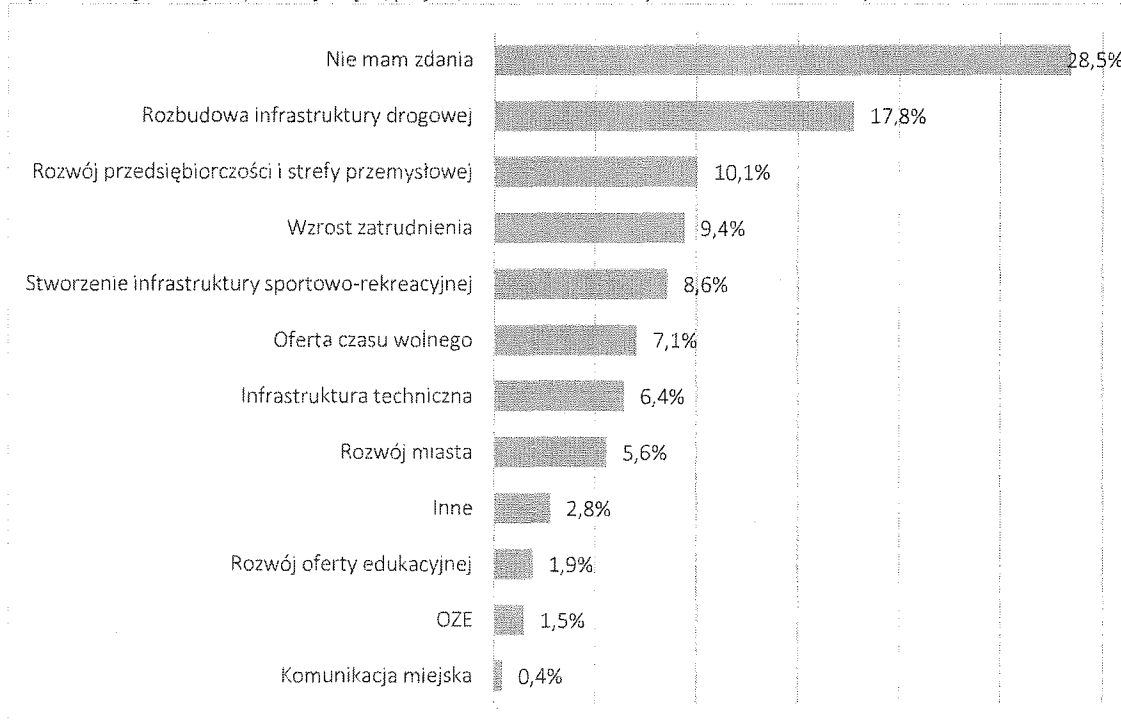

Źródło: badania ankietowe, n=476

Powyżej przedstawione i poddane analizie pytania miały charakter zamknięty. W przeciwieństwie do nich poniższe trzy wykresy to zagregowane i skategoryzowane odpowiedzi mieszkańców, jakie uzyskano w pytaniach otwartych. Blisko 30% mieszkańców nie potrafiło wskazać przedsięwzięcia o znaczeniu priorytetowym dla Gminy Skwierzyna. Pozostałe kategorie

to gospodarka oraz jakość infrastruktury drogowej. W tym pytaniu po raz kolejny wskazane są kwestie związane z rozwojem przemysłu i przedsiębiorczości. Charakterystyka odpowiedzi uprawnia do postawienia tezy, iż gospodarka to zagadnienie/dziedzina o pierwszorzędym znaczeniu dla mieszkańców.

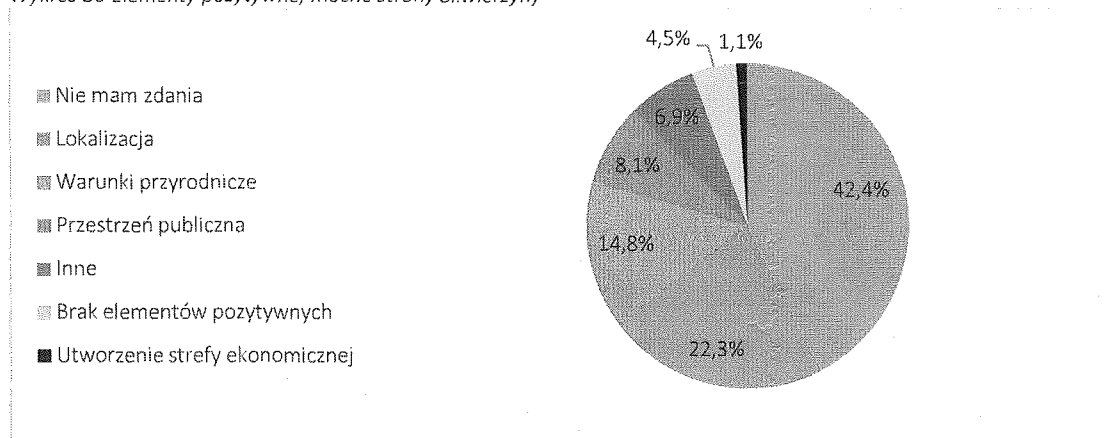
Wykres 29 Najważniejsze przedsięwzięcie/projekt/zadanie które należy zrealizować w Skwierzynie

Źródło: badania ankietowe, n=476

Mieszkańcy podczas badania ankietowego mieli również możliwość samodzielnego wskazania silnych i słabych stron gminy. Na poniższym wykresie znajdują się czynniki definiowane jako przewagi i potencjały Gminy Skwierzyna. Tylko niespełna 60% ankietowanych uzupełniła to pole w kwestionariuszu ankietowym. Dwa kluczowe czynniki to lokalizacja (bliskość do stolicy województwa, usytuowanie geograficzne w pobliżu ważnych szlaków komunikacyjnych, również w wymiarze transgranicznym) oraz warunki przyrodnicze (atrakcyjność terenów przyrodniczych, rzeka Warta jako zasób o charakterze ekologicznym).

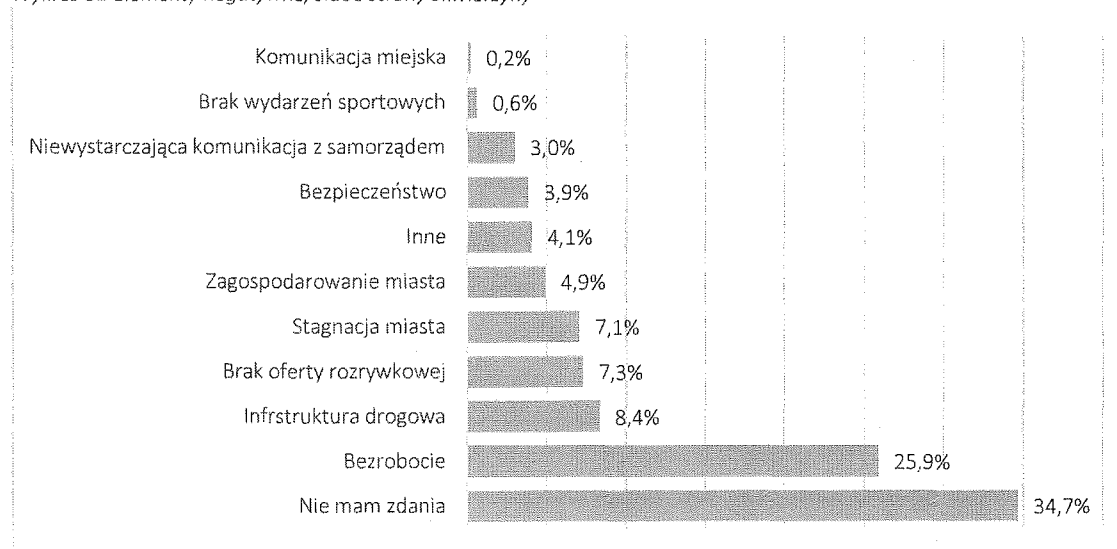
Wykres 30 Elementy pozytywne, mocne strony Skwierzyny

Źródło: badania ankietowe, n=476

Elementy negatywne wskazywane przez mieszkańców wpisują się w już artykułowane deficyty i potrzeby wskazywane przez mieszkańców. Dodatkowo warto zwrócić uwagę na fakt, iż 7,1% respondentów wprost oceniło, iż można mówić o stagnacji w rozwoju Gminy Skwierzyna. Jednocześnie 7,3% wskazuje na brak oferty związanej z wypoczynkiem i czasem wolnym (ten problem głównie dotyczy młodzieży oraz seniorów).

Wykres 31 Elementy negatywne, słabe strony Skwierzyny

Źródło: badania ankietowe, n=476

4. Analiza SWOT

Analiza SWOT jest podstawowym narzędziem umożliwiającym diagnozowanie obecnej sytuacji danego podmiotu w kontekście planowania jego dalszego rozwoju. Jako główne zalety tej metody należy wskazać:

- generowanie z otoczenia szans rozwoju oraz zagrożeń hamujących rozwój gminy szczególnie w kontekście efektywnego wykorzystania lokalnego potencjału,
- diagnozę bliższego oraz dalszego otoczenia gminy,
- określenie mocnych punktów oraz wskazanie jej słabych stron pod kątem zasobów,
- poznanie otoczenia konkurencyjnego (szczególnie ważne w kontekście samorządów upatrujących swojej szansy rozwojowej w wykorzystaniu zasobów środowiska naturalnego).

Przeprowadzona w ramach procesu planowania strategicznego analiza SWOT opiera się na następujących kluczowych źródłach:

- wynikach prac zespołów eksperckich (tzw. „warsztatach strategicznych”),
- wynikach sondażowych badań ankietowych przeprowadzonych wśród mieszkańców Gminy Skwierzyna,
- syntetycznym ujęciu analizy danych pochodzących ze źródeł wtórnych.

Tabela 30 Analiza SWOT

Analiza SWOT	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> – Korzystne usytuowanie w bezpośrednim sąsiedztwie dróg o znaczeniu ponadregionalnym (S3) i międzynarodowym (autostrada A2); – Bliska odległość do Gorzowa Wielkopolskiego (niespełna 30 km) i jego bezpośredniego otoczenia funkcjonalnego; – Wzrastający odsetek osób korzystających z infrastruktury technicznej – sieci kanalizacyjnej, wodociągowej i gazowej; – Funkcjonowanie podstrefy Skwierzyna w ramach Kostrzyńsko-Stubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej dysponującej wolnymi terenami inwestycyjnymi – działalność Regionalnego Parku Przemysłowego; – Funkcjonowanie jednostki wojskowej; – Tradycje w zakresie rzemiosła – wikliniarstwo i stolarstwo; – Wykwalifikowane zasoby ludzkie w dziedzinie stolarstwa – kapitał doświadczenia; – Położenie w otoczeniu cechującym się wysokimi walorami ekologicznymi w widłach Warty i Obry; – Wysoka atrakcyjność przyrodnicza terenu, wysoki stopień zalesienia (Puszcza Notecka jako zasób o unikalnym charakterze); – Zasoby środowiska naturalnego umożliwiające rozwój mieszkalnictwa (wzmocnienie atrakcyjności osiedleńczej dzięki walorom przyrodniczym); – Zdefiniowanie Skwierzyny jako ośrodka o charakterze ponadlokalnym w regionalnych dokumentach planistycznych m.in. w Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020; – Silny deklarowany związek mieszkańców z gminą; – Dobrze oceniana przez mieszkańców jakość obsługi w Urzędzie Miejskim w Skwierzynie oraz jego jednostkach. 	<ul style="list-style-type: none"> – Spadająca liczba mieszkańców (ujemne saldo migracji oraz niski przyrost naturalny), niekorzystne prognozy w tym zakresie; – Starzenie się społeczeństwa, wzrastająca liczba osób w wieku poprodukcyjnym; – Brak dużych zakładów pracy, niska podaż ofert pracy na lokalnym rynku – niska atrakcyjność inwestycyjna gminy; – Swoista monokultura gospodarcza – jeden wiodący pracodawca jednostka wojskowa; – Relatywnie niska jakość istniejących i powstających miejsc pracy szczególnie w odniesieniu do oczekiwań ludzi młodych; – Niski poziom przedsiębiorczości w porównaniu do wskaźników osiąganych przez powiat międzyrzecki oraz województwo lubuskie; – Wysokie bezrobocie – wzrastający odsetek osób długotrwale bezrobotnych; – Niezadowalający stan infrastruktury drogowej; – Niedostosowanie systemu szkolnictwa zawodowego do zmieniających się uwarunkowań rynkowych; – Wysokie potrzeby inwestycyjne i modernizacyjne w odniesieniu do gminnych obiektów użyteczności publicznej; – Ograniczone możliwości inwestycyjne gminy – znaczne obciążenie samorządu wydatkami na oświatę oraz pomoc społeczną; – Niska liczba mieszkań komunalnych nieadekwatna do potrzeb mieszkańców; – Brak przestrzeni do rozwoju mieszkalnictwa; – Niska atrakcyjność turystyczna – ograniczony rozwój bazy noclegowej oraz infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – Stworzenie warunków dla rozwoju osadnictwa na terenie gminy – wzmocnienie atrakcyjności osiedleńczej; – Wykorzystanie potencjału Specjalnej Strefy Ekonomicznej (podstrefa Skwierzyna) na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego gminy; – Wzmacnianie współpracy o charakterze transgranicznym – tworzenie partnerstw; – Wykorzystanie potencjału w zakresie stworzenia marki Skwierzyny jako bazy 	<ul style="list-style-type: none"> – Stagnacja w rozwoju miasta – brak środków na inwestycje; – Niepewność w zakresie funkcjonowania SSE po roku 2026; – Ograniczenie liczby żołnierzy w garnizonie jednostki wojskowej, wysoki wpływ jednostki na społeczno-gospodarczy charakter miasta (jednostka stanowi silną determinantę rozwoju gminy Skwierzyna będąc równocześnie jego mocną i słabą stroną, jednocześnie z jej funkcjonowania wynikają potencjalne szanse i zagrożenia);

<p>mieszkańców dla ludzi pracujących w regionie;</p> <ul style="list-style-type: none"> – Rozwój produktów turystycznych i oferty turystycznej dedykowanej turystyce kwalifikowanej i weekendowej; – Stworzenie zintegrowanego systemu szlaków i ścieżek rowerowych w oparciu o bioróżnorodność obszaru i unikalne zasoby Puszczy Noteckiej w celu zapewnienia wyróżniającej się atrakcyjności osiedleńczej Skwierzyny; – Rozwój turystyki wodnej i zagospodarowanie nabrzeży Obry i Warty ukierunkowany na rozwój rekreacji dla obecnych i potencjalnych mieszkańców Skwierzyny; – Potencjalna eksploracja złóż ropy i gazu; – Potencjalny rozwój jednostki wojskowej; – Rozwój aglomeracji Gorzowa Wielkopolskiego i rozszerzenie oddziaływania jego bezpośredniego zaplecza funkcjonalnego; – Rozwój połączenia kolejowego pomiędzy Gorzowem Wielkopolskim a Zieloną Górą; – Bliskość granicy z RFN – możliwość rozwijania sektora usług dla ludności dedykowanych obcokrajowcom; – Dostępność środków unijnych w nowej perspektywie finansowej UE na lata 2014-2020, umożliwiających finansowanie inicjatyw podejmowanych przez jednostki samorządowe (m.in. procesy rewitalizacyjne), a także przedsiębiorstwa prywatne oraz NGO. 	<ul style="list-style-type: none"> – Pominięcie roli Skwierzyny w planowaniu rozwoju Gorzowa Wielkopolskiego jako obszaru funkcjonalnego w ramach Związku Celowego Gmin MG-6; – Problemy związane z pozyskaniem gruntów od Agencji Nieruchomości Rolnych Skarbu Państwa oraz Nadleśnictwa Skwierzyna; – Malejąca baza podatkowa związana z demografią – relatywnie niska atrakcyjność osiedleńcza gminy (niewykorzystanie atutów oraz renty położenia); – Niestabilna sytuacja makroekonomiczna i geopolityczna, która może zahamować proces napływu kapitału zagranicznego i inwestycji oraz skutkować intensyfikacją procesów migracyjnych; – Pauperyzacja i marginalizacja grup społecznych charakteryzujących się niskim stopniem aktywności i zaradności życiowej – polaryzacja społeczna; – Niestabilność przepisów prawnych, głównie w zakresie dochodów gminy, przy jednoczesnym zwiększaniu zakresu zadań własnych samorządu.
---	--

Źródło: opracowanie własne

5. Wizja rozwoju Gminy Skwierzyna

Wizja rozwoju stanowi zbiór ogólnych założeń w odniesieniu do pozytywnych zmian w Gminie Skwierzyna, które nastąpią w wyniku wdrażania Strategii. Jest tym samym syntezą potrzeb i oczekiwań mieszkańców gminy, aspiracji i możliwości działania struktur samorządowych, organizacji i przedsiębiorców. Wizja rozwoju w Gminie Skwierzyna odnosi się do pożądaných zmian w konkretnym horyzoncie czasowym – do 2022 r. Wizja koncentruje się wokół kwestii rozwoju gospodarczego, podniesienia atrakcyjności osiedleńczej i turystycznej, a także profesjonalizacji systemu świadczenia usług publicznych oraz integracji społecznej.

Wizja Rozwoju Gminy Skwierzyna w perspektywie roku 2022 została zdefiniowana następująco:

Gmina Skwierzyna w 2022 roku to miejsce, gdzie warto mieszkać, pracować, uczyć się, rozwijać biznes i wypoczywać. Gmina gwarantuje wysoką jakość życia i nowoczesny system usług publicznych. Jako miasto otwarte Skwierzyna w 2022 roku będzie ważnym ośrodkiem rekreacji i wypoczynku, opierając swoją atrakcyjność osiedleńczą o unikatowe dziedzictwo kultury, historii i przyrody, a także wykorzystując szanse wynikające z procesów suburbanizacji Gorzowa Wielkopolskiego.

Oczekiwania mieszkańców w kontekście jakości życia determinują konieczność podnoszenia standardu infrastruktury technicznej i społecznej, jak również profesjonalizacji usług publicznych świadczonych przez samorząd i jego jednostki. W obrębie wizji akcentuje się również zagadnienia związane z potrzebą wzmocnienia dynamiki rozwoju gminy w oparciu o ludność napływową oraz efektywne wykorzystanie możliwości gospodarczych i potencjału turystycznego. Wizja rozwoju Gminy Skwierzyna zakłada wzmocnienie atrakcyjności inwestycyjnej wraz z budową efektywnego systemu obsługi inwestorów. Ten aspekt wizji wiąże się wprost z promocją tworzenia nowych miejsc pracy (w ramach rozwoju strefy ekonomicznej, ale także w ramach inwestycji lokowanych poza strefą). Rozwój gospodarczy gminy zharmonizowany będzie z działaniami na rzecz przygotowania wykwalifikowanych kadr w ramach nowoczesnych modeli kształcenia ustawicznego, szczególnie w obrębie specjalizacji dla sektora drzewnego. Atrakcyjność osiedleńcza Gminy Skwierzyna wzmocniona zostanie dzięki dbałości o walory ekologiczne, infrastrukturę społeczną (przedszkola, szkoły, przychodnie, przestrzenie integracji, sportu i rekreacji), zapewnienie uzbrojonych terenów pod budownictwo mieszkaniowe. Ze względu na korzystną lokalizację Gmina Skwierzyna może stać się zapleczem rekreacyjnym zarówno dla aglomeracji gorzowskiej, Poznania,

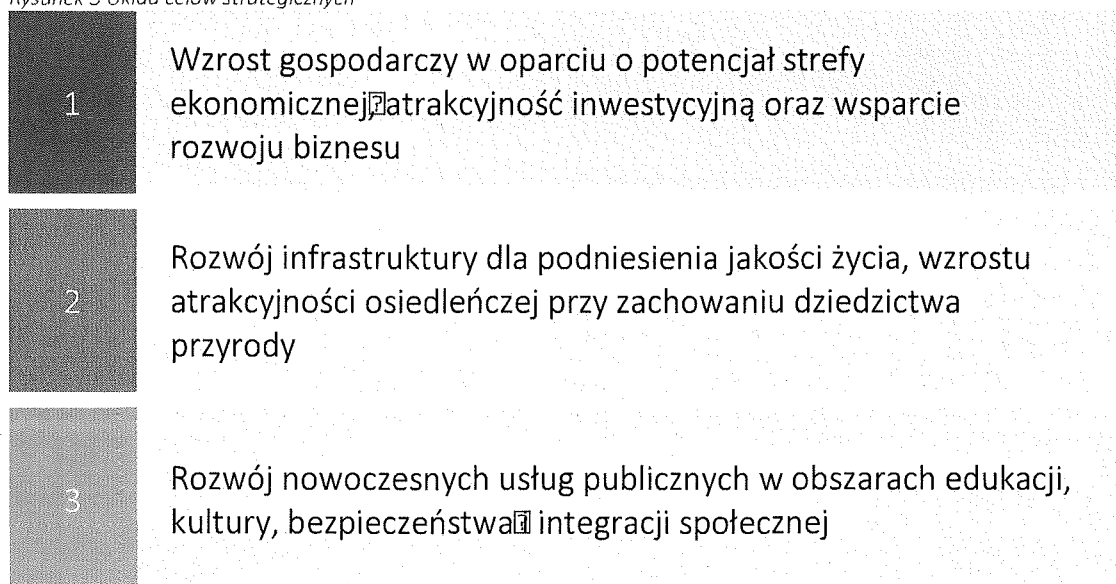
Śląska, jak i dla sąsiadujących regionów niemieckich. Szczególnie istotne jest podejmowanie systematycznych działań na rzecz wykorzystania atrakcyjności osiedleńczej, głównie w kontekście procesów suburbanizacji większych ośrodków miejskich – głównie Gorzowa Wielkopolskiego. Aby skutecznie wykorzystać te szanse rozwojowe konieczne jest podjęcie kompleksowych działań mających na celu udostępnienie obszarów pod budownictwo mieszkaniowe, głównie poprzez dedykowane budownictwu planowanie przestrzenne. Wizja rozwoju Gminy Skwierzyna jest zatem wizją korzystnej zmiany, której osiągnięcie wymaga podjęcia przez samorząd konkretnych działań, które zostały zdefiniowane w niniejszej Strategii. Zawartość programu interwencji w ramach Strategii została zaprezentowana w formie celów strategicznych i operacyjnych wynikających z przyjętej wizji rozwoju. Cele strategiczne wyznaczają kierunki działania, których realizacja w ramach poszczególnych celów operacyjnych pozwoli skutecznie urzeczywistnić zdefiniowane w wizji rozwoju założenia planistyczne.

6. Cele strategiczne i główne wyzwania

Sformułowanie celów strategicznych jest kluczowe z punktu widzenia procesu programowania rozwoju. Aby Strategia mogła stanowić narzędzie dla skutecznego zarządzania rozwojem, musi wskazywać kierunki działania, które bezpośrednio odnoszą się do konkretnych obszarów tematycznych (tzw. domen planowania strategicznego), które zostały uznane za kluczowe z punktu widzenia samorządu rozumianego jako wspólnota mieszkańców.

Zawartość celów strategicznych jest wynikiem prac warsztatowych, diagnozy strategicznej oraz analizy oczekiwań wyrażanych przez mieszkańców gminy podczas prowadzonych badań ankietowych i spotkań konsultacyjnych. Wyznaczone w ten sposób kierunki rozwoju są następnie konkretyzowane poprzez cele operacyjne obejmujące wyodrębnione projekty i programy, które zostaną zrealizowane w Gminie Skwierzyna do roku 2022. Cele strategiczne uwzględniają specyfikę uwarunkowań rozwojowych gminy oraz wyczerpują możliwości inwestycyjne w zakresie interwencji publicznej i urzeczywistniania sformułowanej uprzednio wizji. W ramach prac nad Strategią Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Skwierzyna wyznaczone zostały następujące cele strategiczne:

Rysunek 3 Układ celów strategicznych

Źródło: opracowanie własne

Poniżej szerzej omówiono zawartość poszczególnych celów strategicznych w kontekście potencjału i potrzeb rozwojowych Gminy Skwierzyna.

Cel strategiczny 1   Wzrost gospodarczy w oparciu o potencjał strefy ekonomicznej,
atrakcyjność inwestycyjną oraz wsparcie rozwoju biznesu

Problemy związane ze znalezieniem pracy są wskazywane jako najistotniejsze z punktu widzenia mieszkańców gminy (potwierdzają to również dane dotyczące bezrobocia rejestrowanego). Możliwości samorządu lokalnego w zakresie tworzenia miejsc pracy są ograniczone, jednak tworzenie klimatu proinwestycyjnego, profesjonalna obsługa inwestora oraz przygotowanie infrastruktury terenów inwestycyjnych (uzbrojenie), to działania, które mogą być efektywnie realizowane, wzmacniając tym samym atrakcyjność inwestycyjną Gminy Skwierzyna. W tym kontekście należy także podejmować działania na rzecz rozszerzenia oferty inwestycyjnej Skwierzyńskiego Regionalnego Parku Przemysłowego, którego tereny stanowią tzw. podstrefę Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Niezwykle ważne jest równoczesne podejmowanie kompleksowych działań w obszarze promocji skwierzyńskiej oferty inwestycyjnej. Chodzi tu zarówno o uczestnictwo w wydarzeniach targowych o zasięgu krajowym i międzynarodowym, ale także o aktywny marketing bezpośredni – podejmowanie działań adresowanych do konkretnych potencjalnych inwestorów. Istotne znaczenie w kontekście stymulowania rozwoju gospodarczego gminy ma dostosowanie kwalifikacji kadr do potrzeb lokalnego rynku pracy (w przypadku Gminy Skwierzyna zakłada się, że kołem zamachowym będzie branża drzewna). Umożliwienie zdobywania kwalifikacji zawodowych, na które jest zapotrzebowanie u lokalnych przedsiębiorców z pewnością wpłynie korzystnie na sytuację zawodową i materialną mieszkańców. Istotne jest podejmowanie działań, które mają na celu tworzenie dogodnych warunków dla rozwoju lokalnego biznesu – małych i średnich przedsiębiorstw (np. w ramach ścisłej współpracy z Cechem Rzemieślników i Przedsiębiorców w Skwierzynie). Rozwój systemu ulg podatkowych dla przedsiębiorców może być ważnym czynnikiem stymulującym rozwój biznesu w Skwierzynie, co w perspektywie czasu przynosi wzrost wpływów do budżetu samorządu (m. in. poprzez wzrost wpływów z podatku PIT i CIT).

Cel strategiczny 2   Rozwój infrastruktury dla podniesienia jakości życia, wzrostu
atrakcyjności osiedleńczej przy zachowaniu dziedzictwa przyrody

Obok zagadnień związanych z rynkiem pracy, rozwój i dostępność nowoczesnej infrastruktury technicznej jest w opinii mieszkańców – głównych interesariuszy Strategii – kluczowym obszarem wymagającym interwencji. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej, takiej jak: układ komunikacyjny (drogi), infrastruktura instytucji społecznych, przestrzenie publiczne to podstawowe działania, które muszą być systematycznie realizowane, tak aby wzmacniać atrakcyjność osiedleńczą Gminy Skwierzyna. Strategicznym założeniem jest zatem kreowanie nowoczesnych, atrakcyjnych estetycznie, a przede wszystkim funkcjonalnych przestrzeni i obiektów, które będą

gwarantować wysoką jakość życia oraz atrakcyjność osiedleńczą Gminy Skwierzyna. Interwencja w zakresie lokalnej infrastruktury technicznej jest ściśle powiązana z pozostałymi obszarami planowania strategicznego, przede wszystkim z gospodarką i ofertą rekreacji i wypoczynku. Tego typu kompleksowe działania będą stanowić solidną podstawę dla stworzenia i upowszechnienia oferty Skwierzyny jako przyjaznego miejsca dla pracy, zamieszkania i wypoczynku. Skuteczny marketing Gminy Skwierzyna w zakresie oferty osiedleńczej, kierowany głównie do mieszkańców Gorzowa Wielkopolskiego, będzie przynosić wymierne korzyści w postaci zwiększenia się wpływów do budżetu samorządu z tytułu należnej części podatku PIT. Innym priorytetem jest obszar ochrony środowiska, który łączy się wprost z potencjałem atrakcyjności turystycznej gminy (branża usług turystycznych to szansa na zdywersyfikowanie struktury lokalnej gospodarki oraz rozwój społeczno-ekonomiczny).

W związku z powyższym, w perspektywie wieloletniej, rozwój Gminy Skwierzyna powinien być ściśle skorelowany z działaniami na rzecz ochrony środowiska i zachowania wartości przyrodniczej obszaru. Kluczowe w tym zakresie jest między innymi podejmowanie kompleksowych działań o charakterze proekologicznym, w tym zachowanie dziedzictwa przyrody, ograniczanie niskiej emisji, rozwijanie OZE oraz wzmacnianie efektywności energetycznej). Niewątpliwie mocną stroną gminy jest jej położenie w pobliżu aglomeracji gorzowskiej, Poznania i granicy polsko-niemieckiej. Te elementy stanowią potencjał, który właściwie wykorzystany wpłynie na rozwój lokalny. Dzięki temu gmina może stać się zapleczem rekreacyjnym dla mieszkańców miast chętnie korzystających z turystyki rekreacyjnej krótko i długoterminowej (rekreacja rowerowa, kajakowa, wycieczki piesze). Na jakość życia mieszkańców i atrakcyjność osiedleńczą wpływa przede wszystkim stan infrastruktury publicznej, stąd nieodzowne są działania na rzecz jej poprawy (remonty i modernizacje obiektów użyteczności publicznej, rozwój infrastruktury sportowej, rewitalizacja przestrzeni publicznych). W zakresie poprawy jakości infrastruktury publicznej duże znaczenie ma poprawa gospodarki mieszkaniowej, głównie poprzez udostępnianie uzbrojonych terenów dedykowanych budownictwu mieszkaniowemu w ramach polityki przestrzennej samorządu.

Cel strategiczny 3   Rozwój nowoczesnych usług publicznych w obszarach edukacji,
kultury, bezpieczeństwa i integracji społecznej

Efektywne świadczenie usług publicznych to podstawowe zadanie każdego samorządu. Wydajność systemu realizacji usług publicznych znacząco wpływa na jakość życia mieszkańców, a także na ich postrzeganie poziomu „przyjazności” struktur publicznych. W tym sensie usługi publiczne w obszarze edukacji, pomocy społecznej, kultury, sportu i rekreacji, komunikacji budują wizerunek gminy, ale także wpływają na poziom wewnętrznej integracji społeczności lokalnej. Niezwykle

istotne są także warunki, w jakich dane usługi są realizowane w kontekście wyzwań inwestycyjnych Gminy Skwierzyna. Szczególną uwagę należy zwrócić na zagadnienia związane z infrastrukturą edukacyjną, ofertą służącą społecznej integracji, ofertą spędzania czasu wolnego dedykowaną młodzieży i seniorom, a także na zagadnienia związane z działalnością Ochotniczej Straży Pożarnej. W odniesieniu do deficytów społecznych istotne jest podejmowanie wszechstronnych działań na rzecz harmonijnego rozwoju wszystkich grup społecznych, co będzie źródłem znaczących korzyści w kontekście kapitału ludzkiego i społecznego, a dalej lokalnego rynku pracy oraz przeciwdziałania zjawiskom wykluczenia społecznego. W tym sensie ważne jest podejmowanie projektów społecznych (rekomendowane będą partnerstwa z organizacjami pozarządowymi) na rzecz integracji oraz inkluzji społecznej, wzmacniania tożsamości lokalnej i zaangażowania obywatelskiego, promocji uczestnictwa w kulturze, aktywnego trybu życia (sportu i rekreacji).

Wymienione powyżej priorytety rozwojowe wskazują na nowoczesne podejście do zarządzania strategicznego w wymiarze ekonomicznym. Z jednej strony akcentują założenia rozwoju infrastruktury oraz kompleksowego podejścia do wzmacniania atrakcyjności osiedleńczej i inwestycyjnej (począwszy od aktywnej polityki przestrzennej, poprzez uzbrojenie terenów przemysłowych i mieszkaniowych, aż do promocji oferty w tych obszarach). Z drugiej strony działania te mają docelowo stanowić podstawę dla wzmocnienia zasobów samorządu w wymiarze finansowym. Chodzi tu głównie o wzrost wartości wpływów do gminnego budżetu w ramach udziału w podatkach dochodowych stanowiących dochód budżetu państwa (podatek dochodowy od osób fizycznych, zamieszkałych na terenie gminy oraz podatek dochodowy od osób prawnych). W tym sensie koncepcja strategiczna rozwoju Gminy Skwierzyna ma charakter zrównoważony w długofalowym wymiarze ekonomicznym.

7. Cele operacyjne. Zadania realizujące cele operacyjne

Przyjęta w niniejszej Strategii formuła interwencji została ukierunkowana na wykorzystanie potencjałów i zasobów Gminy Skwierzyna. Struktura interwencji postawiona na 3 celach strategicznych oraz wyznaczonych w ich ramach celach operacyjnych i konkretnych działaniach (projekty) zakłada spójny i wszechstronny rozwój społeczno-gospodarczy, uwzględniający potencjały gminy, oparty na wskazaniu do realizacji konkretnych projektów. Poziom operacyjny koncepcji strategicznej dla Gminy Skwierzyna został zbudowany w oparciu o:

- kompleksową diagnozę społeczno-gospodarczą gminy,
- identyfikację kluczowych problemów i potencjałów,
- uwarunkowania prawne definiujące zakres interwencji publicznej,
- cele strategiczne wskazane dla Gminy Skwierzyna,
- dokumenty planistyczne o wymiarze ogólnoeuropejskim, krajowym, regionalnym oraz lokalnym.

Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Skwierzyna na lata 2016-2022, jest dokumentem planistycznym, który w kompleksowy sposób odpowiada na zidentyfikowane potrzeby obszaru. W pierwszej kolejności zdefiniowane zostały 3 spójne cele strategiczne. Następnie sporządzono systematykę celów operacyjnych oraz działań, które korespondują zarówno z regionalnymi dokumentami strategicznymi, jak również odpowiadają na zidentyfikowane potrzeby inwestycyjne gminy. W dalszych częściach rozdziału zaprezentowano system powiązań w ramach Strategii (koncepcja strategiczna) obejmujący cele strategiczne, cele operacyjne i przypisane im konkretne działania (projekty). Projekt należy rozumieć jako ograniczony czasowo (posiadający określony początek i koniec), zbiór działań realizowanych w celu wytworzenia unikatowego produktu, usługi, rezultatu. Realizacja projektu jest mierzalna, tj. można stwierdzić na podstawie specyficznych wskaźników produktów projektu, że został on wykonany zgodnie z założeniami lub w jakim zakresie nie udało się go zrealizować. W dokumencie Strategii Rozwoju w zadaniach strategicznych określono kluczowe projekty, za pomocą których będą realizowane poszczególne zadania strategiczne i w konsekwencji cele strategiczne. Poniżej przedstawiono szczegółową koncepcję rozwoju Gminy Skwierzyna:

Tabela 31 Cel strategiczny 1, cele operacyjne i zadania

Cel strategiczny 1

Wzrost gospodarczy w oparciu o potencjał strefy ekonomicznej, atrakcyjność inwestycyjną oraz wsparcie rozwoju biznesu

1.1 Tworzenie dogodnych warunków dla inwestycji zewnętrznych i aktywności gospodarczej

Realizacja polityki przestrzennej uwzględniająca tworzenie stref dedykowanych przedsiębiorczości

Uzbrojenie nowych terenów inwestycyjnych

Rozwój i poszerzenie istniejącej Podstrefy KSSSE (Regionalnego Parku Przemysłowego)

Tworzenie warunków dla rozwoju biznesu - współpraca z Cechem Rzemieślników i Przedsiębiorców w Skwierzynie

Stworzenie efektywnego systemu pozyskiwania i obsługi inwestora

1.2 Dostosowanie kadry zawodowej do potrzeb lokalnego rynku pracy

Modernizacja i doposażenie Centrum Kształcenia Praktycznego

Realizacja programów nauczania dopasowanych do potrzeb i zmian na lokalnym rynku pracy

Źródło: opracowanie własne

Tabela 32 Cel strategiczny 2, cele operacyjne i zadania

Cel strategiczny 2

Rozwój infrastruktury dla podniesienia jakości życia, wzrostu atrakcyjności osiedleńczej przy zachowaniu dziedzictwa przyrody

2.1 Wzmacnianie i efektywna promocja atrakcyjności osiedleńczej

Realizacja polityki przestrzennej stwarzającej dogodne warunki dla budownictwa mieszkaniowego

Uzbrojenie terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową

Program zachęt i ulg dla osób prywatnych zamierzających zameldować się na terenie gminy

2.2 Przebudowa i modernizacja dróg gminnych

Remonty i budowa dróg na terenach wiejskich

Modernizacja i remont ulic oraz chodników

Rewitalizacja rynku miejskiego wraz z drogą (m.in. w ramach NPPDL)

2.3 Poprawa jakości infrastruktury usług publicznych

Remont pomieszczeń Urzędu Miejskiego w Skwierzynie

Sukcesywna budowa monitoringu miejskiego

Przejęcie dworca PKP oraz jego adaptacja na cele społeczno-kulturowe

---

Modernizacja cmentarza komunalnego

Zwiększenie zasobów mieszkaniowych

Budowa budynku socjalnego w Skwierzynie

2.4. Rozwój infrastruktury sportowej

Remont sali gimnastycznej przy Gimnazjum

Remont sali gimnastycznej przy ZST

Budowa boisk sportowych przy ZST i ZSO

Budowa boiska wielofunkcyjnego w Murzynowie

Modernizacja infrastruktury Ośrodka Sportu i Rekreacji

Budowa hali sportowej przy Zespole Edukacyjnym

Budowa placów zabaw, siłowni plenerowych

2.5 Rewitalizacja przestrzeni gminnej

Rewitalizacja rynku miejskiego

Rewitalizacja parków

Remont elewacji zabytkowych kamienic

Modernizacja targowiska miejskiego

2.6 Poprawa efektywności zarządzania zasobami środowiska, przestrzeni i energii

---

Termomodernizacja internatu Zespołu Szkół Technicznych, Zespołu Edukacyjnego oraz OSiR

Realizacja programu wsparcia budowy przydomowych oczyszczalni ścieków

---

Redukcja CO₂ poprzez termomodernizację Zespołu Edukacyjnego, Gimnazjum, CKP, ZST, SOK

Budowa, przebudowa, modernizacja lub wyposażenie obiektów budowlanych służących do zaopatrzenia w wodę i odprowadzania ścieków

---

Zakup i montaż urządzeń kanalizacyjnych oraz urządzeń wodociągowych

---

2.7 Budowa nowoczesnego zaplecza dla wypoczynku, rekreacji i turystyki

---

Rozbudowa sieci ścieżek rowerowych (m.in. połączenie z Deszcznem oraz Jeziolem Głębokie)

Rewitalizacja nabrzeża Warty – II etap

Budowa przystani rzecznej nad Wartą

Budowa kąpieliska nad Obrą (w granicach miasta)

Promocja atrakcji turystycznych (foldery, mapy-banery, infopunkty, imprezy promocyjne)

Utworzenie miejsc wodowania łodzi nad Wartą

Źródło: opracowanie własne

Tabela 33 Cel strategiczny 3, cele operacyjne i zadania

Cel strategiczny 3 Rozwój nowoczesnych usług publicznych w obszarach edukacji, kultury, bezpieczeństwa i integracji społecznej	
3.1	Rozwój infrastruktury edukacyjnej
	Remonty obiektów szkolnych i przedszkolnych
	Rozbudowa Przedszkola w Skwierzynie
3.2	Kultura i integracja społeczna
	Budowa świetlicy wiejskiej w Gościnowie i Trzebiszewie
	Remont elewacji Skwierzyńskiego Ośrodka Kultury
	Utworzenie Centrum Senioralnego
	Utworzenie i funkcjonowanie Centrum Integracji Społecznej
	Stworzenie izby historycznej i inkubatora dla organizacji pozarządowych
	Utworzenie Centrum Rozwoju i Kultury
3.3	Bezpieczeństwo przeciwpożarowe
	Zakup średniego pojazdu pożarniczego dla OSP Skwierzyna
	Dokończenie elewacji remizy strażackiej w Świniarach
	Rozbudowa remizy strażackiej w Skwierzynie

Źródło: opracowanie własne

8. System zarządzania Strategią

System zarządzania *Strategią Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Skwierzyna na lata 2016-2022* zakłada działania, które wymagają zaangażowania różnych instytucji i struktur organizacyjnych. System zarządzania Strategią w wymiarze ogólnym opiera się na trzech głównych elementach:

- formułowanie Strategii,
- wdrażanie Strategii,
- monitoring rezultatów i warunków wdrażania Strategii.

Poniższy rysunek przedstawia zależności pomiędzy głównymi wymiarami zarządzania Strategią:

Rysunek 4 Poziomy zarządzania Strategią

Źródło: opracowanie własne

W zarządzanie procesem tworzenia, realizacji założeń Strategii i oceny jej wykonania, zaangażowana zostanie lokalna administracja – pracownicy Urzędu Miejskiego w Skwierzynie

na czele z Burmistrzem Skwierzyny, koordynującym wzajemne działania. Do pomocy we właściwym wdrożeniu zadań będzie on dysponować aparatem wykonawczym, w postaci merytorycznych pracowników Urzędu Miejskiego w Skwierzynie oraz jednostek organizacyjnych i jednostek zależnych, zgodnie z ich właściwością oraz zakresem odpowiedzialności.

Poniżej zaprezentowano kluczowe procesy związane z systemem wdrażania Strategii oraz wytyczne odnoszące się do odpowiedzialności za ich uruchamianie i realizację:

- Przygotowanie projektu Strategii oraz projektów zmian w Strategii – Burmistrz Skwierzyny przy współpracy struktur Urzędu Miejskiego w Skwierzynie w uzgodnieniu z Radą Miejską w Skwierzynie (zmiany zapisów w dokumencie także w oparciu o uzasadnione wnioski organizacji społecznych oraz mieszkańców). Propozycje zapisów Strategii poddane zostaną szerokim konsultacjom.
- Wybór zadań do realizacji w ramach Strategii – Burmistrz Skwierzyny w uzgodnieniu z Radą Miejską przy współpracy struktur Urzędu Miejskiego w Skwierzynie i jednostek organizacyjnych.
- Nawiązywanie współpracy z partnerami dla realizacji działań i projektów wymagających zaangażowania innych organizacji i instytucji (administracji różnego szczebla, organizacji społecznych, sektora biznesu itp.) oraz działania lobbingowe na rzecz strategicznych kierunków rozwoju w wymiarze ponadlokalnym – Burmistrz Skwierzyny.
- Opracowanie rocznych i wieloletnich programów branżowych, w ramach których będą realizowane cele strategiczne i operacyjne Strategii – wyspecjalizowane komórki Urzędu Miejskiego, inne instytucje samorządowe (jednostki organizacyjne).
- Zatwierdzanie i zapewnienie finansowania dla rocznych oraz wieloletnich programów branżowych, w ramach których będą realizowane cele strategiczne i operacyjne Strategii – merytoryczne komórki Urzędu Miejskiego w Skwierzynie oraz Rada Miejska w Skwierzynie.
- Zabezpieczenie środków w budżecie na realizację zadań wynikających z celów operacyjnych poprzez umieszczenie konkretnych zadań w budżecie oraz w Wieloletniej Prognozie Finansowej – Skarbnik Gminy, Burmistrz Skwierzyny, Rada Miejska w Skwierzynie.
- Przygotowanie wniosków o uzyskanie finansowania zewnętrznego dla projektów wynikających z założeń Strategii – Burmistrz Skwierzyny przy zaangażowaniu struktur Urzędu Miejskiego oraz jednostki organizacyjne.
- Monitoring realizacji Strategii w systemie rocznym – merytoryczny referat Urzędu Miejskiego w Skwierzynie.
- Realizacja przeglądu strategicznego – Burmistrz Skwierzyny przy zaangażowaniu struktur Urzędu Miejskiego w Skwierzynie.

- Nadzór nad realizacją projektów, rozliczenia, raporty – merytoryczne komórki Urzędu Miejskiego w Skwierzynie, w tym Referat Finansowo - Budżetowy.
- Ewaluacja osiągania poszczególnych celów operacyjnych – Burmistrz Skwierzyny przy zaangażowaniu struktur Urzędu Miejskiego w Skwierzynie, Rada Miejska w Skwierzynie, kierująca jednostkami podległymi w ramach struktury samorządu.

Należy przyjąć, że w procesy na poziomie wdrażania Strategii w sensie operacyjnym (tj. zadań, projektów lub programów, które wynikają z celów strategicznych), w zależności od specyfiki przedsięwzięć, będą zaangażowane różne organy, jednostki i instytucje samorządowe Gminy Skwierzyna. Urząd Miejski w Skwierzynie dysponuje personelem z odpowiednimi kwalifikacjami do wykonania tego zadania, a to dzięki wszechstronnej specjalizacji pracowników, zatrudnionych w poszczególnych referatach i jednostkach. Biorąc pod uwagę fakt, iż działania przewidziane w Strategii dotyczą różnych obszarów, a co za tym idzie składa się na nie bardzo wiele odmiennych procesów, skupienie aż tylu kompetencji u jednej osoby nie byłoby możliwe. Lokalna władza, dzięki swej strukturze (w tym podlegających jej jednostek organizacyjnych) będzie miała możliwość skorzystania z odpowiedniego wsparcia przy realizacji rozległych tematycznie zadań. Urząd Miejski w Skwierzynie nie będzie zastępował właściwych kompetencyjnie jednostek w ich obowiązkach – odpowiedzialne jednostki będą jednak współpracować z Urzędem, a ten koordynować wzajemne działania.

Zaangażowanie struktur administracyjnych uwzględnia również aspekt zaufania mieszkańców – odbiorców działań podejmowanych w ciągu najbliższych lat na obszarze Gminy Skwierzyna, do ich wykonawcy. Pracownicy samorządowi, zaangażowani we wdrażanie Strategii, poprzez wykonywanie swoich zadań pełnią służbę publiczną, natomiast Urząd Miejski w Skwierzynie stanowi instytucję zaufania publicznego. Mieszkańcy za naturalny stan rzeczy uznają, iż to władza samorządowa realizuje zadania mające na celu rozwój i poprawę otoczenia lokalnego, a w przypadku zauważonych tu problemów, to do Urzędu Miejskiego w Skwierzynie zgłaszają swoje wnioski i uwagi. Wybrano więc operatora, którego zdolność do nawiązania kontaktu z interesariuszami obszaru jest największa.

System wdrażania Strategii będzie realizowany w oparciu o schemat wdrażania pomocy Unii Europejskiej. Konkretnie zadania będą implementowane zgodnie z zasadami wydatkowania środków według źródeł ich pochodzenia, co w niektórych sytuacjach może oznaczać konieczność sprostania wielu wymaganiom formalnym przez podmiot korzystający z różnych źródeł finansowania (dotyczy to w szczególności odmiennych zasad wykorzystywania środków pochodzących ze źródeł krajowych oraz środków pochodzących ze źródeł unijnych). Główną rolę w przygotowaniu odpowiednich wniosków aplikacyjnych na projekty realizujące cele wyznaczone

w Strategii odegrają podmioty będące bezpośrednio ich beneficjentami we współpracy ze stanowiskami pracy: ds. ochrony środowiska, gospodarki odpadami, drogownictwa, gospodarki komunalnej i budownictwa oraz ds. pozyskiwania funduszy zewnętrznych. Przygotowanie wniosków oraz odpowiedzialność za pełen nadzór nad realizacją zadań leżąca będzie w gestii pracowników Urzędu Miejskiego w Skwierzynie, a także pracowników jednostek organizacyjnych Gminy Skwierzyna.

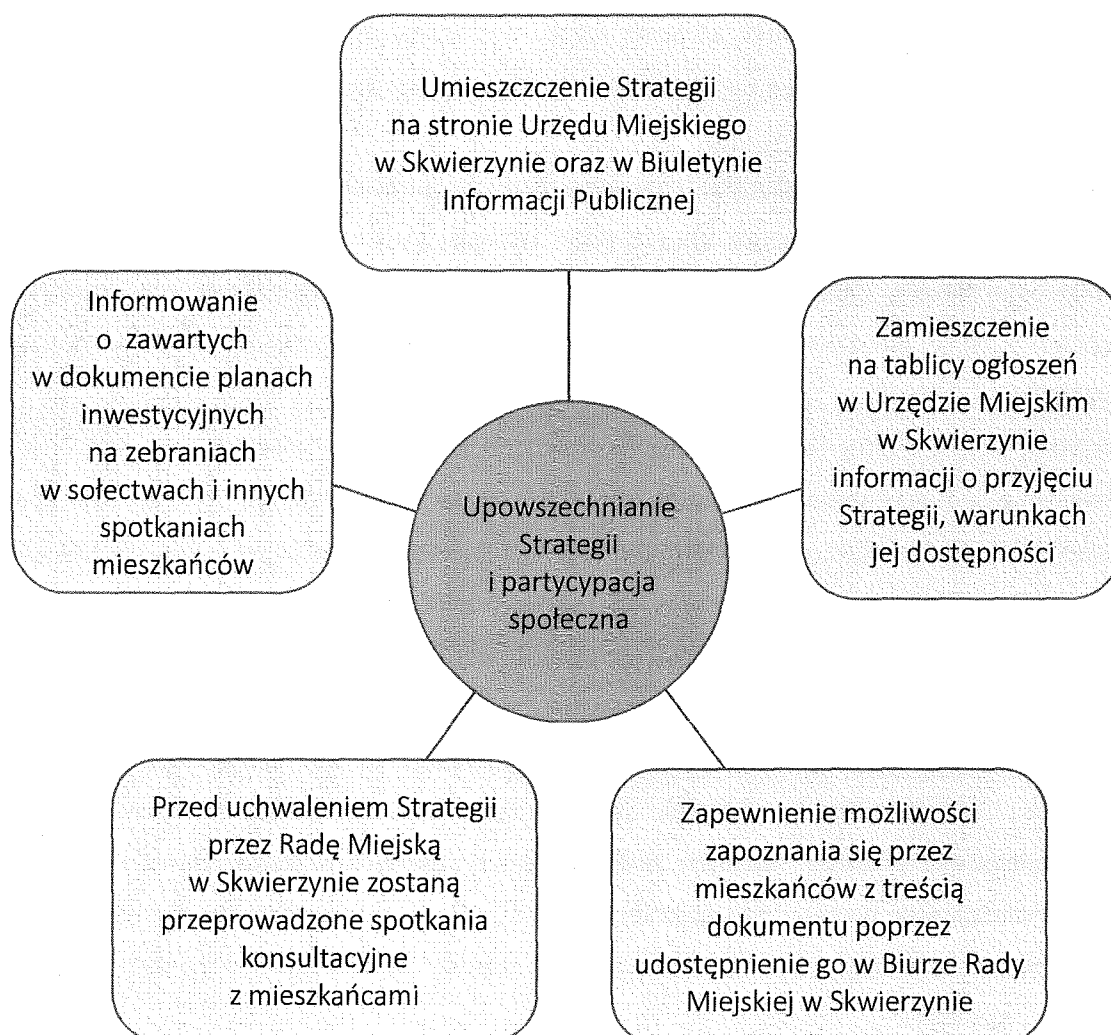
Skuteczność realizacji Strategii zostanie zapewniona dzięki szerokiej partycypacji społecznej w jej wdrażaniu. Władze samorządowe chcą uzyskać zaangażowanie społeczności lokalnej w tym procesie, jej aktywny udział w programowaniu, decyzjach oraz odpowiedzialności i finansowaniu, poprzez dotarcie do jak najszerszej grupy beneficjentów działań podejmowanych w ramach Strategii.

Wszystkie zmiany Strategii będą publikowane w Biuletynie Informacji Publicznej. Samorząd Gminy Skwierzyna będzie w sposób otwarty podchodził do projektów zgłaszanych przez mieszkańców, podmioty prywatne oraz organizacje pozarządowe, fundacje, stowarzyszenia, kościoły i związki wyznaniowe, mogące pozytywnie wpłynąć na osiągnięcie celów rozwojowych.

Propozycje wspólnej realizacji przedsięwzięć mogą być kierowane do samorządu w trybie ciągłym, zarówno poprzez zwrócenie się na piśmie, jak i w czasie spotkań z władzami Gminy Skwierzyna. Władze samorządowe chcą zaangażować w proces rozwoju instytucje mogące być partnerami w realizacji przedsięwzięć zapisanych w Strategii, ale także zachęcić mieszkańców do podejmowania inicjatyw służących realizacji celów zawartych w dokumencie. Będzie się to odbywało głównie poprzez bezpośrednie spotkania, które stanowią niezbędny element dialogu społecznego, prowadząc do wymiany opinii, czasem nawet do weryfikacji planów lub ich uzupełniania.

W ramach upowszechniania Strategii podjęte zostaną następujące działania:

Rysunek 5 Struktura upowszechniania Strategii i partycypacji społecznej

Źródło: opracowanie własne

Warunkiem skutecznego wdrażania Strategii jest informowanie na bieżąco wszystkich lokalnie działających grup oraz mieszkańców Gminy Skwierzyna o zawartości opracowanej Strategii, a także o sposobach realizacji poszczególnych projektów (prowadzenie działań promocyjnych i informacyjnych) oraz zaproszenie do aktywnego udziału w pracach na rzecz realizacji zamierzonych celów.

8.1 Monitorowanie, ewaluacja i system aktualizacji

W ramach monitorowania realizacji założeń *Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Skwierzyna na lata 2016 -2022* działalność Urzędu Miejskiego w Skwierzynie będzie poddawana kontroli Rady Miejskiej w Skwierzynie. Rada, jako organ przyjmujący dokument, będzie nadzorowała prawidłowość wypełniania celów i odpowiadała przed wspólnotą lokalną za efekty jego realizacji.

Procedura monitorowania i ewaluacji *Strategii Rozwoju Gminy Skwierzyna na lata 2016-2022* obejmuje następujące elementy:

- Monitoring bieżący w okresach rocznych. Celem tej procedury jest uzyskanie kompletnej informacji nt. zadań, które zostały przyjęte do realizacji (zarówno na poziomie przygotowania koncepcyjnego i projektowego, jak i na poziomie wdrożeniowym). Koncepcja zarządzania strategicznego zakłada, że działania rozwojowe podejmowane przez Gminę Skwierzyna w latach 2016 – 2022 będą każdorazowo przyporządkowane do zdefiniowanych celów strategicznych. Stąd wynikiem monitoringu prowadzonego w systemie rocznym będzie zestawienie zadań (zarówno infrastrukturalnych, jak i nie inwestycyjnych), których realizacja została podjęta w ramach każdego z celów strategicznych. Wymagane jest zatem, aby na etapie podejmowania przez samorząd gminy konkretnych zadań, były one przyporządkowane do celów strategicznych i operacyjnych. Najprostszą formą jest opatrzenie każdorazowo danego zadania symbolem wiążącym zadanie z danym celem strategicznym oraz celem operacyjnym.

Tabela 34 System przyporządkowania zadań do celów strategicznych i operacyjnych

Cele strategiczne i operacyjne	Symbol
Wzrost gospodarczy w oparciu o potencjał strefy ekonomicznej, atrakcyjność inwestycyjną oraz wsparcie rozwoju biznesu	CS 1
Tworzenie dogodnych warunków dla inwestycji zewnętrznych i aktywności gospodarczej	CO 1.1
Dostosowanie kadry zawodowej do potrzeb lokalnego rynku pracy	CO 1.2
Rozwój infrastruktury dla podniesienia jakości życia, wzrostu atrakcyjności osiedleńczej przy zachowaniu dziedzictwa przyrody	CS 2
Wzmacnianie i efektywna promocja atrakcyjności osiedleńczej	CO 2.1
Przebudowa i modernizacja dróg gminnych	CO 2.2
Poprawa jakości infrastruktury usług publicznych	CO 2.3
Rozwój infrastruktury sportowej	CO 2.4
Rewitalizacja przestrzeni gminnej	CO 2.5
Poprawa efektywności zarządzania zasobami środowiska, przestrzeni i energii	CO 2.6
Budowa nowoczesnego zaplecza dla wypoczynku, rekreacji i turystyki	CO 2.7

Cele strategiczne i operacyjne	Symbol
Rozwój nowoczesnych usług publicznych w obszarach edukacji, kultury, bezpieczeństwa i integracji społecznej	CS 3
Rozwój infrastruktury edukacyjnej	CO 3.1
Kultura i integracja społeczna	CO 3.2
Bezpieczeństwo przeciwpożarowe	CO 3.3

Źródło: opracowanie własne

Zestawienie zadań oznaczonych odpowiednim symbolem sporządzone zostanie przez referaty merytoryczne Urzędu Miejskiego w Skwierzynie, przy czym obejmować ono będzie również zadania realizowane przez jednostki organizacyjne nadzorowane przez te referaty. Zestawienie będzie przedkładane do Referatu Rozwoju i Pozyskiwania Środków Zewnętrznych w terminie do końca pierwszego kwartału każdego kolejnego roku. Nadzorowanie działań związanych z bieżącym monitoringiem postępu realizacji Strategii oraz sporządzaniem zbiorczych zestawień będzie zajmować się zespół powołany zarządzeniem Burmistrza Skwierzyny.

Burmistrz Skwierzyny przedkłada Radzie Miejskiej w Skwierzynie informację w zakresie monitoringu w systemie rocznym.

Produktem monitoringu w systemie rocznym będą zestawienia w następującej formie:

Tabela 35 Schemat zestawienia zadań na potrzeby monitoringu rocznego

CS 1	CS 2	CS 3
CO 1.1	CO 2.1	CO 3.1
Zadanie ...	Zadanie...	Zadanie...
...	...	...
CO 1.2	CO 2.2	CO 3.2
Zadanie ...	Zadanie...	Zadanie...
...	...	...
CO ...	CO ...	CO ...
Zadanie ...	Zadanie...	Zadanie...
...	...	...

Źródło: opracowanie własne

- Przeglądy strategiczne – ewaluacja. Rekomenduje się przeprowadzenie jednego przeglądu strategicznego w okresie obowiązywania Strategii – w połowie 2018 roku. Wynikiem przeprowadzenia przeglądu będzie szczegółowe sprawozdanie zawierające podsumowanie zestawień wyników uzyskanych w ramach monitoringu (informacje roczne) wraz z oceną poziomu realizacji poszczególnych celów operacyjnych i strategicznych. Przegląd strategiczny spełni warunki tzw. ewaluacji *mid-term*, której celem jest obiektywna krytyka pierwszych wyników wdrażania programu, co pozwala ocenić również jakość samego

systemu wdrażania i monitorowania. Przeglądy strategiczne mają na celu uzyskanie odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób założenia i cele przekładane są na działania oraz wskazanie konieczności dokonania korekt (aktualizacji). W ramach przeglądów strategicznych dokonywana jest także aktualizacja danych zawartych w analizie źródeł wtórnych stanowiącej jeden z elementów strategii*.

Zmiany w Strategii dokonywane będą uchwałą Rady Miejskiej w Skwierzynie. Przed podjęciem uchwały wymagane jest wydanie stosownej opinii przez właściwe komisje.

Ocena realizacji Strategii na podstawie danych zawartych w przeglądach strategicznych zostanie dokonana w połowie 2018 roku. Jej celem będzie porównanie założonych w Strategii oddziaływań i rezultatów jej wdrażania z faktycznie osiągniętymi efektami. Na tej podstawie formułowane będą zalecenia na kolejne lata wdrażania Strategii. Ocena dokonywana będzie przez Burmistrza Skwierzyny we współpracy z właściwymi komórkami organizacyjnymi Urzędu Miejskiego w Skwierzynie, które przedstawiają ją do przyjęcia Radzie Miejskiej w Skwierzynie.

Ocena końcowa zostanie przeprowadzona po zakończeniu całego okresu, w jakim realizowane mają być zadania ujęte w Strategii. Wnioski z oceny (przy wykorzystaniu narzędzi stosowanych w ramach przeglądów strategicznych) posłużą jako rekomendacje dla planowania rozwoju w następnych okresach planowania strategicznego.

System wdrażania Strategii jest procesem, który wymaga czasu oraz wyboru metody wprowadzania kontekstowych korekt. W przypadku Strategii, system wdrażania będzie można uznać za właściwy, jeżeli:

- kolejne projekty strategiczne będą realizowane z właściwą konsekwencją,
- w każdym momencie wdrażania będzie dostępna pełna informacja zarówno o działaniach strategicznych, jak i o zmianach w uwarunkowaniach rozwoju Gminy Skwierzyna,
- liczba podmiotów oraz ich aktywność skoncentrowana wokół celów strategicznych będzie rosła,
- Strategia będzie stanowiła oś zarządzania Gminą Skwierzyna, a równocześnie będzie narzędziem pozyskiwania środków z otoczenia.

---

* Na podstawie: www.ewaluacja.gov.pl/slownik/Strony/slownik_ewaluacja_mid_term.aspx

8.2 Wskaźniki realizacji Strategii

Zestaw wskaźników oceniających stanowi ważny element wzmacniający realizację Strategii. Produkt to materialny i mierzalny efekt podejmowanych działań w ramach projektu (np. droga, sieć kanalizacyjna, budynek, szkolenie, kampania społeczna). Wskaźniki produktu to wielkości, którymi można zmierzyć osiągnięty efekt (np. długość, liczba sztuk, powierzchnia).

Rezultaty to bezpośrednie materialne i niematerialne efekty powstania produktu (np. oszczędność czasu przejazdu, nowe przyłącza kanalizacyjne, udostępnienie budynku, osoby korzystające ze szkoleń). Wskaźniki rezultatu to wielkości, którymi można mierzyć osiągnięty efekt (np. zł/rok, liczba sztuk, liczba osób, itp.).

W poniższych tabelach przedstawiono wskaźniki realizacji *Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Skwierzyna na lata 2016-2022* na poziomie wyznaczonych celów strategicznych i operacyjnych.

Tabela 36 Wskaźniki realizacji Strategii na poziomie celów strategicznych

Wskaźnik	Jednostka	Źródła danych
Liczba projektów realizowanych w ramach Strategii	szt.	dane gminy
Nakłady poniesione na realizację działań strategicznych	PLN	dane gminy
Środki finansowe pozyskane na realizację projektów ze Strategii	PLN	dane gminy

Źródło: opracowanie własne

Wskaźniki oceniające postępy realizacji zakładanych celów operacyjnych są ściśle powiązane ze zdefiniowanymi zadaniami realizowanymi w ramach tych celów.

Tabela 37 Wskaźniki realizacji Strategii na poziomie celów operacyjnych

Tytuł projektu	Wskaźniki
Cel operacyjny 1.1 Tworzenie dogodnych warunków dla inwestycji zewnętrznych i aktywności gospodarczej	
Realizacja polityki przestrzennej uwzględniająca tworzenie stref dedykowanych przedsiębiorczości	Wskaźnik produktu: – powierzchnia terenów dedykowanych przedsiębiorczości [ha] Wskaźnik rezultatu: – liczba inwestycji zlokalizowanych na przygotowanych terenach [szt.]
Uzbrojenie nowych terenów inwestycyjnych	Wskaźnik produktu: – powierzchnia terenów inwestycyjnych [ha] – liczba uzbrojonych terenów [szt.] Wskaźnik rezultatu: – liczba inwestycji zlokalizowanych na przygotowanych terenach [szt.] – całkowita wartość inwestycji [zł]
Rozwój i poszerzenie istniejącej Podstrefy KSSSE (Regionalnego Parku Przemysłowego)	Wskaźnik produktu: – powierzchnia terenów udostępnionych pod inwestycje [ha] Wskaźnik rezultatu: – liczba inwestycji zlokalizowanych na przygotowanych terenach [szt.]
Tworzenie warunków dla rozwoju biznesu – współpraca z Cechem Rzemieślników i Przedsiębiorców	Wskaźnik produktu: – liczba zadań (np. spotkania, szkolenia, konsultacje, itp.) realizowanych dla rozwoju biznesu [szt.] Wskaźnik rezultatu: – liczba przedsiębiorstw współpracujących z CRiP [szt.]
Stworzenie efektywnego systemu pozyskiwania i obsługi inwestora	Wskaźnik produktu: – powierzchnia terenów przeznaczonych dla inwestorów [ha] Wskaźnik rezultatu: – liczba osób zatrudnionych na stanowisku ds. pozyskania i obsługi inwestora [os.]
Cel operacyjny 1.2 Dostosowanie kadry zawodowej do potrzeb lokalnego rynku pracy	
Modernizacja i doposażenie Centrum Kształcenia Praktycznego	Wskaźnik produktu: – liczba pracowni wyposażonych w sprzęt i materiały dydaktyczne niezbędne do realizacji praktycznego kształcenia zawodowego [szt.] – liczba nauczycieli kształcenia zawodowego [os.] – liczba osób uczestniczących w formach kształcenia realizowanych we współpracy z pracodawcami [os.] Wskaźnik rezultatu: – liczba osób, które uzyskały kwalifikacje zawodowe [os.]
Realizacja programów nauczania dopasowanych do potrzeb i zmian na lokalnym rynku pracy	Wskaźnik produktu: – liczba nauczycieli kształcenia zawodowego w zawodach skorelowanych z lokalnym rynkiem pracy [os.] – liczba osób kształcących się na poziomie zawodowym [os.] Wskaźnik rezultatu: – liczba zmodernizowanych/dostosowanych programów nauczania względem potrzeb lokalnego rynku pracy [szt.]

Tytuł projektu	Wskaźniki
Cel operacyjny 2.1 Wzmacnianie i efektywna promocja atrakcyjności osiedleńczej	
Realizacja polityki przestrzennej stwarzającej dogodne warunki dla budownictwa mieszkaniowego	Wskaźnik produktu: – powierzchnia terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową [ha] Wskaźnik rezultatu: – liczba inwestycji zlokalizowanych na przygotowanych terenach [szt.]
Uzbrojenie terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową	Wskaźnik produktu: – powierzchnia terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową [ha] Wskaźnik rezultatu: – liczba inwestycji na terenach przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową [szt.]
Program zachęt i ulg dla osób prywatnych zamierzających zameldować się na terenie gminy	Wskaźnik produktu: – liczba propozycji w ramach programu zachęt i ulg [szt.] Wskaźnik rezultatu: – liczba osób nowo zameldowanych na terenie gminy [os.]
Cel operacyjny 2.2 Przebudowa i modernizacja dróg gminnych	
Remonty i budowa dróg na terenach wiejskich	Wskaźnik produktu: – długość wybudowanych i wyremontowanych dróg [km] Wskaźnik rezultatu: – skrócenie czasu podróży z miejsca A do miejsca B
Modernizacja i remont ulic oraz chodników	Wskaźnik produktu: – długość zmodernizowanych i wyremontowanych dróg [km] – powierzchnia zmodernizowanych i wyremontowanych chodników [m ²] Wskaźnik rezultatu: – skrócenie czasu podróży z miejsca A do miejsca B
Rewitalizacja rynku miejskiego wraz z drogą (m.in. w ramach NPPDL)	Wskaźnik produktu: – długość zmodernizowanych i wyremontowanych dróg [km] – powierzchnia rewitalizowanego terenu [ha] Wskaźnik rezultatu: – poprawa bezpieczeństwa użytkowników drogi – poprawa bezpieczeństwa rewitalizowanego terenu [ha]
Cel operacyjny 2.3 Poprawa jakości infrastruktury usług publicznych	
Remont pomieszczeń Urzędu Miejskiego w Skwierzynie	Wskaźnik produktu: – liczba wyremontowanych pomieszczeń [szt.] Wskaźnik rezultatu: – poprawa jakości i bezpieczeństwa pracy
Sukcesywna budowa monitoringu miejskiego	Wskaźnik produktu: – liczba stanowisk monitorujących miasto [szt.] Wskaźnik rezultatu: – poprawa odczuwanego przez mieszkańców bezpieczeństwa na terenie miasta

Tytuł projektu	Wskaźniki
Przejęcie dworca PKP oraz jego adaptacja na cele społeczno-kulturowe	Wskaźnik produktu: – liczba zmodernizowanych obiektów [szt.] Wskaźnik rezultatu: – liczba utworzonych miejsc pracy [szt.] – liczba osób korzystających z obiektu [os./rok]
Modernizacja cmentarza komunalnego	Wskaźnik produktu: – liczba obiektów infrastrukturalnych [szt.] Wskaźnik rezultatu: – liczba pochówków [os.]
Zwiększenie zasobów mieszkaniowych	Wskaźnik produktu: – liczba utworzonych mieszkań [szt.] Wskaźnik rezultatu: – liczba osób korzystających z mieszkań [os.]
Budowa budynku socjalnego w Skwierzynie	Wskaźnik produktu: – liczba wybudowanych budynków [szt.] Wskaźnik rezultatu: – liczba osób korzystających z budynków [os.]
Cel operacyjny 2.4 Rozwój infrastruktury sportowej	
Remont sali gimnastycznej przy Gimnazjum	Wskaźnik produktu: – liczba wyremontowanych obiektów [szt.] Wskaźnik rezultatu: – liczba osób korzystających z wyremontowanych obiektów [os.]
Remont sali gimnastycznej przy ZST	Wskaźnik produktu: – liczba wyremontowanych obiektów [szt.] Wskaźnik rezultatu: – liczba osób korzystających z wyremontowanych obiektów [os.]
Budowa boisk sportowych przy ZST i ZSO	Wskaźnik produktu: – liczba nowo powstałych obiektów [szt.] Wskaźnik rezultatu: – liczba osób korzystających z nowo powstałych obiektów [os.]
Budowa boiska wielofunkcyjnego w Murzynowie	Wskaźnik produktu: – liczba nowo powstałych obiektów [szt.] Wskaźnik rezultatu: – liczba osób korzystających z nowo powstałych obiektów [os.]
Modernizacja infrastruktury Ośrodka Sportu i Rekreacji	Wskaźnik produktu: – liczba zmodernizowanych obiektów w ramach infrastruktury [szt.] Wskaźnik rezultatu:

Tytuł projektu	Wskaźniki
	– liczba osób korzystających ze zmodernizowanej infrastruktury [os.]
Budowa hali sportowej przy Zespole Edukacyjnym	Wskaźnik produktu: – liczba nowo powstałych obiektów [szt.] Wskaźnik rezultatu: – liczba osób korzystających z nowo powstałych obiektów [os.]
Budowa placów zabaw, siłowni plenerowych	Wskaźnik produktu: – liczba nowo powstałych obiektów [szt.] Wskaźnik rezultatu: – liczba osób korzystających z nowo powstałych obiektów [os.]
Cel operacyjny 2.5 Rewitalizacja przestrzeni gminnej	
Rewitalizacja rynku miejskiego	Wskaźnik produktu: – powierzchnia zrewitalizowanego terenu [ha] Wskaźnik rezultatu: – liczba wydarzeń/imprez publicznych zorganizowanych na zrewitalizowanym terenie [szt.]
Rewitalizacja parków	Wskaźnik produktu: – powierzchnia zrewitalizowanych parków [ha] Wskaźnik rezultatu: – liczba osób korzystających ze zrewitalizowanej przestrzeni [os.]
Remont elewacji zabytkowych kamienic	Wskaźnik produktu: – liczba zmodernizowanych obiektów zabytkowych [szt.] Wskaźnik rezultatu: – liczba osób korzystających z obiektów [os.]
Modernizacja targowiska miejskiego	Wskaźnik produktu: – powierzchnia zmodernizowanego obiektu [ha] Wskaźnik rezultatu: – liczba osób korzystających z obiektu [os./rok]
Cel operacyjny 2.6 Poprawa efektywności zarządzania zasobami środowiska, przestrzeni i energii	
Termomodernizacja internatu Zespołu Szkół Technicznych, Zespołu Edukacyjnego oraz OSiR	Wskaźnik produktu: – liczba budynków objętych termomodernizacją [szt.] Wskaźnik rezultatu: – ilość zaoszczędzonej energii w wyniku realizacji projektu termomodernizacyjnego [MWh/rok]
Realizacja programu wsparcia budowy przydomowych oczyszczalni ścieków	Wskaźnik produktu: – liczba wybudowanych przydomowych oczyszczalni ścieków [szt.] Wskaźnik rezultatu: – liczba osób korzystających z nowopowstałej infrastruktury [os.]

Tytuł projektu	Wskaźniki
Redukcja CO ₂ poprzez termomodernizację Zespołu Edukacyjnego, Gimnazjum, CKP, ZST, SOK	Wskaźnik produktu: – liczba budynków objętych termomodernizacją [szt.] Wskaźnik rezultatu: – ilość zaoszczędzonej energii w wyniku realizacji projektów termomodernizacyjnych [MWh/rok] – redukcja emisji CO ₂ [Mg/rok]
Budowa, przebudowa, modernizacja lub wyposażenie obiektów budowlanych służących do zaopatrzenia w wodę i odprowadzania ścieków	Wskaźnik produktu: – liczba wybudowanych, przebudowanych, zmodernizowanych lub wyposażonych obiektów budowlanych służących do zaopatrzenia w wodę i odprowadzania ścieków [szt.] Wskaźnik rezultatu: – wzrost liczby wybudowanych, przebudowanych, zmodernizowanych lub wyposażonych obiektów budowlanych służących do zaopatrzenia w wodę i odprowadzania ścieków [%]
Zakup i montaż urządzeń kanalizacyjnych oraz urządzeń wodociągowych	Wskaźnik produktu: – liczba zakupionych i zamontowanych urządzeń kanalizacyjnych oraz urządzeń wodociągowych [szt.] Wskaźnik rezultatu: – liczba osób korzystających z nowopowstałej infrastruktury [os.]
Cel operacyjny 2.7 Budowa nowoczesnego zaplecza dla wypoczynku, rekreacji i turystyki	
Rozbudowa sieci ścieżek rowerowych: (m.in. połączenie z Deszcznem oraz Jeziołem Głębokie)	Wskaźnik produktu: – liczba km nowo wybudowanych ścieżek rowerowych [km] Wskaźnik rezultatu: – liczba uczestników aktywnych form ruchu [os.]
Rewitalizacja nabrzeża Warty – II etap	Wskaźnik produktu: – powierzchnia zrewitalizowanego terenu [ha] Wskaźnik rezultatu: – liczba korzystających ze zrewitalizowanego terenu [os.]
Budowa przystani rzecznej nad Wartą	Wskaźnik produktu: – liczba wyremontowanych obiektów [szt.] Wskaźnik rezultatu: – liczba korzystających z wyremontowanego terenu [os.]
Budowa kąpieliska nad Obrą (w granicach miasta)	Wskaźnik produktu: – powierzchnia powstałego obiektu [ha] Wskaźnik rezultatu: – korzystający z obiektu na 1 000 ludności [os.]
Promocja atrakcji turystycznych (foldery, mapy-banery, infopunkty, imprezy promocyjne)	Wskaźnik produktu: – liczba wydarzeń kulturalnych promujących miasto i gminę [szt.] – liczba kampanii promocyjno-informacyjnych [szt.] Wskaźnik rezultatu: – wzrost liczby odwiedzających Gminę Skwierzyna [% - dane GUS]

Tytuł projektu	Wskaźniki
Utworzenie miejsc wodowania łodzi nad Wartą	Wskaźnik produktu: – liczba utworzonych miejsc postojowych [szt.] Wskaźnik rezultatu: – liczba uczestników aktywnych form ruchu [os.]
Cel operacyjny 3.1 Rozwój infrastruktury edukacyjnej	
Remonty obiektów szkolnych i przedszkolnych	Wskaźnik produktu: – liczba wyremontowanych obiektów [szt.] Wskaźnik rezultatu: – liczba osób korzystających z obiektów [os.]
Rozbudowa Przedszkola w Skwierzynie	Wskaźnik produktu: – powierzchnia rozbudowanego obiektu [m ²] Wskaźnik rezultatu: – liczba osób korzystających z obiektów [os.]
Cel operacyjny 3.2 Kultura i integracja społeczna	
Budowa świetlicy wiejskiej w Gościńowie i Trzebiszewie	Wskaźnik produktu: – liczba nowo powstałych obiektów [szt.] – liczba realizowanych zajęć w nowo powstałym obiekcie [szt.] Wskaźnik rezultatu: – liczba osób korzystających z obiektu [os.] – liczba osób uczestniczących w zajęciach [os.]
Remont elewacji Skwierzyńskiego Ośrodka Kultury	Wskaźnik produktu: – liczba zmodernizowanych obiektów [szt.] Wskaźnik rezultatu: – liczba osób korzystających z obiektu [os.]
Utworzenie Centrum Senioralnego	Wskaźnik produktu: – liczba nowo powstałych obiektów [szt.] Wskaźnik rezultatu: – liczba osób korzystających z obiektu [os.]
Utworzenie i funkcjonowanie Centrum Integracji Społecznej	Wskaźnik produktu: – liczba nowo powstałych obiektów [szt.] – liczba realizowanych zajęć w nowo powstałym obiekcie [szt.] Wskaźnik rezultatu: – liczba osób korzystających z obiektu [os.] – liczba osób objętych realizacją projektu [os.]
Stworzenie izby historycznej i inkubatora dla organizacji pozarządowych	Wskaźnik produktu: – liczba nowo powstałych obiektów [szt.] – liczba organizacji pozarządowych korzystających z nowo powstałego obiektu [szt.] Wskaźnik rezultatu:

Tytuł projektu	Wskaźniki
	<ul style="list-style-type: none"> - liczba osób odwiedzających obiekt [os./rok] - liczba osób działających w organizacjach pozarządowych [os.]
Utworzenie Centrum Rozwoju i Kultury	Wskaźnik produktu: <ul style="list-style-type: none"> - liczba realizowanych zajęć w nowo powstałym centrum [szt.] Wskaźnik rezultatu: <ul style="list-style-type: none"> - liczba osób korzystających z organizowanych zajęć [os.]
Cel operacyjny 3.3 Bezpieczeństwo przeciwpożarowe	
Zakup średniego pojazdu pożarniczego dla OSP Skwierzyna	Wskaźnik produktu: <ul style="list-style-type: none"> - liczba zakupionego sprzętu [szt.] Wskaźnik rezultatu: <ul style="list-style-type: none"> - liczba przeszkolonego personelu użytkującego sprzęt [os.]
Dokończenie elewacji remizy strażackiej w Świniarach	Wskaźnik produktu: <ul style="list-style-type: none"> - liczba zmodernizowanych obiektów [szt.] Wskaźnik rezultatu: <ul style="list-style-type: none"> - liczba osób korzystających z obiektu [os.]
Rozbudowa remizy strażackiej w Skwierzynie	Wskaźnik produktu: <ul style="list-style-type: none"> - liczba zmodernizowanych obiektów [szt.] Wskaźnik rezultatu: <ul style="list-style-type: none"> - liczba osób korzystających z obiektu [os.]

Źródło: opracowanie własne

Spis rysunków

<i>Rysunek 1 Elementy Strategii jako narzędzia planowania i zarządzania .....</i>	6
<i>Rysunek 2 Struktura planu strategicznego.....</i>	7
<i>Rysunek 3 Układ celów strategicznych.....</i>	82
<i>Rysunek 4 Poziomy zarządzania Strategią.....</i>	90
<i>Rysunek 5 Struktura upowszechniania Strategii i partycypacji społecznej.....</i>	94

Spis tabel

<i>Tabela 1 Wskaźnik gęstości zaludnienia w l. 2005-2014 .....</i>	11
<i>Tabela 2 Udział ludności w wybranych kategoriach wiekowo - ekonomicznych w 2014 r.....</i>	14
<i>Tabela 3 Bezrobotni wg zamieszkania w l. 2010 – 2014.....</i>	16
<i>Tabela 4 Ranking 10 zawodów nadwyżkowych oraz najbardziej deficytowych w 2014 r. w powiecie międzyrzeckim .....</i>	18
<i>Tabela 5 Szkoły ponadgimnazjalne i kierunki kształcenia w powiecie międzyrzeckim w l. 2013/2014 .....</i>	19
<i>Tabela 6 Struktura zawodowa absolwentów powiatu międzyrzeckiego w 2014 r. ....</i>	20
<i>Tabela 7 Liczba przedszkoli w 2013 r. ....</i>	21
<i>Tabela 8 System edukacyjny w Skwierzynie w l. 2009-2013 .....</i>	22
<i>Tabela 9 Zestawienie szkół w Skwierzynie .....</i>	23
<i>Tabela 10 Współczynnik skolaryzacji brutto i netto w szkołach podstawowych i gimnazjalnych w l. 2004-2013.....</i>	23
<i>Tabela 11 Wskaźniki biblioteczne dla gminy Skwierzyna na l. 2004-2013 .....</i>	25
<i>Tabela 12 Struktura Szpitala im. R. Śmigielskiego w Skwierzynie.....</i>	27
<i>Tabela 13 Pomoc społeczna w Gminie Skwierzyna w l. 2008-2015.....</i>	28
<i>Tabela 14 Udział sektora publicznego i prywatnego w liczbie podmiotów ogółem w l. 2005-2014.....</i>	30
<i>Tabela 15 Podmioty gospodarki narodowej wg klas wielkości w l. 2005-2014 .....</i>	31
<i>Tabela 16 Porównanie wskaźników gospodarczych w l. 2005-2014.....</i>	32
<i>Tabela 17 Zestawienie terenów inwestycyjnych w Gminie Skwierzyna.....</i>	34
<i>Tabela 18 Szczegółowa charakterystyka terenów inwestycyjnych w obszarze Regionalnego Parku Przemysłowego.....</i>	35
<i>Tabela 19 Formy ochrony przyrody.....</i>	37
<i>Tabela 20 Czerwone księgi i listy gatunków zagrożonych w Polsce.....</i>	38
<i>Tabela 21 Formy ochrony przyrody w Gminie Skwierzyna.....</i>	39
<i>Tabela 22 Liczba pomników przyrody w l. 2005-2013 .....</i>	41
<i>Tabela 23 Obszary Natura 2000 obejmujące tereny w granicach administracyjnych Gminy Skwierzyna.....</i>	43
<i>Tabela 24 Klasa ogólna strefy: ochrona zdrowia i ochrona roślin w l. 2011-2012 .....</i>	48

Tabela 25 Ocena spełnienia wymagań dodatkowych dla obszarów chronionych jednolitych części wód rzek badanych w latach 2010-2012 na terenie Gminy Skwierzyna	50
Tabela 26 Obiekty zabytkowe.....	55
Tabela 27 Dane dotyczące sieci wodociągowej, kanalizacyjnej oraz gazowej w Skwierzynie na przestrzeni l. 2004-2013	59
Tabela 28 Gospodarka odpadami w Skwierzynie w l. 2005-2013	61
Tabela 29 Remonty mieszkań (instalacji/elementów już istniejących) w budynkach gminnych w Skwierzynie.	63
Tabela 30 Analiza SWOT.....	78
Tabela 31 Cel strategiczny 1, cele operacyjne i zadania	87
Tabela 32 Cel strategiczny 2, cele operacyjne i zadania	87
Tabela 33 Cel strategiczny 3, cele operacyjne i zadania	89
Tabela 34 System przyporządkowania zadań do celów strategicznych i operacyjnych	95
Tabela 35 Schemat zestawienia zadań na potrzeby monitoringu rocznego.....	96
Tabela 36 Wskaźniki realizacji Strategii na poziomie celów strategicznych	98
Tabela 37 Wskaźniki realizacji Strategii na poziomie celów operacyjnych	99

Spis wykresów

Wykres 1 Liczba ludności Gminy Skwierzyna w l. 2005-2014	11
Wykres 2 Prognoza liczby mieszkańców w Gminie Skwierzyna do 2035 r.	12
Wykres 3 Ruch naturalny w l. 2005-2014	12
Wykres 4 Migracje wewnętrzne i zagraniczne w l. 2005-2014.....	13
Wykres 5 Struktura ludności wg ekonomicznych grup wieku w Gminie Skwierzyna w l. 2005-2014	13
Wykres 6 Ludność Gminy Skwierzyna według grup wiekowych oraz płci w 2014 r.	14
Wykres 7 Liczba pracujących w Gminie Skwierzyna w l. 2005-2013	15
Wykres 8 Liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych w Gminie Skwierzyna w l. 2005-2014	15
Wykres 9 Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w 2014 r. wg zawodów (powiat międzyrzecki).....	17
Wykres 10 Zestawienie zgłoszonych w 2014 r. ofert pracy w poszczególnych zawodach(powiat międzyrzecki).....	17
Wykres 11 Liczba przychodni zdrowia oraz aptek w Skwierzynie	26
Wykres 12 Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON w l. 2005-2014	30
Wykres 13 Struktura gospodarki wg sekcji PKD w 2014 r.	31
Wykres 14 Udział obszarów objętych ochroną prawną w powierzchni całkowitej, 2013 r.	40
Wykres 15 Korzystający z mediów w % ludności Skwierzyny ogółem.....	60
Wykres 16 Dane dotyczące sieci energetycznej w Skwierzynie.....	60
Wykres 17 Budynki mieszkalne w Gminie Skwierzyna.....	61
Wykres 18 Mieszkania na 1000 mieszkańców.....	62
Wykres 19 Korzystający z mediów w % ludności ogółem.....	62

Wykres 20 Struktura płci respondentów	69
Wykres 21 Grupy wiekowe respondentów	70
Wykres 22 Wykształcenie respondentów	70
Wykres 23 Status na rynku pracy	70
Wykres 24 Warunki życia w Skwierzynie ocena wybranych aspektów życia w gminie cz.1	71
Wykres 25 Warunki życia w Skwierzynie, ocena wybranych aspektów życia w gminie cz.2	72
Wykres 26 Jaki jest Pani/a stosunek do Gminy Skwierzyna?	73
Wykres 27 Gdzie w perspektywie 5-ciu lat chciałabym/chciałbym mieszkać?	73
Wykres 28 Kierunki działania mające największe znaczenie dla harmonijnego rozwoju Skwierzyny	74
Wykres 29 Najważniejsze przedsięwzięcie/projekt/zadanie które należy zrealizować w Skwierzynie	75
Wykres 30 Elementy pozytywne, mocne strony Skwierzyny	76
Wykres 31 Elementy negatywne, słabe strony Skwierzyny	76